

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

***ПЕРЦЕПЦИЈА ЗЛОСТАВЉАЊА УЧЕНИКА
И МЕДИЈАЦИЈЕ
У ШКОЛАМА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ***

МАСТЕР РАД

Ментор:

Проф. др Јагода Петровић

Кандидат:

Свјетлана Нинковић

БАЊА ЛУКА, 2018. године

UNIVERSITY OF BANJA LUKA
FACULTY OF POLITICAL SCIENCE

**PERCEPTION OF STUDENT ABUSE AND MEDIATION IN
REPUBLICA SRPSKA SCHOOLS**

MASTER THESIS

Mentor:

Prof. dr Jagoda Petrovic

Candidate:

Svjetlana Ninkovic

Banja Luka, 2018.

Ментор: Проф. др Јагода Петровић, ванредни професор, Универзитет у Бањој Луци,
Факултет политичких наука

Назив мастер рада: Перцепција злостављања ученика и медијације у школама
Републике Српске

Резиме: Злостављање и занемаривање дјецe није проблем само породице или појединца, већ проблем шире локалне заједнице и друштва у цјелини. Посебан значај у препознавању злостављања и занемаривања имају школе који могу позитивно или негативно утицати на појаву злостављања и занемаривања ученика кроз цјелокупан васпитно-образовни процес. У овом раду анализирана је перцепција ученика, наставника и родитеља о злостављању ученика и медијацији у образовању. Настојало се доћи до сазнања да ли актери у васпитно-образовној пракси основних и средњих школа у довољној мјери перципирају физичко, психичко и сексуално злостављање, те медијацију у образовању. Према перцепцији испитаника, у школама су присутни различити облици злостављања ученика, а најизраженије је психичко злостављање. Узроци злостављања и занемаривања анализирани су у оквиру традиционалних и интегративних модела. Описане су посљедице злостављања на развој и здравље ученика. Технике медијације, које се уче кроз едукацију о рјешавању конфликта, било да се примјењују на нивоу школе, породице, заједнице и шире, спрјечавају насиље код ученика. Тиме што уче да обуздају агресивне нагоне, да разговарају о својим проблемима, потребама и осјећањима и да активно слушају гледишта других, наредне генерације могу на продуктивнији начин допринијети својим породицама, заједници и друштву уопште.

Кључне ријечи: *ученик, родитељ, наставник, школа, психичко, физичко и сексуално злостављање, медијација.*

Научна област: Друштвене науке

Научно поље: Социјални рад - теорије и методологија социјалног рада

Класификациона ознака: S214, S215

Тип одабране лиценце Креативне заједнице: CC BY-SA

Mentor: Prof. dr Jagoda Petrovic, associate professor, University of Banja Luka, Faculty of Political Sciences

Master's title: Perception of student abuse and mediation in Republika Srpska schools

Summary: Abuse and neglect of children is not a problem only of a family or an individual, but a problem of wider community and society as a whole. Of particular importance in recognizing abuse and neglect are schools that can positively or negatively affect the occurrence of abuse and neglect of students through the entire educational process. This paper analyzes the perceptions of students, teachers and parents about student abuse and of mediation in education. An attempt was made to find out whether the persons involved in the educational practice of primary and secondary schools perceive, at a satisfactory level, physical, psychological and sexual abuse, and mediation in education. According to the perceptions of the respondents, there are various forms of student abuse in schools, but the most pronounced is psychological abuse. The causes of abuse and neglect have been analyzed within traditional and integrative models. The consequences of abuse on students' development and health have been described. Mediation techniques that are learned through conflict resolution education, whether applied at school, family, community and wider levels, prevent student violence. By learning to hinder aggressive instincts, to discuss their problems, needs and feelings, and actively listen to the views of others, future generations can contribute more productively to their families, community and society in general.

Keywords: pupil, parent, teacher, school, psychological, physical and sexual abuse, mediation.

Branches of science: Social sciences

Fields of Science: Social work – theories and methodology of social work

Common European Research Information Format: S214, S21

Creative Commons: CC BY-SA

САДРЖАЈ

УВОД	14
1. ТЕОРИЈСКИ ДИО	16
1.1. Дефинисање основних појмова.....	16
1.2. Теоријски оквир за обраду теме.....	18
1.2.1. Теоријско разумијевање злостављања дјецe	18
1.2.2. Теоријско схватање конфликта	22
1.2.3. Теоријско разумијевање медијације у социјалном раду и медијације у школи ..	24
2. ЕМПИРИЈСКИ ДИО	28
2.1. Предмет истраживања	28
2.2. Циљ истраживања	29
2.3. Хипотетички оквир	30
2.4. Методе истраживања	31
2.5. Мјерни инструменти	34
2.6. Популација и узорак	35
2.7. Начин провођења истраживања.....	35
3. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА	36
3.1. Резултати испитивања перцепције ученика, наставника и родитеља о психолошком злостављању	36
3.2. Резултати истраживања перцепције ученика, наставника и родитеља о физичком злостављању	46
3.3. Резултати истраживања перцепције ученика, наставника и родитеља о сексуалном злостављању	52
3.4. Перцепција ученика основних и средњих школа о добробити од медијације.....	57
4. РАСПРАВА И ЗАКЉУЧЦИ	83
4.1. Расправа	83
4.1.1. Осврт на резултате претходних истраживања	83
4.1.2. Сумарни преглед резултата истраживања	85
4.2. Закључак	94
5. ЛИТЕРАТУРА	96
6. ПРИЛОГ	99
7. БИОГРАФИЈА АУТОРА	106

„Мали људи које ми зовемо 'деца', имају своје велике болове и дуге патње,
после као мудри и одрасли људи заборављају.

Управо, губе их из вида. А кад бисмо могли да се спустимо натраг у детињство, као у клупе основне школе из које смо давно изашли, ми бисмо их опет угледали. Тамо доле под тим углом, ти болови и те патње живе и даље постоје као свака стварност. Данас, после толико година и догађаја, тешко је, немогућно је мером наших садашњих искустава и изразима садашњих осећања казати какве су биле те прве несанице у животу, какве муке и сумње пред презиром вође Мила и Палике, пред подсмехом целе дечије чете из махале. Сваки покушај да ствар улепшам или поправим испадао је на моју штету и гурао ме у још гора понижења и већу усамљеност. “

Иво Андрић

УВОД

С обзиром на тему рада, посматрана појава јесте перцепција ученика, наставника и родитеља о злостављању ученика и медијације у школама Републике Српске (РС). Под актуелном друштвеном ситуацијом подразумијевају се двије значајне компоненте. Прва је актуелна перцепција злостављања ученика у школама РС и медијације, као вида ненасилног рјешавања сукоба, при чему се сукоб посматра као фундаментални чинилац у случајевима злостављања ученика. Друга је актуелна ситуација у сфери научног сазнања у области науке социјалног рада која се односи на злостављање ученика и медијацију у образовању.

У настојању да се дефинише посматрана појава, треба истаћи све присутне потешкоће дефинисања појма злостављања ученика и медијације. Злостављање ученика је универзални друштвени проблем у свим земљама, без обзира на степен економског и социјалног развоја. Радови домаћих и страних аутора указују на стални пораст злостављања ученика, а црне хронике у дневној штампи потврђују ту чињеницу. Комплексност појаве, условљена бројношћу фактора који на њу утичу, захтијева проучавање с различитих аспеката: правног, психолошког, социјалног. Овакав приступ омогућава, не само детаљно упознавање појаве злостављања ученика и медијације у школама, већ и сазнавање узрока који доводе до њеног настанка. Дезорганизација породице, ерозија морала, тешки социо-економски услови, девалвирање значаја традиционалних вриједности, преоптећеност наставним плановима и програмима, ваннаставне и наставне активности, само су неки од узрока који доводе до злостављања ученика. Да ли ће до њега доћи, зависи и од индивидуалног склопа личности учесника процеса виктимизације дјетета. Будући да смо суочени са експанзијом злостављања над ученицима, поставља се оправдано питање: колико држава смије да уплива у породичне односе и да ли друштво реагује на адекватан начин. Танка је граница између дозвољене државне реакције на злостављања над ученицима, и задирања у породичну интиму.

У овом научно-истраживачком раду, уз примјену адекватних истраживачких метода, настојало се сагледати каква је перцепција ученика, родитеља и наставника у вези са облицима злостављања и медијацијом, као обликом сузбијања злостављања.

Значајну улогу у развоју агресивности и прихватању агресивности као „нормалног понашања“ има и само друштво. Феномену агресивности може се приступити са разних стајалишта, како са стајалишта развоја свијести о једнакости, слободи, правима човјека и грађана те успостављеним механизмима њихове заштите, промоције људских права, права мањина, женских људских права, права других и другачијих, овај феномен увелико је присутан као облик друштвеног дјеловања којим се неовисно о времену и простору

најлакше и најбрже остварују пожељни циљеви, од освајања простора и држава, пљачки народних богатстава, поробљавања људи и искориштавања радне снаге, до индивидуалног стицања материјалне користи, наметања своје воље другим особама у породици, школи, на радном мјесту итд. (Матић, 2007).

На основу раније спроведених истраживања утврђено је да у временима економских криза, великих друштвених промјена те ратним и послератним раздобљима долази до пораста агресивности, насиља, антисоцијалног понашања, делинквенције и криминалитета дјецe и младих (Керестеш, 2007). Дјетињство и младалаштво нарочито су осјетљиве развојне фазе живота (Николић, 1988, према Керестеш, 2007), те су поремећаји доживљени у тим фазама значајни за касније одрастање, социјализацију и успјешно функционисање у одраслој доби. С обзиром да су ратна дешавања већ двије деценије иза нас, ови одрази посебно су присутни у поменутом облику (Керестеш, 2007). Посљедице ратних и поратних догађања нарочито су уочљиве на емоционалном и понашајном плану чланова многих породица, а посебно код породица гдје се код једног или више чланова те посљедице манифестују кроз одређена психичка или психијатријска обољења. Неријетко у таквим породицама долази и до проблема који, су поред наведеног, условљени начинима функционисања наученим у примарним породицама, трансгенерацијском преносу емоција и насилничког понашања, утицају недовољне личне способности за родитељску улогу, што често резултира насиљем и манифестацијом разних облика агресивности, како у властитој породици тако и ван ње (Јавор, Тошић и Гргић, 2007).

У раздобљу адолесценције које је изразито турбулентно због промјена на емоционалном и хормоналном плану, неријетко се јављају и одређени облици агресивног понашања. Већина лонгитудиналних истраживања (Loeber, 1982; према Koie and Dodge, 1997; Таловић, 2013) указује на смањење броја агресивног понашања, у односу прије адолесценције, али и повећање њене озбиљности у адолесценцији. У том периоду постоје и другачије фрустрационе ситуације које изазивају агресивно понашање. Док су у дјетињству узроци агресије углавном унутар породице, агресију адолесцената више узрокују ситуациони фактори у школи, околини, односима са пријатељима (нпр. непријатељски однос с наставницима, притисак вршњака, укључење у различите субкултуре и сл.) (Bjerregaard & Smith, 1993; према Таловић, 2013).

1. ТЕОРИЈСКИ ДИО

1.1. Дефинисање основних појмова

Категоријално-појмовни систем, релевантан за предмет истраживања у овом раду, чине следећи појмови: перцепција, злостављање ученика, конфликт/сукоб и медијација.

Перцепција или опажање је процес којим мозак организује податке доспјеле из разних осјетила и интерпретира их творећи смислену цјелину (Wikipedia). Перцепција (лат. *percipere* = усвојити) је опажај, опажање, односно сви они друштвени процеси који (или: сва она друштвена збивања која) се непосредно изазивају чулним надражајима (уп. аперцепција); прав. наплаћивање, купљење, примање (прихода, новаца, плодова итд.), (Вујаклија, 1996/97. стр. 675.).

То је процес активног прерађивања свих информација. Прерађивање информација одвија се на основу већ предходног знања и усвајања, очекивања, памћења, ставова, мотива, емоција и др. Перцепција сваке особе је другачија. Свака особа другачије сагледава исту ствар, другачије перципира исту ствар на неки свој начин. У свакодневном животу долазимо до сукоба ставова и мишљења на поједине животне ситуације. Битно је имати у виду да свака нова информација о некој појави или ситуацији мијења нашу перцепцију те ситуације. Такође, образовани људи другачије перципирају поједине животне појаве од необразованих. Људи који су образовани знају да је помрачина сунца нормална појава која се одвија, а примитивна племена то виде као надолazeћу катастрофу. Људи различито перципирају у зависности од претходног искуства и знања. Перцепција зависи и од нашег знања и мишљења према одређеној појави или ствари: ако имамо позитиван/негативан став према некој појави или нечему, онда ћемо све даље информације о тој ствари или појави перципирати у свјетлу нашег става. Створиће се позитивна или негативна слика о томе. Перцепција не зависи само од става и мишљења, такође, зависи од очекивања и претходног искуства.

Ова обиљежја перцепције, битна су, с обзиром на предмет истраживања у овом раду. Наиме, истраживање се бави перцепцијом директних и индиректних учесника злостављања ученика, при чему се полази од претпоставке да су учесници (ученици, наставници и родитељи) склони перцептивној сљепоћи, тј. да злостављање ученика перципирају у складу са њиховим ставом и мишљењем који су мање-више толерантни на појаву злостављања. Такође, због недовољне информисаности, немају (позитиван) став и мишљење о медијацији, те ову врсту психосоцијалног рада не перципирају као ефикасан вид превенције злостављања.

Злостављање ученика посматра се као вид злостављања дјете, о коме је било више ријечи у дијелу који се бави теоријском схватањем злостављања дјете.

С обзиром на садржај злостављања, у овом раду су разматрани сљедећи облици злостављања ученика: физичко или тјелесно злостављање (гурање, штипање, грубо стискање, повлачење за косу, ћушкање, наношење физичких повреда, ударање ногом, обарање на земљу,...); психолошко или емоционално злостављање (вербални напади, исмијавање, вријеђање, омаловажавање, понижававање, називање погрдним именима, довођење у nelaгоду посебно у друштву, срамоћење, ширење неистина, грубе шале, застрашивање, лажно оптуживање, пријетња силом, уцјена); сексуално злостављање које Свјетска здравствена организација одређује као било који сексуални чин, нежељени сексуални коментар, приједлог или контакт остварен против воље жртве, употребом пријетње, силе, уцјене (додиривање интимних дијелова тијела, наговарање, вршење притиска и изнуђивање сексуалног односа, силовање) (Гавриловић и Шућур Јањетовић, 2014).

У овом раду у фокусу истраживања је међувршњачко злостављање и злостављање ученика од стране одраслих.

Међувршњачко злостављање настаје када једно или више дјете намјерно вербално, психички, емотивно или физички злоставља друго дијете које није у стању да се брани. Злостављање се разликује од уобичајеног задиркивања, рвања, гурања или школских туча. Оно укључује стално понављање и несразмјерну снагу или моћ међу уплетеном дјецом.

Поред вршњачког злостављања, ученици могу бити изложени злостављању од стране наставника и других одраслих особа, било да се то ради свјесно или несвјесно.

Ученици су у наставном процесу активни, самоиницијативни, па је самим тим дисциплина постала флексибилнија, те више одговара самој природи младих људи. Иако већина ученика тежи позитивној дисциплини на часу, одморима и у школском дворишту врло често долази и до проблема и конфликта. Школа је васпитно-образовна институција у којој се тежи успостављању пожељне комуникације ученик-наставник и ученик-ученик те изграђивању свијести о значају властите одговорности. Важно је да се у школи разликује злостављање од конфликта или сукоба.

Конфликти или сукоби међу људима, а нарочито адолесцентима, веома су присутни. Сукоби у школи нису рјетка појава. Настају у различитим наставним ситуацијама и различитом школском простору. То могу бити ситуације учења, наставе, такмичење, провјере знања, у којима се понашање другог (ученика или наставника) сагледава као непријатељско. Сукоб се може десити у учионици, али чешће у

просторијама гдје је комуникација међу ученицима слободнија (ходник, физкултурна сала, двориште). Прије избијања сукоба обично долази до невербалне или вербално исказане нетрпељивости, оговарања, преношење порука.

Медијација подразумијева мирно рјешавање конфликта и превазилажења неспоразума у коме трећа, неутрална страна има улогу медијатора, тј. посредника између сукобљених страна.

Основни принципи медијације су добровољност, једнакост странака, повјерљивост и неутралност медијатора. Сви наведени принципи су у духу филозофије слободне школе. Циљеви медијације су прилажење конфликту на креативан начин, долажење до заједничког рјешења и постизање опште сагласности, тј. задовољства свих који су у сукобу. Процес медијације има сљедеће карактеристике: да се стране у сукобу међусобно слушају, да науче нека нова знања и вјештине, да оснажи и ојача особе у сукобу, не само за процес медијације, већ и за друге ситуације у животу, да сукобљене стране пробају да пронађу рјешење. Да би се постигло разумијевање, ефикасна образовна стратегија према вршњачком злостављању, међу наставницима, ученицима и родитељима у школи је потребно успоставити добру сарадњу са стручном службом школе.

У овом раду се под појмом медијације мисли на медијацију у образовном систему.

1.2. Теоријски оквир за обраду теме

У овом дијелу су наведена теоријска схватања релевантна за проблем који се истражује, тачније, теоријска схватања насиља/злостављања дјете уопште и у школи посебно, теоријска схватања конфликта и медијације у социјалном раду, са посебним освртом на медијацију у школи.

1.2.1. Теоријско разумијевање злостављања дјете

Злостављање дјете је озбиљан, сложен и трајно актуелан проблем који датира још од античких времена. Упркос дугој историји, као озбиљан социјални проблем схваћен је тек у деветнастом вијеку. Ипак, и од тада је требало да прође готово стотину година да би се насиље над дјецом препознало и признало као велики и озбиљан национални проблем у великом броју земаља и да се донесу закони о обавезном пријављивању злостављене дјете. Злостављање и занемаривање дјете представља најозбиљнији облик угрожавања дјете.

У нордијским земљама закони дефинишу кориснике службе за заштиту дјете на сличан начин. Према норвешком закону, дужност службе за заштиту дјете је да, када дијете, због прилика у властитом дому или због других разлога, има посебну потребу за

заштитом, покрене мјере за помоћ дјетету и породици, нпр. тако да именује особу за подршку, да дјетету осигура мјесто у вртићу или да помогне растеретити дом (Grinde, 1989).

Насиље над дјецом у облику злостављања подразумијева поступке појединца и/или институције којима се дјетету наноси тјелесна бол, или се занемарује у мјери која угрожава његов психофизички развој. Треба додати да су различити облици злостављања и занемаривања често здружени, што представља додатан ризик за развој дјетета (Смјернице за поступање у случајевима насиља над дјецом у БиХ, 2013).

Поред кршења општих људских права, злостављање подразумијева насилно физичко или психичко утицање или занемаривање дјетета од стране родитеља, васпитача или других особа, које доводи до оштећења, повређивања, спутавања развоја, а у екстремним ситуацијама и до смрти.

Разликујемо више облика злостављања као што су: физичко злостављање, вербално или емоционално (психичко) злостављање, сексуално злостављање. Ови облици злостављања нису међусобно искључиве категорије. Често су испреплетени и повезани, те је питање у којем тренутку неки од облика преовладава. Злостављање може трајати дуже или краће вријеме. Може бити спорадично, повезано с одређеним ситуацијама или континуирано. Без обзира о којој врсти злостављања је ријеч, предуслов за пружање одговарајуће помоћи злостављаним ученицима је обављање цјеловите процјене дјетета и његових потреба.

Физичко или тјелесно злостављање подразумијева околности у којима су дјеца изложена тјелесном насиљу. Ријеч је о дјечи која су намјерно озлијеђена или су озлијеђена због недостатка надзора. Уобичајни знакови физичког злостављања су модрице или опекотине (Hoobs, 1986). Остале уобичајне повреде, изазване намјерним физичким злостављањем, су ломови руку или ногу. Рендгентске снимке каткад показују и знакове пријашњих ломова. Насиље може бити дуготрајно прије него ли се открије. Ожиљци зарастају, модрице се губе, а кости зацјељују и због тога се осјећа олакшање. Но, дијете и даље живи у неизвјесности и страху од новог насиља (Rohner i Rohner, 1980, Covitz, 1986, Garbarino, 1982, Glaser, 1993). Дијете почиње себе да гледа као „лоше дијете“ које не заслужује љубав и пажњу. Неки аутори разликују дисциплинско тјелесно кажњавање од тјелесног насиља, наглашавајући његове различите циљеве. Дисциплином се жели дијете нечему поучити, без обзира слажемо ли се око дисциплинарних поступака. „Штеди шибу, размазићеш дијете“. Један је норвешки свештеник изразио то на сљедећи начин „Ко воли своје дијете, кажњава га“. С друге стране, насиље над дјецом одраз је родитељског пражњења унутрашње напетости. У стварности је тешко јасно

разликовати поједине врсте насиља. Оно што започиње као дисциплински поступак може прећи у чисто насиље. Ток самог насилничког чина зависи од начина родитељског ослобађања унутрашње непријатности (Killn Kari, 2001). Тјелесно кажњавање у неким земљама је законом забрањено. „Дијете не смије бити изложено насиљу нити се с њим смије поступати тако да се угрози његово тјелесно или емоционално здравље“, прописано је норвешким Законом о заштити дјеце (1981).

Психолошко или емоционално злостављање може бити више или мање отворено и може се десити прије рађања дјетета, на примјер, ако мајка конзумира алкохол, дрогу и сл. Емоционално насиље је нешто сасвим различито и укључује трајне, хроничне обрасце понашања који постају превладавајући начин дјететовог живота (Garbarino, 1982, Bressard, Germaine i Hart, 1987, Glaser 1993). Нанесена штета није примјетна. Ожиљци су унутрашњи, али посљедице могу бити теже него у случају других врста насиља. Емоционално насиље над дјецом не морају водити само родитељи, другари из разреда или комшилука. То могу бити даљи рођаци или пријатељи. Типичан примјер емоционалног насиља над дјететом је уочљив и као синдром Пепељуге.

Посебну групу чине дјеца изложена емоционалном злостављању због насиља међу самим родитељима (Hershorn i Rosenbaum, 1985, Silvern i Kaersvang, 1989, Klosinski, 1993). “Доживјети насиље за већину дјеце значи да су била у стану или кући с насилним родитељима те да су доживјела климу мржње и непријатељства између родитеља и остатка породице“ (Christensen, 1988). Та дјеца живе у тјескоби и троше своју снагу на бригу о себи а, иронично, и о својим родитељима. Често морају преузети одговорност у ситуацијама којима још нису дорасли. Мало им снаге и воље остаје за учење и игру с вршњацима. Дјеца која гледају насилне епизоде међу родитељима не могу ријешити један трауматски догађај прије другог (Caroll, 1994). Та дјеца су често више или мање занемаривана. Дјететове могућности идентификације у склопу породице сужене су на родитеља насилника или на родитеља жртву (Brassard, Germaine i Hart, 1987). Тешкоће са идентитетом постају видљиве тек много касније. Такву дјецу послије сусрећемо на психијатријским клиникама, центрима за одвикавање и полицијским станицама.

Посебну групу чине дјеца чији су родитељи овисници о алкохолу или дрогама. Већ у пренаталном периоду таква дјеца су изложена штетним утицајем опојних дрога и алкохола. Дијете овисника се рађа са неким недостатком у односу на другу дјецу. Дешава се да се код новорођеног дјетета мајке која је у трудноћи конзумирала дрогу или алкохол развија апсинензијски синдром.

Дјеца растављених родитеља која се не могу договорити око подјеле родитељских улога такође су изложена емоционалном злостављању. Дијете у таквој ситуацији постаје збуњено и анксиозно.

Клонински (1993) истиче четири аспекта родотелске раставе брака и одвајања као емоционално злостављање што се одражава на његов школски успјех.

- развој осјећаја кривице и анксиозности у дјетету због пристајања уз једног родитеља;
- свјесна или несвјесна употреба дјетета како би испунило улогу једног родитеља, примјерице теклића, шпијуна и сл. а у таквим случајевима дјеца показују психосоматске сметње и поремећаје у понашању;
- отмица или противзаконито скривање од родитеља;
- дјететово присуство физичким обрачунима међу родитељима.

Уз те врсте емоционалног насиља могу се навести још два синдрома злостављања. „Munchausen sindrom“ се може сврстати у тјелесно насиље, али понекад и у емоционално (Rosenberg 1987, Meadow 1977, 1982 и 1990). Други синдром је “неорганска развојна сметња“ (Stittenden, 1987).

„Munchausen sindrom“ означава злостављање у којем родитељи измишљају дјететову болест. Они стварају симптоме и измисле цијели ток болести. Обично се родитељи добро информишу о болести и дијете излажу беспотребним прегледима, операцијама и изостанцима из школе, сажаљевању наставника и вршњака. Синдром укључује низ родитељских ставова и поступака, од заокупљености и бриге за дјететово здравље до измишљених болести, што утиче на резултате лабораторијских претрага и на активно изазивање симптома у дијетету (Kaufman и сар, 1989).

„Неорганска развојна сметња” утврђена је код дјеце која добијају примјерену тјелесну његу, али су занемарена емоционално. То успорава опште напредовање и ствара застој у расту тјелесне тежине. Auoub и Milner (1985) дефинисали су „неорганску развојну сметњу“ на сљедећи начин: „Неорганска развојна сметња је застој у развоју без видљивог органског узрока. Његова се етиологија повезује с губитком или поремећајем односа родитељ-дијете. Тешкоће могу бити из недостатка знања или вјештина или из сложених облика поремећаја у родитељској привржености која може довести до неодговарајућег задовољавања дјететових потреба“ (Auoub и Milner, 1985). Неорганске развојне сметње налазимо у различитим ситацијама, од родитељске несигурности и некомпетенције до ситуација у којима родитељи отворено одбацују своје дијете.

Сексуално злостављање полази од тога да дјеца овисе о старатељима у погледу задовољавања својих емоционалних и тјелесних потреба. У особе које могу полно

злостављати дијете укључујемо родитеље, баке, дједове, осталу родбину, као и остале блиске особе, као, на примјер, мајчине љубавнике, учитеље, наставнике, професоре, учитеље јахања, вођу извиђача, комшије, дадиљу (Margolin, 1990). Дјеца се полно могу злостављати од најраније доби, кроз читаву основну и средњу школу, а да притом не смију или не желе ником да открију своју тајну. Полно злостављање обухвата широк спектар активности од заједничког гледања порнографских часописа и филмова, до посматрања одраслог при мастурбирању или полно обојене игре, додиривања, мастурбације те оралног, аналног и гениталног сношаја. Одрасла особа користи дијете за задовољавање својих сексуалних потреба (Finkelhor 1986). Код дјеце која су била полно злостављана у најранијој младости током адолесценције појављују се суицидне мисли. Самоубиство је каткада једини одговор на питање „Рећи неком или не рећи?“

У претходном тексту приказано је како злостављање „изгледа“. Оно обухвата занемаривање те физичко, психичко и полно насиље. У свим тим врстама уочавају се различити облици злостављања које може да траје дуже или краће, може да буде спорадично или повезано са одређеним ситуацијама.

1.2.2. Теоријско схватање конфликта

Не може се ни замислити однос унутар социјалне групе без повремених напетости, истицања индивидуалних ставова и мишљења, реаговања на другачије ставове и понашања. Најчешћа помисао на спомињање конфликта/сукоба јесте слика насиља (туче, свађе, ружне ријечи, вријеђање, повишен и груб тон у говору, израз лица који плаши...).

Потпуна супротност конфликту је мир, стање које се прижељкује и сматра условом за напредовање појединаца и друштвених група. Сви који раде са дјецом знају за добробит уравнотежености и склада унутар одјељења и саме школе. Реалност показује да је тешко замислити школу без напетости и сукоба. Жеља је, не школа без конфликта, већ школа без насиља. Стога је неопходно да ученици, али и наставници науче вјештину управљања конфликтима.

Учења о конфликтима и њиховом утицају на развој све више наглашавају њихову позитивну вриједност, те указују на значај обучавања људи (дјеце, младих и одраслих) да њима управљају. Та вјештина обухвата знања о међуљудским сукобима (настанак, развој, карактеристике), начине реаговања сваког појединца у таквим ситуацијама и препознавање емоција које се тада манифестују. Све наведено доприноси бољој спознаји самог себе (разумијевању сопствених потреба и емоција).

Учећи о конфликтима не трудимо се да одбацимо њихово постојање, већ учимо како да их рјешавамо ненасилним путем. Важно је да дјеца у школи овладају вјештинама ненасилног рјешавања конфликта, те да им то постане образац понашања у животу.

„Да бисмо лакше разликовали карактер, улогу и значај конфликта у друштву увешћемо појам сукоб, који ће означити висок интензитет конфликта, односно ону граничну линију између корисног и штетног манифестовања конфликта. Или прецизније сукоб означава непомирљиви конфликт, онај који разара друштвену групу или доводи до судара група, из кога једна група излази као побједник, док је друга поражена, потиснута и разорена. Дакле, сукоб је конфликт који доноси лошу судбину тамо гдје се појави (група, тим или комуникација између група и појединаца)“ (Шијаковић, Вилић 2010).

Конфликти се могу схватити и као посљедица међусобо неспојивих намјера и дјеловања у појединцу, скупини и народу, или између појединаца, скупина и народа. Често се дешавају напросто зато што нам се ствари чине потпуно друкчијим од онога што стварно јесу, зато што различити људи различито посматрају исту ствар, особу или догађај. Ради се о субјективном виђењу, које проиходи из нашег унутрашњег свијета. Такође, могу бити посљедица предрасуда и стереотипа, агресивне комуникације, пасивног слушања. (Икић, 2010). Постоји неколико критерија на основу којих се могу разврстати конфликти. Они могу бити класни, расни, етнички, вјерски, политички, генерацијски, ако се као критериј разврставања узме субјект. Могу бити повремени и стални, ако је критериј разврставања временски период испољавања конфликта. С обзиром на интензитет испољавања, могу се препознати отворени и тихи (прикривени) конфликти. С обзиром на мјесто испољавања, конфликти се дијеле на унутаргрупне и међугрупне конфликте. Важно је имати на уму да сваки од наведених облика конфликта може прећи границе пожељног и контролисаног и прерасти у сукоб. Свакодневи живот обилује примјерима унутаргрупних конфликта, што зависи од начина комуникације унутар групе и комуникације са окружењем. На њихову појаву утиче и степен информисаности, тј. интензитет и начини протока информација. Унутаргрупни конфликти зависе и од хоризонталних и вертикалних односа у групи, те подјеле обавеза и одговорности. Коначно, они потичу и од конфликта унутар сваке личности (унутрашње дилеме, структура личности). Унутаргрупни конфликти се испољавају као конфликти потреба и вриједности, конфликти мотива, конфликти улога и положаја, конфликти интереса, конфликти циљева, конфликти визија, конфликти права и обавеза, конфликти одговорности, очекивања, конфликти руковођења (Шијаковић и Вилић, 2010).

Издвојићемо сљедеће фазе у развоју конфликта:

Избијање је фаза у којој се јавља напетост, тензија, нелагодност и неспоразум који је праћен оптужбама. Сукоб постаје видљив када напетост која постоји између двије особе или групе буде јасно исказана. Агресија се нагомилава и бијес расте. Испољавање моћи и насиља постаје све веће.

Ескалација је фаза у којој обје стране у сукобу доприносе даљем развоју конфликта, тј. његовој ескалацији уносећи оптужбе и увреде. Временом обје стране постају све увјереније да су у праву и благој ескалацији све док се за описивање непријатеља користи ријечи из обичног јавног живота. Интензивнију ескалацију прати повећавање почетних захтјева и промјена циљева због којих је сукоб и почео. Стране у сукобу постају све склоније насиљу.

Трајање је фаза у којој ескалација и трајање сукоба имају свој природни крај, пошто се долази до фазе када обје стране много губе, буду исцрпљене и полако свјесне да побједа неће довести до онога што се на почетку очекивало. Радо би се повукле, смириле или чак одустале, под условом да имају повјерење у другу страну и да не страхују од губитка достојанства.

Смирење се показује у опадању жестине испољавања и добар је тренутак да се конфликт разријеша. Ова фаза је или шанса да се трага за новим рјешењем или окидач на нови сукоб који се може још јаче распламсати. Суштина смиривања показује се у жељи обје стране да приступе тражењу рјешења. Мијења се језик комуникације, престаје вријеђање. У овом тренутку корисно је постојање треће стране која започиње преговарање сасукобљеним странама. Конструктивно рјешење постаје могуће за обје стране.

Договор или рјешење је фаза у којој је конфликт ријешен, када сви основни узроци који су довели до сукоба бивају уклоњени. Нема скривених намјера које могу да оживе насиље. Примјена датог рјешења пружа прилику странама у конфликту да раде заједно и конструктивно. Важно је успостављање добрих односа и изградња повјерења.

Успостављање повјерења је фаза у којој се изграђују нови односи међу сукобљеним странама. Све стране преузимају одговорност за оно што ће се догађати послије донесеног рјешења. Уважавају се разлике међу људима, исказује се спремност да се примјени ненасилна комуникација и ненасилно рјешавање конфликта.

1.2.3. Теоријско разумијевање медијације у социјалном раду и медијације у школи

Медијација у образовању подразумијева укључивање социјалних радника запослених у основним и средњим школама који у овире својих редовних активности треба да раде на унапређивању рада како би што адекватније одговорили на потребе и

захтјеве васпитно-образовних установа и наставне праксе. У складу с тим, настојања социјалних радника су усмјерена на развијање квалитетне и ефикасне комуникације и сарадње са ученицима, наставницима и родитељима. На основу напријед наведеног потребно је да школе примјењују медијацију као једно од могућих рјешења превазилажења проблема, односно конфликта или сукоба у школи. Ученици у школи примјењују медијацију кад су едуковани за то. Сами ученици покушавају да ријеше проблем разговором.

Вршњачка медијација је медијација у којој сами ученици имају улогу медијатора. Ученици који прођу едукативне семинаре и који се обуче за примјену медијаторских вјештина могу успјешно да посредују у сукобима који се јављају у њиховој школској средини, па и широј средини. Сами ученици покушавају изгладити конфликте. Конфлику се приступа што је могуће брже, одмах након његовог настанка. Медијаторима је важно да се постигне помирење између сукобљених страна и да им се омогући нови почетак. Као таква, медијација може бити значајан фактор превенције злостављања ученика (Џамоња-Игњатовић, Жегарац, 2006).

Појам медијација потиче од латинске ријечи „*mediare*“ што значи посредовати. Уведен је у стручну употребу 1970. године. Медијација се може користити у бројим животним подручјима, па тако је *Institute for Conflict Management* (Калифорнија) 1996. године покренуо програм медијације и дијалога који заинтересованим жртвама пружа могућност да се, у сигурном окружењу, сусретну са малољетним преступником. Данас је то један од највећих програма медијације у Сјеверној Америци. Прије сусрета, медијатор – обучени волонтер се састаје са обје стране да би се стекао увид у догађаје, мотивисао учеснике и упутио их и процес. Током сусрета разговор се води о криминалу и његовом утицају на животе жртве и преступника. Жртве активно учествују у прављању плана реституције. Резултати показују да се 99% сесија медијације завршава успјешним споразумом који се у 96,8% успјешно и реализује (Neimeyer, Shichor, 1996, према Жунић- Павловић, 2004).

Основни принципи медијације су добровољност, равноправност, повјерљивост и једнакост странака. Сви наведени принципи су у духу философије слободне школе. Циљеви медијације су прилажење конфликту на креативан начин, долажење до заједничког рјешења и постизање опште сагласности, тј. задовољства свих који су у сукобу.

Процес медијације има сљедеће карактеристике:

- да се стране у сукобу међусобно слушају,
- да науче нека нова знања и вјештине,

- да оснажи и ојача особе у сукобу, не само за процес медијације, већ и за друге ситуације у животу,
- да сукобљене стране пробају да пронађу рјешење.

Модели вршњачке медијације развијају се у складу са одабраним програмима у појединој школи. Програми вршњачке медијације у средњим школама су многобројни и могу се класификовати зависно од одабраног критеријума класификације. У Канади и Америци постоје три општа организациона модела вршњачке медијације, а то су: школски модел, модел изборног предмета и модел клуба.

Школски модел више одговара основним школама гдје су наставници у свакодневном контакту са већином ученика, али се примјењује и у средњим школама. Обуку за рјешавање конфликта пролазе директори, школско особље, наставници и сви ученици школе. Наставници који су обучени заједно са ученицима могу континуирано да подржавају вјештине рјешавања конфликта радећи из дана у дан са истом групом ученика (Цамоња-Игњатовић, Жегарац, 2006).

Тешкоће/слабости овог модела су:

- наставници немају свакодневни контакт са ученицима,
- имплементација овог модела захтијева велика финансијска улагања,
- обуку читавог колектива и свих ученика школе додатно поскупљује постојање посебног наставника за сваки од предмета.

Из наведених разлога овај модел се не примјењује често.

Модел увођења вршњачке медијације *као изборног предмета* заснива се на увјерењу да успјешно рјешавање конфликта може да се угради у образовни систем уколико се уведе као један од предмета (Грађанско васпитање). Предност овог модела је што се за часове опредјељују мотивисана дјеца/млади.

Тешкоће/слабости овог модела су:

- многи конфликти могу остати нерезијешени зато што се рјешавају само у оквиру часова једног предмета,
- примјена програма је везана само за групу ученика који су се определијелили за овај изборни предмет.

Модел клуб је модел вршњачке медијације који је најчешће присутан у средњим школама Канаде и Америке. Координатор програма (један од чланова школске управе) врши избор потенцијалне групе медијатора који ће обучавати вјештинама медијације водећи рачуна о укључивању различите дјеце (спол, вјероисповијест, етничка припадност, социоекономски статус, школска успјешност, узраст/разред, неформална група, ученици ризичног понашања).

Тренинг се одвија после наставе, викендима, а тренери су особе ван школе и дио наставника.

Предности модела су: једноставнија имплементација и то што обука једног дијела наставног кадра и групе ученика смањује финансијске трошкове школе, групу ученика медијатора чини репрезентативан узорак ученика конкретне школе, што омогућује да се програм примјењује у више разреда и одјељења (Цамоња-Игњатовић, Жегарац, 2006).

2. ЕМПИРИЈСКИ ДИО

2.1. Предмет истраживања

Предмет истраживања је перцепција ученика, наставника и родитеља о злостављању ученика и медијацији у образовању.

У операционалном одређењу предмета истраживања утврђени су чиниоци садржаја предмета истраживања, просторно, временско и дисциплинарно одређење предмета истраживања.

Чиниоци садржаја предмета истраживања обухватају теоријске и емпиријске чиниоце. Теоријски садржај истраживања био је усмјерен на сагледавање савремених поимања насиља над дјецом, злостављања ученика и медијације у образовању као једног од начина превенције и сузбијања злостављања ученика. Ради се о теоријским доприносима у другој половини 20. вијека па до данас.

Емпиријско истраживање бавило се перцепцијом директних и индиректних актера злостављања ученика у основним и средњим школама у Републици Српској (ученици, наставници и родитељи) са фокусом на примјену медијације и сензибилизацију за медијацију у образовању и вршњачку медијацију.

Временско одређење предмета истраживања односи се на временско одређење теоријског и емпиријског дијела истраживања. Теоријски дио је истраживања односи се на сагледавање теоријских доприноса у савременом поимању насиља над дјецом, злостављања ученика и медијације у образовању од друге половине 20. вијека па до данас, а емпиријско истраживање било је усмјерено на анализу актуелне перцепције директних и индиректних актера злостављања ученика у основним и средњим школама у Републици Српској са фокусом на примјену медијације и сензибилизацију за медијацију у образовању и вршњачку медијацију

Просторно одређење предмета истраживања подразумијева реализацију истраживања у основним и средњим школама у Републици Српској.

Дисциплинарно одређење предмета истраживања подразумијева да ће се истраживање реализовати у оквиру науке социјалног рада и уже научне области теорије и методологије социјалног рада. У оквиру теорије и методологије социјалног рада, предмет истраживања је уже позициониран у област психосоцијалног рада и медијације у социјалном раду, а будући да се бави медијацијом у образовању, повезан је са социјалним радом у школи, као посебним научним подручјем у социјалном раду.

2.2. Циљ истраживања

Истраживање има тенденцију да допринесе проширењу фонда научног сазнања науке социјалног рада, те да понуди сазнања корисна за унапређење праксе медијације у образовању, те значајније заступљености социјалних радника-медијатора у школама. Стога се препознаје научни и друштвени циљ истраживања.

Научни циљ истраживања је је научна дескрипција, коју не треба схватити као пуко описивање појаве која је предмет истраживања, него и „довођење у узрочно-последичне односе, анализу фактора, функција и обележја и све остало што је битно за целовито свестрано и објективно сагледавање предмета истраживања“ (Лакићевић, 2013: 58).

Према томе, научни циљ овог истраживања је дескрипција ставова и мишљења ученика, наставника и родитеља о злостављању ученика и медијацији у образовању. Сходно тако постављеном циљу, обављено је емпиријско испитивање мишљења, ставова и процјена ученика, наставника и родитеља о присутности различитих облика злостављања ученика основних и средњих школа и медијацији као обилку превладавања сукоба и превенције злостављања ученика у школама Републике Српске. Такође, сагледана је улога социјалног радника у школи као медијатора у мирном рјешавању сукоба и превенцији злостављања ученика.

Друштвени циљ истраживања је унапређење знања о појави, проблемима, могућностима и потребама друштвене интервенције у заштити дјецe од злостављања. Циљ овог истраживања је да се утврде ставови и мишљења директних и индиректних учесника злостављања ученика о садржају, облицима и заступљености злостављања. Полазећи од тога да толерантан став о овој појави води неадекватној перцепцији злостављања ученика, друштвени циљ јесте да се утиче на промјену перцепције главних актера, што је полазни основ за сузбијање и превенирање ове појаве. Такође, циљ је да се утврде ставови и мишљења ученика, наставника и родитеља о медијацији као облику превенције конфликта код ученика.

У крајњој инстанце, друштвени циљ истраживања је промоција медијације као начина превазилажења злостављања ученика у школи, те сензибилизација за примјену медијације у образовању, посебно кроз већу заступљеност социјалних радника који би примјењивали и промовисали медијацију.

Емпиријски садржај предмета истраживања био је усмјерен на задатке, који су у складу са предметом и главним циљем истраживања, а то је да јесте да се кроз исказе ученика, наставника и родитеља истраже њихови ставови и мишљење (перцепција) о злостављању ученика и медијацији у образовању.

Из овако дефинисаног циља истраживања изведени су сљедећи задаци истраживања:

1. Утврдити ставове и мишљење (перцепцију) ученика, наставника и родитеља о физичком злостављању ученика.
2. Утврдити ставове и мишљење (перцепцију) ученика, наставника и родитеља о психолошком злостављању ученика.
3. Утврдити ставове и мишљење (перцепцију) ученика, наставника и родитеља о сексуалном злостављању ученика.
4. Утврдити ставове и мишљење (перцепцију) ученика о примјени медијације, као начину рјешавања конфликта у школи и сузбијања злостављања.

2.3. Хипотетички оквир

Хипотетички оквир чине једна генерална хипотеза, четири посебне хипотезе и десет појединачних хипотеза.

Генерална хипотеза:

Ученици, наставници и родитељи не перцепирају у довољној мјери присуство злостављања ученика у школи, нити ученици перцепирају медијацију као начин рјешавања овог проблема, иако примјери мирног рјешавања спорова у школама указују на успјешну примјену медијације.

Прва посебна хипотеза:

Ученици, наставници и родитељи не перцепирају у довољној мјери присуство психолошког злостављања ученика у школама, при чему постоје разлике у перцепцији појединих учесника.

Прва појединачна хипотеза:

Већина ученика, наставника и родитеља не препознаје облике психолошког злостављања ученика у школама.

Друга појединачна хипотеза:

Ученици и родитељи више перцепирају психолошко злостављање у односу на наставнике.

Трећа појединачна хипотеза:

Постоји разлика у мишљењу и ставовима наставника и ученика о односима наставник - ученик.

Друга посебна хипотеза

Ученици, наставници и родитељи не перципирају у довољној мјери појаве физичког злостављања ученика у школама, те не постоје значајне разлике у перцепцији овог вида злостављања између појединих учесника.

Прва појединачна хипотеза:

Већина ученика, наставника и родитеља не препознаје појаве физичког злостављања ученика у школама.

Друга појединачна хипотеза:

Не постоје значајне разлике у перцепцији физичког злостављања између учесника, наставника и родитеља

Трећа посебна хипотеза:

Ученици, наставници и родитељи не перципирају у довољној мјери присуство сексуалног злостављања ученика у школама.

Прва појединачна хипотеза

Већина ученика, наставника и родитеља не уочава видове сексуалног злостављања ученика у школама.

Друга појединачна хипотеза

Већина ученика, наставника и родитеља не показује спремност да потражи помоћ школе у случајевима појаве сексуалног злостављања.

Четврта посебна хипотеза:

Већина ученика не перципира медијацију у школи као вид превенције злостављања ученика јер не уочава добробити од медијације.

Прва појединачна хипотеза: Већина ученика не уочава добробити од медијације за ученике.

Друга појединачна хипотеза: Већина ученика не уочава добробити од медијације за наставнике.

Трећа појединачна хипотеза: Већина ученика не уочава добробити од медијације за школу.

2.4. Методе истраживања

У складу са циљевима и хипотетичким оквиром истраживања одабране су методе са припадајућим инструментима.

Када је ријеч о основним и општим научним методама у раду су кориштене методе индукције, дедукције, историјско-дијалектичка метода и методе научне анализе и синтезе.

Индуктивном методом су, полазећи од појединачних чињеница, утврђена општа обиљежја појава које су предмет изучавања.

Супротно томе, примјеном *дедуктивне методе* пошло се од општих знања и правилности, с циљем да се објасне карактеристике посебних случајева. Конкретно, у раду се пошло од општих тврдњи и теорија које се односе на проблем злостављања ученика и мирног рјешавања конфликта, како би се истражиле нове чињенице или непозната поља у вези са посматраним појавама, а оне се односе на перцепцију директних и индиректних учесника.

Релациони карактер *историјско-дијалектичке методе* омогућио је да се утврде односи између појава које се истражују. На примјер, истраживани су односи/разлике у перцепцији медијације и злостављања ученика између појединих учесника, као и узроци различитог виђења посматраних појава.

Научна синтеза и анализа примијењене су као фазе настајања научног знања. Научна синтеза је кориштена за утврђивање општих својстава и правилности испитиваних појава. Такође, синтеза је кориштена у фази интерпретације резултата истраживања за уопштавање знања о испитиваном предмету истраживања, те за уочавање битних тенденција. Метода теоријске анализе је посебно значајна, пошто истраживање полази од теоријских сазнања и поставки стечених ранијим истраживањима. Да би се проблему правилно приступило, било је потребно претходно што боље упознати област истраживања, тј. злостављање ученика и медијацију кроз проучавање литературе, разјашњавање главних појмова, њихово дефинисање и шире разматрање. „Теоријска анализа омогућује поређење, евалуацију и тестирање теорија и поставки о предметима, особама или појавама. Подразумијева анализу теоријских радова, као и анализу објављених истраживања у *пракси*, с циљем да се уоче обиљежја, процеси и генерализације“ (Сузић, 2001: 96). Дакле, претпоставка за примјену ове методе је постојање одређеног фонда сазнања о посматраним појавама. Анализа је примијењена као самостална метода, али и у функцији помоћне методе у емпиријском дијелу истраживања. Метода теоријске анализе кориштена је код формулисања предмета и врсте истраживања; одређивања циља и задатака истраживања; формулисања истраживачких теза, али је кориштена и код интерпретације резултата истраживања, извођења закључака и унапређивања праксе.

Већ је наведено да се ради о дескриптивном истраживању, а циљ таквог истраживања јесте детаљан опис и анализа изолованих варијабли (појава). Истраживање је један корак у научном проучавању назначених проблема, те треба да омогући идентификовање могућих узрока појава који се потом могу провјеравати. Дескриптивна

истраживања по својој природи могу бити: квантитативна (нумерички подаци - фреквенције, проценти, мјере централне тенденције, мјере варијабилности...) и квалитативна нумерички подаци – различити облици вербалних извјештаја, писана документа, слике, мапе...).

Но, последње двије деценије обиљежене су крајем „рата“ између квантитативне и квалитативне парадигме. На питања „или-или“, све чешће се одговара тзв. микс-методским истраживањима (eng. mixed-methods research). Све више је заступљено комбиновање квантитативних и квалитативних истраживачких приступа, метода, техника, појмова. У овом истраживању доминира квантитативни приступ (нумерички подаци - фреквенције, проценти), у комбинацији са квалитативним приступом (студија случаја). Од расположивих метода користиштена је анализа садржаја докумената, метода испитивања и студија случаја.

Анализа садржаја претпоставља коришћење разних извора, као што су записи, запажања о догађајима, књиге и други медији у којима су похрањени подаци или садржаји које истражујемо. Циљ је да се изведу систематизације, анализе и генерализације које могу допринијети објашњењу датог феномена. За потребе овог истраживања, анализирани су монографије, часописи, рјечници и енциклопедије, лексикони, интернет публикације, закони, што је послужило за расвјетљавање посматраног проблема, али и учовање предности медијације као превенције конфликта, њеног значаја, како за ученике, тако и за рад наставника, стручних сарадника, родитеља ученичка. Ова метода је претежно заступљена у теоријском дијелу рада.

Анкетно истраживање (engl. survey) или *сервеј истраживачки метод* се користи за различита емпиријска истраживања. Суштина ове методе је обраћање испитаницима како би дали мишљења и исказе о себи. „Сервеј метод се користи у истраживањима у којима се предмети и појаве у стварности захватају онаквим какви јесу с циљем да се аналитички и дескриптивно сазнају њихова битна својства... основно својство овог метода је да се не интервенише на предметима и појавама које се истражују, тј. да се снимања и мјерења обављају у природним условима... а једино манипулише добијеним подацима који се обрађују статистички и другим научним методама“ (Сузић, 2001: 49). Дакле, овом методом је утврђено тренутно стање и откривене су одређене тенденције. У овом истраживању, сервеј метод је примијењен како би се добила сазнања о перцепцији наставника, ученика и родитеља о злостављању ученика, као и ставови ученика о одређеном начину реаговања (конфронтација, разрјешење, избјегавање, толеранција) при рјешавању конфликта, односно медијацији. Обрадом добијених резултата утврђене су важне емпиријске чињенице, а њиховим уопштавањем дошло се до објективних

генерализација. Ова метода послужила је за доказивање прве четири посебне хипотезе.

При изради рада кориштена је и метода „*студије случаја*“. Студија случаја је метода која има за циљ проучавање облика и садржаја тегоба на које се појединац жали, као и повезаност тих тегоба са специфичним психолошким, социјалним и физичким факторима животних услова. Сам назив студија случаја упућује нас на посебан, издвојен случај, тако је она погодна у истраживању и испитивању ставова и понашања појединаца баш у случају спровођења медијације у образовном систему на конкретним примјерима. Управо у томе се и крије предност студије случаја - што може на једном конкретном примјеру да провјери разноврсне изворе и податке, као и исправност наших претходно постављених општих хипотеза

2.5. Мјерни инструменти

За потребе овог истраживања, односно за доказивање посебних хипотеза, кориштене се скале процјене Ликертовог типа (инструменти у прилогу). Сачињене су скале процјене за ученике, за наставнике и за родитеље према сљедећем:

- за ученике УУ-1 и УУ-2;
- за наставнике УН-1 и УН-2;
- за родитеље УР-1 и УР-2 .

Скала процјене је релативно једноставан инструмент за објективизирање процеса посматрања и прецизирање поступка процјењивања. Скале процјене су погодан инструмент када треба процијенити степен присутности одређеног својства (способности, вјештине, знања, интересовања, потреба, мотива, ставова итд.) код неког појединца. Испитаницима су понуђене одређене тврдње и од њих је тражено да изаберу један од пет понуђених одговора (слажем се, углавном се слажем, нисам сигуран, углавном се не слажем, не слажем се).

Помоћу ових инструмената настојало се доћи до сазнања о ставовима испитаника о злостављању, те утврдити у којем обиму је присутно физичко, емоционално и сексуално злостављање ученика у школи, према исказу ученика, њихових родитеља и наставника. Такође, испитан је и став испитаника у вези са примјеном и познавањем обиљежја медијације.

За доказивање четврте посебне хипотезе послужиле су и двије студије случаја, односно случајеви злостављања ученика и процес психосоцијалног рада који је са учесницима провео социјални радник.

2.6. Популација и узорак

За теоријски дио истраживања релевантна литература је из области теорија социјалног рада, теорија и модела психосоцијалног рада и медијације у социјалном раду.

За емпиријски дио истраживања популацију чине ученици, њихови родитељи и наставници у основним и средњим школама Републике Српске. Од укупно 202 основне школе и 92 средње школе у Републици Српској, истраживање је обављено у 36 школа са цјелокупног подручја Републике Српске, од чега у 20 основних и 16 средњих школа, пропорционално одабраних из урбаних и руралних средина, те развијених, средње развијених и неразвијених општина.

Испитивањем су обухваћени:

- ученици седмих и осмих разреда у основним и другог и трећег разреда у средњим школама (1.881 испитаник);
- родитељи испитиваних ученика (1.712 испитаника);
- цјелокупно наставно, стручно и руководно особље у школама (1.355 испитаника)

2.7. Начин провођења истраживања

Школама из узорка, уз упитнике, достављено је и писмено Упутство о начину истраживања. Упутство је садржавало сва потребна обавјештења и објашњења о истраживању, његовом циљу, узорку и начину примјене инструмената.

Директори, социјални радници, педагози и психолози школа су били одговорне особе у провођењу истраживања и сумирању резултата.

Ученици су их попуњавали упитнике на часу одјељењске заједнице, а родитељи на родитељском састанку.

Наставници и остали васпитно-образовни радници, упитнике су могли попунити и код куће.

Након тога стручна служба је скупила резултате за своју школу и доставила податке за све три скупине из узорка, као и појединачне упитнике.

3. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

3.1. Резултати испитивања перцепције ученика, наставника и родитеља о психолошком злостављању

У овом дијелу су табеларно приказани резултати испитивања ставова и мишљења ученика, наставника и родитеља о психолошком злостављању у школи.

Табела 1.

Ставови ученика о психолошком злостављању

	Тврдња	Слажем се	Углавном се слажем	Нисам сигуран	Углавном се не слажем	Не слажем се
1.	Називање погрдним именима не може повриједити другу особу	183 9,72%	95 5,05%	232 12,33 %	240 12,75 %	1131 60,12%
2.	У мојој школи нема вербалног злостављања ученика/ца од стране наставника/ца	795 42,26 %	249 13,23 %	397 21,10%	160 8,50%	280 14,88%
3.	Међу ученицима често долази до свађе и међусобног исмијавања	954 57,40%	293 17,63%	190 11,43%	129 7,76%	96 5,77%
4.	Наставници сматрају да су они увјек у праву	680 36,18%	583 31,02%	271 14,42%	137 7,29%	208 11,06%
5.	Ученици/це требају знати ко је главни и чија је посљедња	487 30,35,%	409 24,65%	318 19,16%	177 10,66%	268 16,15%
6.	Добри односи између ученика и наставника су пусте жеље	201 11,45%	249 14,18%	448 25,52%	372 21,19%	485 27,63%
7.	Наставници/е воле само оне ученике/ це који су добри ђаци	475 26,71%	460 25,87%	323 18,16%	240 13,49%	280 15,74%
8.	Неки наставнице/е друкчије гледају на ученике чији су родитељи богати	228 15,33%	312 20,98%	381 25,62%	160 10,76%	406 27,30%
9.	Задовољан/на сам стањем у мојој школи	604 32,11%	596 31,68%	281 14,93%	152 8,08%	248 13,18%

Из табеле 1. се види да се 60,12% ученика слаже да називање погрдним именима може повриједити другу особу. Ако се томе дода и 12,75% оних који се углавном слажу, то значи да 72,87% ученика сматра да називање погрдним именима може повриједити другу особу, односно да називање погрдним именима представља манифестни облик вербалног, односно психолошког злостављања. Са ставом да називање погрдним именима није увреда слаже се и углавном се слаже 14,77% ученика, неодлучних је 12,33%. Дакле, 27,10% (готово трећина) испитаних ученика нема изграђен адекватан став о овом виду насиља. Разлоге оваквом ставу ученика можемо тражити у поремећају система вриједности у којем се овај вид вербалног омаловажавања прећутно толерише односно не санкционише се, нити се посвећује довољна пажња култури опхођења, толеранције и међусобног уважавања.

На тврдњу да у школи коју похађа нема вербалног злостављања ученика од стране наставника, потврдно је одговорило 55,49% испитаних ученика (42,26% оних који се слажу и 13,23% ученика који се углавном слажу с овом тврдњом). Међутим, 14,88% тврди да има вербалног злостављања у њиховим школама. Ако се овом броју додају и они који сматрају да углавном има вербалног злостављања а њих је 8,50%, односно 23,38% ученика изјављује да има, или углавном има, вербалног злостављања ученика од стране наставника

Ови подаци су свакако значајан индикатор постојања проблема у овој сфери односа наставник - ученик и као такав требао би да буде предмет расправа и тражења излаза из овакве ситуације на стручним органима школа.

Подаци даље показују да се 75,03% испитаних ученика слаже и углавном се слаже да међу ученицима има свађе и међусобног исмијавања, 11,43% су несигурни а само 13,53% ученика тврди да у њиховим школама нема међусобног вербалног злостављања (7,76% сматрају да ове појаве нема, а 5,77% углавном нема). Разлоге овој појави можемо тражити у чињеници да је овај вид вербалног изражавања чест у окружењу ученика (улица, породица, медији), да се често толерише од стране родитеља, наставника и осталих одраслих, односно не предузимају се никакве мјере у циљу превенције и санкционисања оваквог понашања. У превенцији и корекцији овог вида насилничког понашања у школи значајну улогу имају свакако одјељенске старјешине, социјални радници, педагози, психолози и управа али је неизбежна одговорност и сарадња свих наставника.

Психолошку климу у нашим школама нарочито осликавају резултати одговора на тврдњу: "Наставници сматрају да су они увијек у праву". Од укупног броја анкетираних ученика 67,20% изјављује да се слаже и углавном слаже с том тврдњом. Углавном се не

слаже и не слаже се с овом тврдњом 18,35% ученика, док је 14,42% неодлучних. Податак да више од двије трећине ученика запажају понашање наставника као неприкосновеног „судију“, довољно је илустративан снимак стања демократичности, слобода и равноправних, партнерских односа наставник - ученик. Активности управе школа, стручних органа, Савјета ученика и Савјета родитеља треба да иду у правцу трајне промјене оваквог стања.

Сферу односа наставник - ученик осликавају и одговори на питање: „Добри односи између наставника и ученика су пусте жеље“. Са овом тврдњом слаже се и углавном се слаже 25,63%, несигурно је 25,52%, а углавном се не слаже и не слаже се 48,82% ученика. Индикативан је и готово упозоравајући податак да ни половина ученика није међусобне односе наставника и ученика оцијенила као добре. Свакако да ови резултати намећу питања у каквој се то клими одвија васпитно-образовни процес у нашим школама.

Даљу слику стања односа наставник - ученик употпуњују подаци да готово половина испитаних ученика (52,58%) сматра да наставници воле само добре ђаке, 18,16% нису сигурни у то, док се с овом тврдњом не слаже и углавном се не слаже 29,23% испитаних ученика, односно мање од трећине ученика сматра да наставници имају једнак однос према свим ученицима. Равноправан третман ученика од стране наставника сагледава се и кроз одговоре на тврдњу: „Неки наставници другачије гледају на ученике чији су родитељи богати“ гдје 36,31% ученика изјављује да се слаже и углавном се слаже с том тврдњом, 25,62% су несигурни, а с том тврдњом се не слажу и углавном не слаже 37,79% ученика.

Одговори ученика на ову тврдњу су прилично неуједначени и може се закључити да нема значајније тенденције наставника да другачије гледају дјецу чији су родитељи богати. Већина ученика или 63,79% изјављује да је задовољно или углавном задовољно стањем у својој школи, 14,93% није сигурно а 21,26% су незадовољни или углавном незадовољни стањем у својој школи. Ако се одговори ученика у овој ставци упореде с претходним исказима, закључује се да су ученици исказали више задовољства свеукупним стањем у својој школи него у оцјени појединих сегмената школског живота и рада. Вјероватно је на крају дошла до изражаја оптимистичка природа младих.

Табела 2.

Мишљења ученика о учесталости појаве психолошког злостављања у школи

	Тврдња	Никада	Понекад	Често	Нисам упознат/а
1.	Поједини наставници називају ученике/це погрдним именима	385 20,95%	967 52,64%	302 16,44%	183 9,96%
2.	Неки наставници понижавају и исмијавају ученике пред одјељењем	457 24,46%	891 47,69%	302 16,16%	218 11,67%
3.	У мојој школи родитељи су се жалили одговорним лицима због вријеђања ученика од стране неких наставника	823 43,75%	283 15,04%	41 2,17%	734 39,02%
4.	Ученици/е се међусобно називају погрдним именима и исмијавају	118 6,28%	781 41,59%	915 48,72%	64 3,40%
5.	Неки наставници вичу и галаме када су изнервирани	44 2,34%	965 51,44%	835 44,51%	32 1,70%
6.	У мојој школи има случајева да поједини наставници истјерују ученике с часа или их присиљава да стоје цијели час	126 6,71%	943 50,23%	686 36,54%	122 6,49%

Табела 2. приказује учесталог манифестних облика психолошког злостављања. Ставке 1. и 2. показују учесталост називања ученика погрдним именима и исмијавања и понижавања ученика. Више од двије трећине ученика (69,08%) изјављује да наставници називају ученике погрдним именима (понекад и често) док 9,96% није упознато с том појавом а петина ученика (20,95%) тврди да та појава није присутна у њиховој школи. На основу ових исказа можемо с великом сигурношћу закључити да је називање ученика погрдним именима саставни дио свакодневне комуникације неких наставника са ученицима. Сliku комуникацијског односа наставника са ученицима употпуњују искази 63,85% ученика који сматрају да наставници понекад и често исмијавају ученике пред одјељењем. Мање од трећине ученика (24,46%) сматра да то наставници никада не чине, док је 11,67% изјавило да није упознато с овом појавом. Ако је приоритетна интенција савременог васпитно-образовног процеса демократизација и хуманизација односа и посебно комуникацијског односа наставник - ученик с правом се намеће питање колико су наше школе близу (далеко) од остварења те интенције. Комуникацијске односе наставник - ученик детерминишу и сљедећи одговори ученика. Да „неки наставници вичу и галаме кад су изнервирани тврди 95,95% ученика (слаже се или углавном слаже с овом тврдњом), 1,70% није упознато а 2,34% негира ту појаву у својој школи. Олакшавајућа околност за овако висок проценат је да се односи на појединце а не све наставнике. Тешкоће наставника у контроли емоција ученици добро запажају и испаштају, и један од задатака стручног усавршавања наставника би могло бити развијање вјештина контроле

емоција посебно у афектним стањима. У прилог овој тврњи су тврдње ученика (86,77%) да понекад и често наставници истјерују ученике с часа или их присиљавају да стоји цијели час, 6,49% изјављује да није упознато а 6,71% да се то никад не дешава у школи.

Овакви поступци наставника указују да он не влада у потпуности ситуацијом на часу, и уједно су одраз одсуства његове самоконтроле.

Табела 3.

Ставови наставника према психолошком злостављању

	Тврдња	Слажем се	Углавном се слажем	Нисам сигуран	Углавном се не слажем	Не слажем се
1.	Називање погрдним именима не може повриједити другу особу	71 5,54%	27 2,11%	35 2,73%	151 11,78%	997 77,82%
2.	Немирне ученике батинама треба довести у ред	11 0,83%	11 0,83%	46 3,48%	156 11,82%	1095 83,01%
3.	Добри односи између наставника и ученика су пусте жеље	68 5,24%	99 7,63%	185 14,27%	357 27,54%	587 45,29%
4.	Наставнице/е воле само оне ученике/це који су добри ђаци	20 1,52%	75 5,72%	144 11%	357 27,27%	713 54,47%
5.	У школи нема вербалног злостављања ученика/ца од стране наставника/ца	518 42,42%	234 19,16%	243 19,90%	104 8,51%	122 9,99%
6.	Неки наставнице/е другачије гледају на дјецу чији су родитељи богати	104 8,37%	148 11,91%	377 30,35%	223 17,95%	390 31,40%
7.	Међу ученицима често долази до свађа и међусобног исмијавања	215 17,47%	220 17,88%	263 21,38%	321 26,09%	211 17,15%

Ставови наставника о психолошком злостављању ученика могу се видјети из табеле 3. Већина наставника, или 89,60%, сматра да називање погрдним именима може повриједити ученика. Ипак није занемарљив проценат од 7,75% наставника који се не слажу или се углавном не слажу да називање погрдним именима може повриједити другу особу. Значи ли то да ови наставници у комуникацији са ученицима користе погрдна имена? Наставников став према оваквом облику вербалне комуникације уопште и посебно са ученицима мора бити јасно издиференциран у смислу осуде и санкционисања такве комуникацијске праксе и развоја комуникацијске компетентности наставника у правцу његовања и упражњавања ненасилне демократске комуникације.

Ситуација је нешто повољнија кад су у питању ставови наставника према физичком кажњавању ученика јер 94,85% наставника одбацује физичку казну као васпитну мјеру, 1,66% би употрежио физичку казну а 3,48% немају јасан став о употреби физичке казне као васпитне мјере. Однос наставник - ученик 72,83% наставника сматра добрим, 14,27% наставника нису сигурни у оцјени тих односа а 12,87% наставника изјављује да су добри односи наставник - ученик пусте жеље. Ако ове одговоре упредимо с одговорима ученика гдје 23,91% ученика сматра да су добри односи наставник - ученик пусте жеље, намеће нам се закључак да ситуација у нашим школама у домену односа наставник - ученик још увијек није на жељеном нивоу и да у том подручју хитно треба дјеловати у правцу стварања услова за креирање топлијих и хуманијих односа.

Да наклоњеност наставника није усмјерена само на добре ученике сматра 81,74% наставника, 11% су несигурни а 7,24% сматра да наставници своју наклоњеност показују искључиво ученицима који су добри ђаци. За школу у којој раде 61,58% наставника изјављује да нема вербалног злостављања ученика од стране наставника, 19,90% није сигурно у одсуство те појаве а 18,5% сматра да је појава вербалног злостављања ученика од стране наставника присутна у њиховој школи, односно 38,4% наставника не искључује појаву наставничког вербалног злостављања ученика у њиховој школи. Вербално злостављање ученика од стране наставника, судећи по резултатима овог истраживања је евидентна појава која у значајној мјери детерминише васпитно-образовну климу у нашим школама.

Опажања односа наставника према ученицима с аспекта социјалног поријекла родитеља је: 49,35% наставника сматра да социјално поријекло не утиче на понашање наставника према ученицима, 30,30% нису сигурни утиче ли, а 20,28% изјављује да се наставници различито понашају према дјечи с обзиром на социјални статус. Судећи по исказима наставника и ученика, социјални статус родитеља није значајна детерминанта односа наставника према ученицима у смислу повлаштеног положаја ученика чији родитељи имају виши социјални статус.

Какви су међусобни односи ученика по мишљењу наставника види се из посљедњег ајтема гдје 35,35% наставника сматра да су међу ученицима честе свађе и међусобна исмијавања, 21,38% нису сигурни у то, а 43,24% негира ту појаву међу ученицима.

Табела 4.

Мишљења наставника о учесталости појаве психолошког злостављања у школи

	Тврдња	Никада	Понекад	Често	Нисам упознат/а
1.	Ученици тврде да неки наставници вичу када су узнемирени	27 2,11%	788 61,65%	135 10,56%	328 25,66%
2.	Поједини наставници називају ученике погрдним именима	200 15,08%	515 38,83%	53 3,99%	558 42,08%
3.	Неки наставници понижавају и исмијавају ученике пред одјељењем	300 21,58%	330 23,74%	26 1,87%	734 52,80%
4.	Родитељи су се жалили неком од одговорних лица у шк. због исмијавања и вријеђања ученика од стране наставника/це	245 18,90%	266 20,52%	11 0,85%	774 59,72%
5.	У школи у којој радим има случајева да поједини наставници истјерују ученике са часа или их присиљавају да стоје цијели час	157 15,18%	464 44,87%	98 9,47%	315 30,46%
6.	Ученици/це се међусобно називају погрдним именима и исмијавају	83 7,15%	834 61,86%	269 19,95%	162 12,02%

Учесталост појаве психолошког злостављања ученика по мишљењу наставника види се из табеле 4. Већина наставника или 72,21% тврди да неки наставници вичу кад су узнемирени, 2,11% сматра да се то не дешава никад а 25,66% нису упознати с том појавом. Да поједини наставници често и понекад називају ученике погрдним именима сматра 42,82% наставника, 42,08% нису упознати, а 15,08% наставника сматра да се то никад не дешава.

Жалбу родитеља на вријеђање и исмијавање ученика од стране наставника опажа 21,37% наставника, 59,72% изјављује да није упознато да ли се то дешавало у његовој школи а 18,90% тврди да се то није никад десило у школи у којој раде. Ученици се међусобно често исмијавају и називају погрдним именима тврди 81,81% наставника, са овом појавом није упознато 12,02% наставника и да се никад то не дешава тврди свега 7,15% наставника.

Табела 5.

Ставови родитеља према психолошком злостављању

	Тврдња	Слажем се	Углавном се слажем	Нисам сигуран	Углавном се не слажем	Не слажем се
1.	Називање погрдним именима не може повриједити другу особу	189 11,03%	71 4,147%	84 4,90 %	147 8,58 %	1221 71,32%
2.	Немирне ученике батинама треба довести у ред	92 5,37 %	49 2,86 %	135 7,88%	151 8,82%	1285 77,74%
3.	Ученици/ це требају знати ко је главни и чија је посљедња	815 48,17%	330 19,50%	136 8,03%	147 8,68%	264 15,60%
4.	Задовољан/на сам школом коју похађа моје дијете	813 47,49%	629 36,74	125 7,30%	70 4,08%	75 4,38%
5.	Наставнице/ е воле само оне ученике/ це који су добри ђаци	270 15,77%	387 22,60%	446 26,05%	215 12,55%	394 23,01%
6.	У школи коју похађа моје дијете нема вербалног злостављања ученика/ца од стране наставника/ца	782 45,67%	237 13,84%	443 25,87%	106 6,19%	144 8,41%
7.	Неки наставнице/е другачије гледају на дјецу чији су родитељи богати	523 30,54%	328 19,15%	389 22,72%	145 8,46%	327 19,10%
8.	Међу ученицима често долази до свађа и међусобног исмијавања	615 35,92%	412 24,06%	370 21,61%	155 9,05%	160 9,34%
9.	Дијете би ми без страха, сигурно рекло за било који проблем у вези односа с наставницима	1284 75,08%	198 11,58%	132 7,71%	24 1,40%	72 4,21%

Резултати испитивања ставова родитеља о психолошком злостављању ученика су: 79,9% родитеља сматра да називање погрдним именима може повриједити, несигурно је 4,90% а 15,17% сматра да називање погрдним именима не вријеђа другу особу. Процент од 15% родитеља који немају правилно изграђен став о вербалном злостављању није занемарљив и сигуран је путоказ дјеловања педагога и одјељенских старјешина у раду с родитељима. Родитељи су углавном позитивно одређени кад је у питању батинање ученика – 86,56% не слаже се и углавном се не слаже с употребом батина за успостављање реда; 8,23% се слаже или углавном слаже а 7,88% су неодлучни. Ауторитативан став родитеља дошао је до изражаја у исказима на тврдњу „ученици требају знати ко је главни и чија је посљедња“, гдје 67,67 % родитеља изјављује да се слаже и углавном се слаже, 24,28% се не слаже или све не слаже, док је неодлучно 8,03% родитеља. Мање од трећине родитеља, судећи по њиховим ставовима, имају изражен

демократско-сараднички однос и доносе важне одлуке уважавајући дјечије жеље и потребе. Дисперзија одговора родитеља највише је дошла до изражаја у тврдњи „наставници воле само оне ученике који су добри ђаци“ јер се 38,37% слаже и углавном се слаже, 35,56% се не слаже и углавном се не слаже с датом тврдњом а 26,05% нису сигурни у ту појаву, из чега произилази да је то више лични доживљај сваког појединца него стварна пракса и став наставника.

Појаву вербалног злостављања ученика од стране наставника у школи коју похађају њихова дјеца запажа 14,6% одитеља, 25,87% су несигурни а 59,63% се слажу и углавном се слажу да нема вербалног злостављања ученика од стране наставника у школи коју похађа њихово дијете. Свађу међу ученицима и међусобно исмијавање запажа 58,69% родитеља, 22,19% нису сигурни а 18,39% родитеља негира ту појаву.

Охрабрује чињеница да су скоро сви испитани родитељи или 98,94% задовољни школом коју похађа њихово дијете и то 56,36% то тврде са великом сигурношћу а 42,58% су углавном задовољни школом. Свега 4,38% родитеља није задовољно школом коју похађа њихово дијете.

Највећи број родитеља или 86,56% вјерују да би им се дијете без страха обратило уколико би се десио било који проблем у вези са односом са наставницима, и то изричито тврди 75,00% а углавном сматрају да би им се дијете обратило 11,56% родитеља. Само 4,20% родитеља сумња и не сматрају да би им се дијете обратило за помоћ ако би се десио неки проблем у вези са односом са наставницима. Судаћи према ставовима родитеља међусобно повјерење ученика и родитеља као, битан предуслов добрих међусобних односа и повољне породичне климе, је у већини случајева развијено и дјеца могу отворено разговарати о проблемима с којима се сусрећу и тражити родитељску помоћ.

Табела 6.

Мишљења родитеља о учесталости појаве психолошког злостављања у школи

	Тврдња	Никада	Понекад	Често	Нисам упознат/а
1.	Моје дијете ми се жалило да га наставници исмијавају и понижавају	1169 68,56 %	271 15,89%	50 2,93%	215 12,60%
2.	Неки наставници називају ученике погрдним именима	409 23,98%	692 40,58%	186 10,91%	425 24,93%
3.	Неки наставници понижавају и исмијавају ученике пред одјељењем	449 26,22%	615 35,92%	146 8,53%	502 29,32%
4.	Жалио/ла сам се неком од одговорних лица у шк. због исмијавања и вријеђања ученика од стране наставника/це	1513 88,37%	79 4,61%	15 0,87%	105 6,13%
5.	У шк. коју похађа мије дијете има случајева да поједини наставници истјерују ученике са часа или их присиљавају да стоје цијели час	204 11,91%	787 45,97%	360 21,02%	361 21,08%
6.	Ученице/це се међусобно називају погрдним именима и исмијавају	158 10,20%	545 35,18%	461 29,76 %	385 24,85%

Мишљења родитеља о учесталости појаве психолошког злостављања њихове дјеце у школу могу се видјети из табеле 6.

Добијени подаци говоре да 68,56% родитеља тврди да им се дијете никада није жалило на вријеђања и омаловажавања од стране наставника, 18,82% изјављује да су се понекад и често жалили а 12,60% нису упознати о томе. Судаћи према исказима родитеља, готово 19% ученика жалили су се на вербално злостављање од стране наставника. Родитељску слику комуникацијског односа наставник - ученик употпуњују одговори на следеће двије тврдње. Да „неки наставници називају ученике погрдним именима често и понекад сматра 51,49% родитеља, никада 23,89 % а с том појавом није упознато 24,93% родитеља. Да „неки наставници понижавају и исмијавају ученике пред одјељењем (понекад и често) сматра 44,45% родитеља, никада сматра 26,22% а о томе није упознато 29,32% родитеља. Сви добијени подаци говоре у прилог евидентне појаве вербалног злостављања ученика од стране неких наставника као и потребу рада с тим

наставницима у смислу развијања способности, навика, потреба и обавеза уважавања личности ученика и његовања ненасилне, демократске комуникације наставник - ученик.

Родитељи нису развили свијест о улози одговорних у школи у превенцији вербалног злостављања ученика и углавном им се не обраћају због тога. Наиме, 88,37% родитеља изјављује да се никад није жалило због вербалног омаловажавања њихове дјете, а само 5,48% родитеља се жалило. Ако овај проценат упоредимо с процентом од 19% ученика који су се жалили родитељима на појаву вербалног насиља добијамо јаснији став родитеља према овој појави. Родитељи нису у већини случајева спремни да траже заштиту од вербалног насиља за своје дијете од одговорних лица у школи. Рад са родитељима у правцу развијања свијести о потреби тражења заштите за своје дијете од одговорних лица у школи трајни је задатак стручне службе школе као и одјељенских старјешина.

Више од двије трећине родитеља или 66,99% тврди да наставници понекад или често истјерују ученике са часа или их присиљавају да стоје цијели час, 11,91% изјављује да се то никада не дешава а 21,08% није упознато с том појавом.

Ученици се међусобно називају погрдним именима (понекад и често) тврди 64,94% родитеља. Свега 10,20% родитеља тврди да се то никада не дешава, а 24,85% нису упознати с том појавом. Вербална агресија у међусобној комуникацији вршњака опажа се у значајном постотку и вјероватно је често присутна. Разлоге можемо наћи у чињеници да је овај вид агресије чест у окружењу дјетета (породица, вршњаци, улица, медији) и брзо се усваја као комуникацијски модел а често се и толерише вербална агресија, односно насилник не трпи санкције због овог вида насилничког понашања. Развијање и његовање навика културе опхођења један је од кључних циљева васпитног дјеловања.

3.2. Резултати истраживања перцепције ученика, наставника и родитеља о физичком злостављању

У овом дијелу приказани су резултати истраживања који укажу на перцепцију испитаника у вези са физичким злостављањем ученика у школама Републике Српске.

Табела 7.

Ставови ученика према физичком злостављању

	Тврдња	Слажем се	Углавном се слажем	Нисам сигуран	Углавном се не слажем	Не слажем се
1.	Наставник/ца има право да удари ученика/цу када преврши мјеру	55 2,95%	49 2,63%	89 4,78%	109 5,86%	1557 83,75%
2.	У мојој школи нема физичког злостављања ученика/ца од стране наставника/ца	1170 62,23%	179 9,53%	275 14,65%	73 3,89%	180 9,59%
3.	Честа су међусобна физичка малтретирања ученика у мојој школи	345 18,38%	311 16,56%	380 20,24%	288 15,34%	553 29,46%

Из табеле 7. уочљиво је да 89,61% ученика сматра да наставници немају право да их физички кажњавају када погријеше; 5,58% сматра да имају или углавном имају, док 4,78% ученика нису сигурни. Симптоматично је да више од 10% ученика нема правилно издиференциран став о физичком кажњавању ученика од стране наставника. Води ли то до њиховог прихватања физичке казне или су овакви искази резултат опажања ове појаве у школи? Појашњење се може тражити и у даљим исказима ученика. Више од двије трећине ученика (71,76%) сматра да у школи нема или углавном нема физичког злостављања ученика од стране наставника. Упозоравајући податак је да 13,48% сматра да ове појаве има или углавном има у њиховој школи. Остаје дилема да ли је овај проценат ученика искусио такву праксу наставника или је своје исказе темељио на опажању таквог понашања.

Када су у питању случајеви међусобног малтретирања ученика у школи, 34,94% ученика сматра да има или углавном има ове појаве у школама, односно више од једне трећине ученика сматра да у школама има међусобног малтретирања ученика. Истовремено, њих 44,8% се не слаже и углавном се не слаже о постојању те појаве, а 20,24% испитаних ученика нису сигурни у постојање појаве међусобног физичког малтретирања ученика у њиховој школи. Готово двије трећине ученика негирају или нису сигурни у постојање међусобних физичких малтретирања ученика. Агресивност у окружењу (ученици свакодневно имају сервиране моделе физичког малтретирања) уз раздражљив нервни систем, изазива тешкоће у контроли агресивности (слаби механизми кочења агресивности). Овоме треба додати и праксу већине родитеља који уче дјецу да на ударац узврате ударцем и пут ка агресивном понашању је добро трасира а посљедица тога је да жртви наноси физичку бол, патњу, немир, несигурност и неизвјесност, што

умногоме усложњава и отежава рад у школи. Превенција овог вида понашања мора је трајан задатак свих релевантних фактора и посебно свих носилаца васпитно-образовног процеса.

Табела 8.

Мишљења ученика о учесталости појаве физичког злостављања у школи

	Тврдња	Никада	Понекад	Често	Нисам упознат/а
1.	У мојој школи се догађа да неки наставници/е ошамаре или ударе ученика/цу	911 48,43%	387 20,57%	72 3,82%	511 27,16%
2.	Родитељи су се жалили неком од одговорних лица у школи због физичког кажњавања њихове дјеце у школи	741 39,52%	236 12,58%	59 3,14%	839 44,74%
3.	Физички обрачуни међу ученицима су присутни у мојој школи	179 9,57%	967 51,68%	501 26,77%	224 11,97%

Учесталост појаве физичког злостављања у нашим школама видљива је из табеле 8. На основу ове табеле сазнајемо да 48,43% ученика тврди да се у њиховој школи никада није десио случај физичког злостављања ученика од стране наставника; 20,57% да се деси понекада и 3,82% тврди да је то честа појава. Њих 27,16% тврди да нису упознати са том појавом. Судајући по мишљењима ученика, појава физичког злостављања ученика од стране наставника је питање које заслужује посебну пажњу (мање од половине ученика сматра да ова појава није присутна у школама). Није тешко закључити колико се у условима таквих односа наставника према ученицима остварују интенције савремене школе у развоју хуманих односа, топле атмосфере, сигурности, кооперативности и толеранције.

Реакције родитеља на појаву физичког кажњавања њихове дјеце по исказима ученика су: 39,52% тврди да се родитељи никада нису жалили неком од одговорних лица због физичког злостављања њихове дјеце од стране наставника; 44,74 % кажу да нису упознати са том појавом а 12,58% сматра да су се жалили понекад а само 3,14% да се то често жалили. Ако упоредимо ове исказе са ученика са исказима у претходној ставци увиђамо да на појаве физичког кажњавања не реагује око 9% родитеља ученика који су понекад или често искусили физичко кажњавање. Разлоге оваквом ставу родитеља можемо проналазити у њиховом прећутном прихватању и толерисању таквог понашања наставника или пак у неспремности ученика да упозна родитеље са овом појави а није искључено да је разлог тој појави неповјерење родитеља у помоћ одговорних у школи.

Табела 9.

Ставови наставника према физичком злостављању

	Тврдња	Слажем се	Углавном се слажем	Нисам сигуран	Углавном се не слажем	Не слажем се
1.	Наставник/ца има право и да удари ученика/цу када преврши мјеру	16 1,19%	16 1,19%	27 2,01%	144 10,76%	1135 84,82%
2.	У школи у којој радим нема физичког кажњавања ни злостављања ученика	834 68,20%	44 3,54%	192 15,47%	38 3,06%	133 10,72%
3.	Честа су међусобна физичка малтретирања ученика у школи	68 5,16%	132 10,03%	181 13,75%	232 17,62%	703 53,41%

Право наставнику да удари ученика кад преврши мјеру оспорава 95,58% испитаних наставника, није сигурно 2,01% а 2,38% сматра да наставник има право да удари ученика кад преврши мјеру. Физичко злостављање ученика употпуњују подаци који говоре да 71,74% наставника тврди да нема физичког кажњавања ученика у школи у којој ради, 15,47% није сигурно у одсуство те казне а 13,78% се слаже или се углавном слаже да је присутно физичко кажњавању ученика у његовој школи. Иако знатан број наставника физичко кажњавање ученика сматра недозвољеном појавом, није занемарљив проценат оних коју ту појаву опажају у својој школи па је рад на искоријењивању овакве праксе приоритет свих релевантних фактора у школи и друштвеној заједници.

Појаву међусобног физичког малтретирања ученика опажа 15,19% наставника, 71,03% наставника негира ту појаву а 13,75% није сигурно у присуство или одсуство те појаве.

Табела 10.

Мишљења наставника о учесталости појаве физичког злостављања у школи

	Тврдња	Никада	Понекад	Често	Нисам упознат/а
1.	У школи у којој радим догађа се да неки наставници ошамаре или ударе ученике/це	694 52,69%	128 9,71%	1 0,07%	494 37,50%
2.	Родитељи су се жалили неком од одговорних лица у школи због физичког кажњавања њиховог дјетета у школи	465 35,30%	134 10,17%	6 0,45%	715 54,29%
3.	Физички обрачуни међу ученицима су присутни у школи у којој радим	156 11,82%	893 67,70%	102 7,73%	168 12,73%

По мишљењу 52,69% наставника у њиховим школама нема појаве физичког злостављања ученика од стране наставника, 9,71% мисле да се то дешава понекад а 37,50% изјављује да није упознато с том појавом у њиховој школи. Резултати истраживања показују да пракса физичког злостављања ученика од стране наставника није у потпуности искоријењена па је императив надлежним хитно дјеловање у правцу сузбијања и санкционисања таквог понашања наставника. Да су се родитељи жалили због физичког кажњавања њихове дјеце изјављује 10,62% наставника, 35,30% тврди да се родитељи нису никад жалили а 54,29% нису упознати с тим. Наставници најчешће запажају физичке обрачуне међу ученицима па 75,43% наставника запажа да се то дешава понекад и често, 12,73% није упознато а 11,83% наставника тврди да физички обрачуни међу ученицима нису присутни у њиховим школама.

Табела 11.

Ставови родитеља према физичком злостављању

	Тврдња	Слажем се	Углавном се слажем	Нисам сигуран	Углавном се не слажем	Не слажем се
1.	Наставник/ца има право и да удари ученика/цу када преврши мјеру	118 6,89%	59 3,44%	137 8,00%	166 9,69%	1232 71,96%
2.	У школи коју похађа моје дијете нема физичког кажњавања ни злостављања ученика	1013 59,17%	201 11,74%	345 20,15%	50 2,92%	103 6,01%
3.	Честа су међусобна физичка малтретирања ученика	289 17,08%	214 12,41%	470 27,77%	186 10,99%	533 31,50%

Родитељи су се у проценту од 81,65% изјаснили да наставник нема право ударити ученика када преврши мјеру. Податак да се 10,33% родитеља слаже и углавном слаже с тврдњом да наставник има право да удари ученика указује на то да не мали проценат родитеља физичку казну сматра оправданим васпитним средством. Ако се томе дода и 8% оних родитеља који нису сигурни у ову тврдњу, онда се запажа забрињавајући проценат од 18,33% родитеља који би оправдао физичко кажњавање ученика од стране наставника.

Већина родитеља 70,91%, сматра да нема и углавном нема физичког кажњавања ученика у школи коју похађа њихово дијете, није сигурно 20,15% родитеља 8,92% се не слаже или углавном не слаже с том тврдњом.

Честа међусобна физичка малтретирања ученика запажа 29,49% родитеља (слажу се и углавном се слажу с тврдњом), 27,77% није сигурно у то, а 42,49% испитаних

родитеља се не слаже или углавном не слаже с тврдњом о честој појави међусобног физичког малтретирања ученика. Запажања ученика и родитеља иду у прилог спознаји да ова појава није ријеткост у свакодневном понашању ученика па је каналисање овог вида насилничког понашања младих приоритет свих носилаца васпитно-образовног процеса.

Табела 12.

Мишљења родитеља о учесталости појаве физичког злостављања у школи

	Тврдња	Никада	Понекад	Често	Нисам упознат/а
1.	У школи коју похађа моје дијете неки наставници шамарају и ударају ученике/це	956 55,84%	165 9,63%	40 2,33%	551 32,18%
2.	Жалио сам се неком од одговорних лица у школи због физичког кажњавања мог дјетета	1592 92,99%	37 2,16%	7 0,40%	76 4,43%
3.	У школи коју похађа моје дијете присутни су физички обрачуни међу ученицима	229 13,38%	847 49,47%	273 15,95%	411 24,00%

На основу података из ове табеле сазнаје се да 11,96% родитеља запажа да неки наставници понекад и често шамарају и ударају ученике, 55,84% изјављује да се то не дешава никад, а 32,18% родитеља није упознато с том појавом. Већина, или 92,99% родитеља, изјављује да се никада није жалио неком због физичког кажњавања ученика. Свега 2,56% тврди да се често и понекад жалило одговорнима на физичко кажњавање њихове дјеце. Да су чести међусобни физички обрачуни ученика сматра 15,95% родитеља, док готово половина, или 49,47%, изјављује да се они дешавају понекад. Да се никад се не дешавају физички обрачуни међу ученицима сматра 13,38% а 24,00% родитеља нису упознати са том појавом. Наведени подаци показују да 12% родитеља запажа физичко насиље наставника над ученицима и 65,42% запажа физичке обрачуна међу ученицима. Ипак само њих 2,56% се жалило на ове појаве неком од надлежних. Остали прећутно толеришу физичко кажњавање ученика од стране наставника, односно физички обрачун међу ученицима или су несигурни у адекватност реакције одговорних на њихову жалбу.

3.3. Резултати истраживања перцепције ученика, наставника и родитеља о сексуалном злостављању

Резултати истраживања перцепције ученика, наставника и родитеља о сексуалном злостављању приказани су табеларно са пропретним коментарима.

Табела 13.

Ставови ученика према сексуалном злостављању

	Тврдња	Слажем се	Углавном се слажем	Нисам сигуран	Углавном се не слажем	Не слажем се
1.	Нема сексуалног узнемиравања ученика/ ца у мојој школи	1276 68,05%	152 8,10%	294 15,68%	48 2,56%	105 5,6%
2.	У мојој школи присутна је појава сексуалног узнемиравања ученика од стране наставника/ ца	62 3,29%	164 8,71%	241 12,81%	128 6,80 %	1286 68,37%

Резултати истраживања показују да 76,15% ученика сматра да нема сексуалног узнемиравања ученика/ца у њиховој школи; 8,16% ученика не слаже се или се углавном не слаже да нема те појаве, а 15,68% су несигурни. Податак да готово 24% ученика не искључују појаву сексуалног узнемиравања у њиховој школи је забрињавајући. Претпоставка је да се ставови углавном односе на међувршњачке односе, или се могу схватити и као резултат различитог схватања самог појма сексуалног узнемиравања који код ученика може имати различите конотације. Ставове ученика према појави сексуалног злостављања у школи употпуњују следећи подаци: 12% ученика слаже се и углавном се слаже да је у њиховој школи присутна појава сексуалног узнемиравања ученика од стране наставника, 12,81% нису сигурни, док 75% ученика негира појаву сексуалног узнемиравања ученика од стране наставника. Ако податке у горњој табели посматрамо са становишта ученика који опажају сексуално узнемиравање у својој школи и оних који су несигурни у својим ставовима о тој појави, запажамо досљедност ученичких одговора (у првом ајтему 24% а у другом 24,81% испитаних ученика опажа појаву сексуалног узнемиравања или није сигурно у њено одсуство). На основу свеукупно добијених података можемо констатовати да је у нашим школама сексуално узнемиравање ученика актуелан и алармантан проблем који захтијева хитну акцију, будући да је дужност школе је да створи услове за максималну сигурност свих ученика, те је у циљу заштите ученика нужно превентивно као и корективно дјеловање свих релевантних фактора.

Табела 14.

Мишљења ученика о учесталости појаве сексуалног злостављања у школи

	Тврдња	Никада	Понекад	Често	Нисам упознат/а
1.	Моји другови тврде да их поједин наставник/ца узнемирава на непристојан начин	752 40,40%	385 20,68%	102 5,48%	622 33,42%
2.	У мојој школи се догодио случај непристојног узнемиравања ученика/ца од стране наставника/це	778 41,36%	289 15,36 %	74 3,93%	740 39,34%

Мишљење ученика о учесталости ове појаве у њиховој школи може се видјети из следећих података: 40,40% тврди да никада наставници нису на непристојан начин узнемиравали њихове другове/це, а да се то често и понекад дешава у њиховој школи тврде 26,16% испитаних ученика, док 33,42% изјављује да нису упознати са том појавом. Ако упоредимо ове исказе ученика са њиховим претходно исказаним ставовима о овој појави, запажамо приличну досљедност у одговорима ученика, односно око 25% ученика изјављује да су им се другови жалили на непристојно узнемиравања од стране наставника у школама.

Кад је у питању конкретнo догађај непристојног узнемиравања ученика од стране наставника 41,36% ученика је одговорило да се то није никад десило, понекад и често 19,29% и 39,34% није упознато с том појавом. Алармантан податак је да више од 19% ученика изјављује да зна за случајеве непристојног узнемиравања ученика од стране наставника у својој школи.

Табела 15.

Ставови наставника према сексуалном злостављању

	Тврдња	Слажем се	Углавном се слажем	Нисам сигуран	Углавном се не слажем	Не слажем се
1.	Нема сексуалног узнемиравања ученика/ца у школи у којој радим	1053 79,35%	70 5,27%	99 7,46%	22 1,65%	83 6,25%
2.	У школи у којој радим присутна је појава сексуалног узнемиравања ученика/ца од стране наставника/ца	7 0,52%	6 0,44%	82 6,08%	94 6,97%	1159 85,98%

Да нема сексуалног узнемиравања ученика у школама изјављује 84,62% наставника, несигурно је 7,46%, а 7,9% наставника се не слаже или се углавном на слаже с том тврдњом, односно запажају сексуално узнемиравање ученика у својој школи. Став да

је сексуално узнемиравање ученика од стране наставника присутно износи 0,96% наставника, 6,08% нису сигурни а 92,95% наставника се не слаже и углавном не слаже да наставници у њиховој школи не узнемиравају (сексуално) ученике.

Табела 16.

Мишљења наставника о учесталости појаве сексуалног злостављања у школи

	Тврдња	Никада	Понекад	Често	Нисам упознат/ а
1.	У школи у којој радим ученици/е тврде да их поједини наставник/ца узнемирава на непристојан начин	631 44,37%	95 6,68%	4 0,28%	692 48,66%
2.	У школи у којој радим догодио се случај непристојног узнемиравања ученика/ца од стране једног од мојих колега	602 48,43%	55 3,87%	2 0,14%	584 46,98%
3.	Расправљали смо у школи о сексуалном узнемиравању ученика/ца од стране једног од мојих колега	959 73,48%	52 3,98%	4 0,30%	290 22,22%

Највећи проценат наставника 48,66% изјављује да није упознат са жалбом ученика на непристојно узнемиравање од стране наставника, 44,37% тврде да се у њиховој школи ученици нису никад жалили на ту појаву а 6,96% изјављује да су се ученици жалили на појаву непристојног узнемиравања ученика од стране наставника. О конкретном случају непристојног узнемиравања ученика од стране наставника 48,43% наставника тврде да се то није никад десило, 46,98% није упознато с том појавом а 4,01% изјављује да се то десило понекад или често. Мање од половине испитаних наставника категорично је у изјави да у њиховој школи нема случајева непристојног узнемиравања ученика од стране наставника. Изненеђујуће је висок проценат наставника који су неинформисани о оваквим појавама у њиховој школи. Ситуација у овом погледу мора бити јасна и одлично позната свим наставницима јер је дужност свих носилаца васпитно-образовног процеса да владају свеукупном ситуацијом и климом у школи и обезбиједе максималну безбједност и заштиту интегритета личности сваког појединог ученика.

Сексуално узнемиравање ученика од стране наставника никад није било предмет расправе у школи тврди 73,48% наставника, 4,28% изјављује да се о томе расправљало понекад и често, а 22,22% није упознато с том проблематиком. Проенти од 4,28% и 4,01% (расправљали и познат им случај непристојног узнемиравања ученика од стране наставника) показују досљедност наставника у изјавама о опажању појаве сексуалног злостављања ученика у школи.

Табела 17.

Повјерење наставника у разредне старјешине и стручну службу школе

	Тврдња	Никада	Понекад	Често	Нисам упознат/а
1.	Разредни старјешина посредује и реагује, ако је ученик/ца изложен/а било ком облику малтретирања у школи	16 1,21%	260 19,27%	917 69,57%	125 9,48%
2.	Ако је ученик/ца изложен/а било ком облику малтретирања у школи посредује и реагује стручна служба школе	14 1,05%	275 20,81%	869 65,78%	163 12,33%

Разредни старјешина често и понекад реагује кад је ученик изложен било ком облику малтретирања сматра 88,84% наставника, не реагије изјављује 1,21% а 9,48% није упознато са понашањем разредних старјешина у случајевима малтретирања ученика у школи. Судајући по запажањима наставника, а они су и најмјеродавнији у оцјени јер су у свакодневном контакту са разредним старјешинама, разредне старјешине у већини случајева одговорно приступају заштити ученика у појави било ког вида малтретирања ученика. Слично виђење наставника је и у вези са понашањем педагога, психолога и социјалног радника школе у случајевима малтретирања ученика у школи јер 86,59% наставника сматра да педагог, психолог и социјални радник реагују на појаву било ког вида малтретирања ученика, док 1,05% сматра да педагог, психолог и социјални радник не реагује на ту појаву, а 12,33% није упознато са тим.

Табела 18.

Ставови родитеља према сексуалном злостављању

	Тврдња	Слажем се	Углавном се слажем	Нисам сигуран	Углавном се не слажем	Не слажем се
1.	Нема сексуалног злостављања у школи коју похађа моје дијете	1266 73,94%	112 6,54%	239 13,96%	31 1,81%	64 3,73%
2.	Познат ми је случај сексуалног узнемиравања ученика/ца од стране наставника у школи коју похађа моје дијете	36 2,10%	19 1,10%	242 14,13%	50 2,92%	1365 79,73%

Из табеле се види да 80,48% родитеља сматра да нема сексуалног злостављања у школама, 5,54% се не слаже или се углавном не слаже с том констатацијом, а 13,96% нису сигурни. Добијени подаци су забрињавајући јер показују да 19,5% родитеља нису

изричити у својим ставовима да нема сексуалног узнемиравања у школи коју похађа њихово дијете. То уједно показује да исти толики проценат родитеља нема повјерење и није убијеђено у потпуну сигурност и заштићеност дјеце за вријеме боравка у школи. Ако ове резултате употпунимо са резултатима одговора ученика гдје је 19% ученика изјавило да зна за случајеве сексуалног узнемиравања ученика од стране наставника добијамо цјеловитији увид у ову проблематику. Предиспозиције за овакво стање су измјењен систем вриједности у смјеру ерозије моралних вриједности, недостатак адекватних механизма контроле, раслојавање породица, велика социјално-економска несигурност, као и друге мањкавости друштвеног и школског миљеа.

Појаву сексуалног узнемиравања ученика од стране наставника опажа 3,20% родитеља (слаже се или се углавном слаже), несигурно је 14,13% а 82,65% изјављује да нема појаве сексуалног узнемиравања ученика од стране наставника у школи коју похађа њихово дијете.

Добијени подаци упућују на хитан и приоритетан задатак школе и свих одговорних субјеката да развија различите васпитне, корективне, законске и репресивне мјере у циљу потпуног елиминисања појава сексуалног узнемиравања у школама и стварање услова за безбједано школовање свих ученика.

Табела 19.

Мишљења родитеља о учесталости појаве сексуалног злостављања у школи

	Тврдња	Никада	Понекад	Често	Нисам упознат/а
1.	Моје дијете тврди да га је поједини наставник/ца узнемиравао на непристојан начин	1486 86,79%	92 5,37%	20 1,16%	114 6,65%
2.	Жалио сам се неком од одговорних лица у школи због узнемиравања мог дјетета на непристојан начин од стране наставника	842 49,18%	114 6,65%	19 1,10%	737 43,04%

Већина родитеља, или 86,79%, изјављује да се његово дијете никад није жалило на непристојно узнемиравање од стране наставника, 6,53% тврди да му се дијете жалило понекад и често, а 6,65% није упознато с том појавом. Да се никада нису жалили одговорним лицима у школи на непристојно узнемиравање дјетета од стране наставника изјавило је 49,18% родитеља, 7,75% жалило се понекад и често на ту појаву, а 43,04% није упознато.

Табела 20.

Повјерење родитеља у разредне старјешине и стручна служба школе

	Тврдња	Никада	Понекад	Често	Нисам упознат/а
1.	Ако је моје дијете изложено било ком облику малтретирања у школи, реагује разредни старјешина	170 9,92%	375 21,90%	741 43,28%	426 24,88%
2.	Ако је моје дијете изложено било ком облику малтретирања у школи посредује и реагује стручна служба школе	188 10,98%	326 19,04%	636 37,14%	562 32,82%

Повјерење родитеља у разредне старјешине и стручну службу школе коју похађају њихова дјеца може се видјети из табеле 20. Тако 65,18% родитеља тврди да разредни старјешина понекад и често заштићује ученика у случајевима било каквог малтретирања, 9,92% тврди да нема реакције разредног старјешине а 24,88% нису упознати. Повјерење у стручну службу школе још је далеко од очекиваног (56,18% родитеља вјерује да социјани радник реагује). Заштита ученика од било ког вида насиља мора бити приоритетан задатак школе, социјалног радника, свих наставника и посебно разредних старјешина који морају у таквим случајевима увијек реаговати и помоћи жртви и посебно превентивно дјеловати креирањем климе толеранције и међусобне помоћи.

3.4. Перцепција ученика основних и средњих школа о добробити од медијације

Приликом обраде ових података одговори из анкетног упитника ученика основне и средње школе на питања отвореног типа захтијевали су постепену обраду прије приказивања коначних резултата. То значи да су одговори испитаника, након детаљног ишчитавања, сортирани (груписани) према сродности (сличности).

На тај начин добијено је неколико група одговора који су табеларно приказани, а подијељени су у групу одговора ученика основних школа и групу одговора ученика средњих школа.

Прије прикупљања одговора ученици су укратко упознати са појмом медијације, да би након тога од њих било затражено да одговоре да ли увиђају добробити од медијације. Добробит од медијације је подијељена на три врсте: добробит за ученике, добробит за наставнике и добробит за шкоку.

У наредној табели виде се укупни резултати за сваку врсту добити од медијације, односно перцепција ученика основних и средњих школа о добробитима медијације.

Табела 21.

Перцепција ученика основних и средњих школа о добробити од медијације

Перцепција добити од медијације	Ученици ОШ (%)	Ученици СШ (%)
Добробити од медијације уопште	99%	95%
Добробити од медијације за ученике	98%	98%
Добробити од медијације за наставнике	100%	100%
Добробити од медијације за школу	99%	100%

У табели 22. су приказани одговори испитаника на сљедећа питања: 1. добробити од медијације уопште, 2. добробити од медијације за ученике, 3. добробити од медијације за наставнике и 4. добробити од медијације за школу.

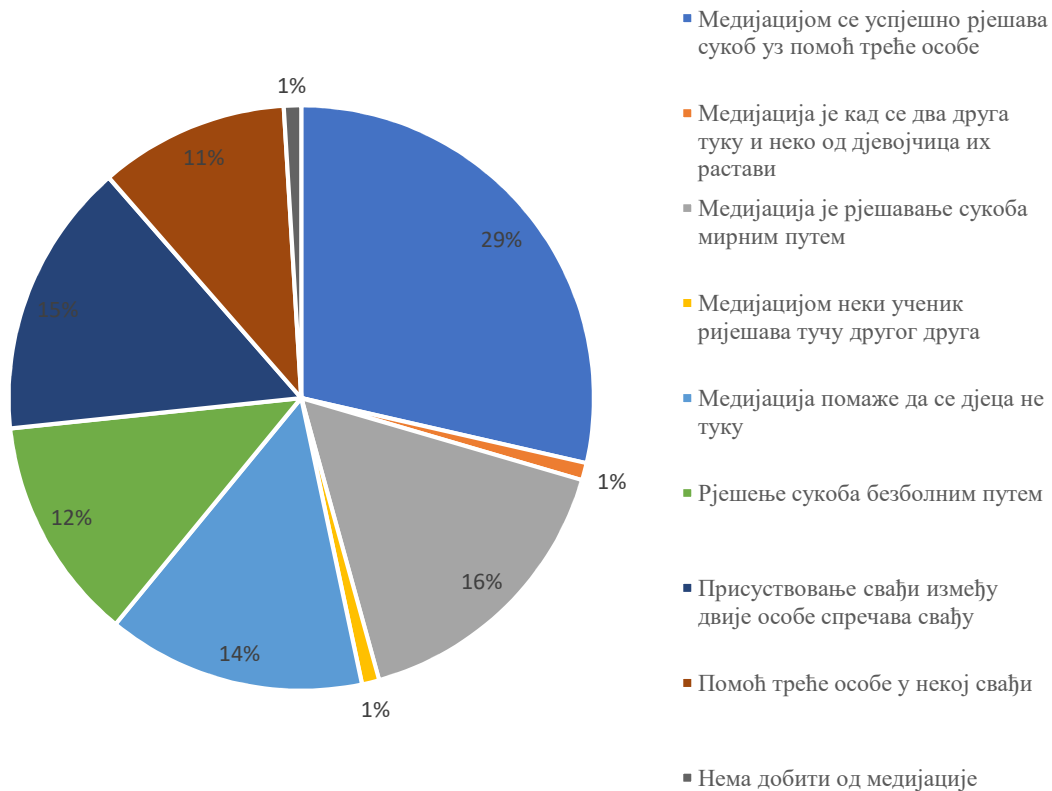
Већина ученика је одговорила позитивно на прво питање. Одговри ученика основне и средње школе су слични и приближно се подударaju. Сортирањем одговора ученика основне школе у вези са добробити од медијације уопште добијен је сљедећи преглед.

Табела 22.

Перцепција ученика основних школа о добробити медијације уопште

Перцепција добробити од медијације	(%)
Медијацијом се успјешно рјешава сукоб уз помоћ треће особе	30
Медијација је кад се два друга туку и неко од дјевојчица их растави	1
Медијација је рјешавање сукоба мирним путем	17
Медијацијом неки ученик ријешава тучу другог друга	1
Медијација помаже да се дјеца не туку	15
Рјешење сукоба безболним путем	13
Присуствовање свађи између двије особе спречава свађу	16
Помоћ треће особе у некој свађи	11
Нема добити од медијације	1
УКУПНО:	100

Перцепција добробити од медијације

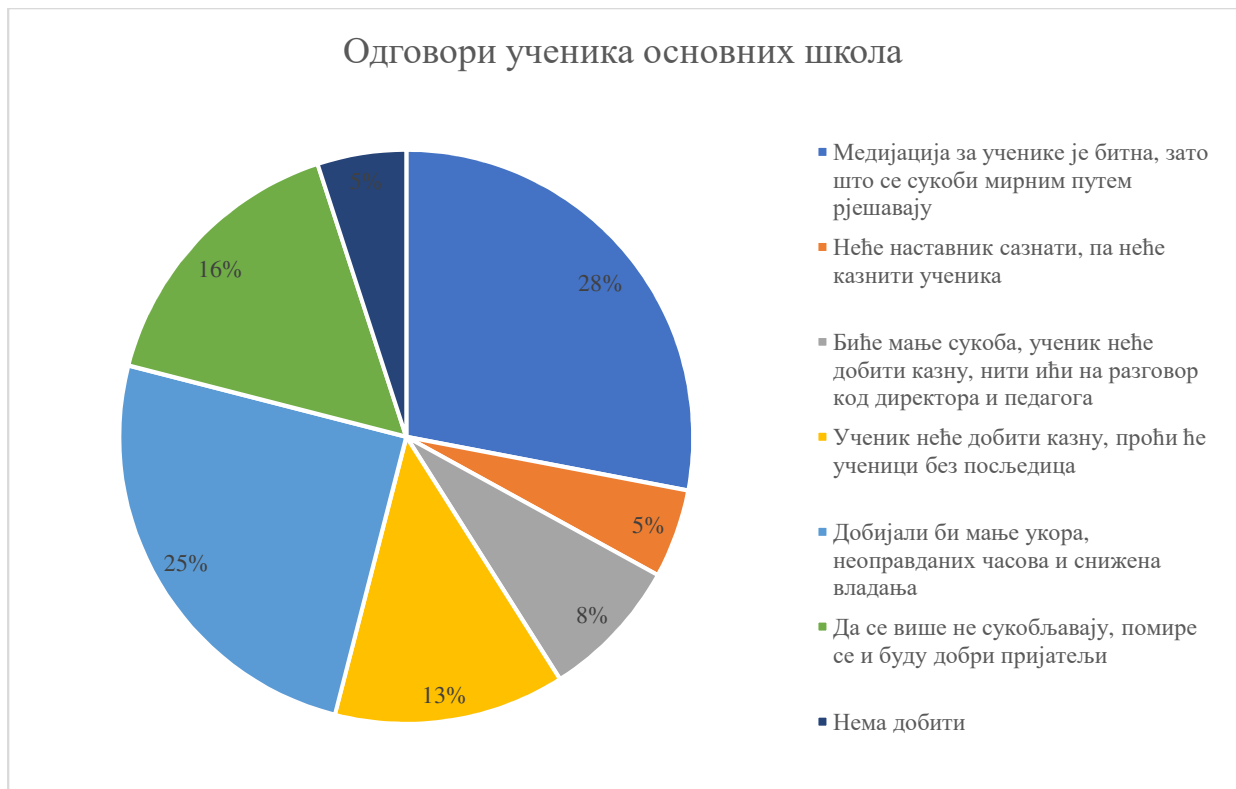
Из табеле се види да 99% ученика основне школе види добробит од медијације, а само 1% ученика не види никакву добробит. Као што је наведено, сличне одговоре давали су и ученици средњих школа, с тим да је међу њима 5% оних који не препознају добробит од медијације.

Сортирањем одговора ученика основних и средњих школа о добробити од медијације за ученике, добијен је сљедећи преглед.

Табела 23.

Перцепција ученика основних и средњих школа о медијацији као моделу за посредовање у сукобима

Одговори ученика основних школа	(%)
Медијација за ученике је битна, зато што се сукоби мирним путем рјешавају	28
Неће наставник сазнати, па неће казнити ученика	5
Биће мање сукоба, ученик неће добити казну, нити ићи на разговор код директора и педагога	8
Ученик неће добити казну, проћи ће ученици без посљедица	13
Добијали би мање укора, неоправданих часова и снижена владања	25
Да се више не сукобљавају, помире се и буду добри пријатељи	16
Нема добити	5
УКУПНО	100
Одговори ученика средњих школа	(%)
Лакше ријешавање сукоба, објективност, смањење сукоба	27
Вербални сукоб не прелази у физички	3
Може помоћи људима да се помире, евентуално да не почињу сукоб	30
Рјешавање сукоба и борба против насиља	20
Спречава стварање неког већег сукоба	1
Боља сарадња између ученика и професора	5
Треба да испаднемо пријатељи и ако смо у могућности да помогнемо	7
Бољи рад и сарадња	3
Нема доботи, дволичност и не треба се мијешати у туђа посла	4
УКУПНО	100

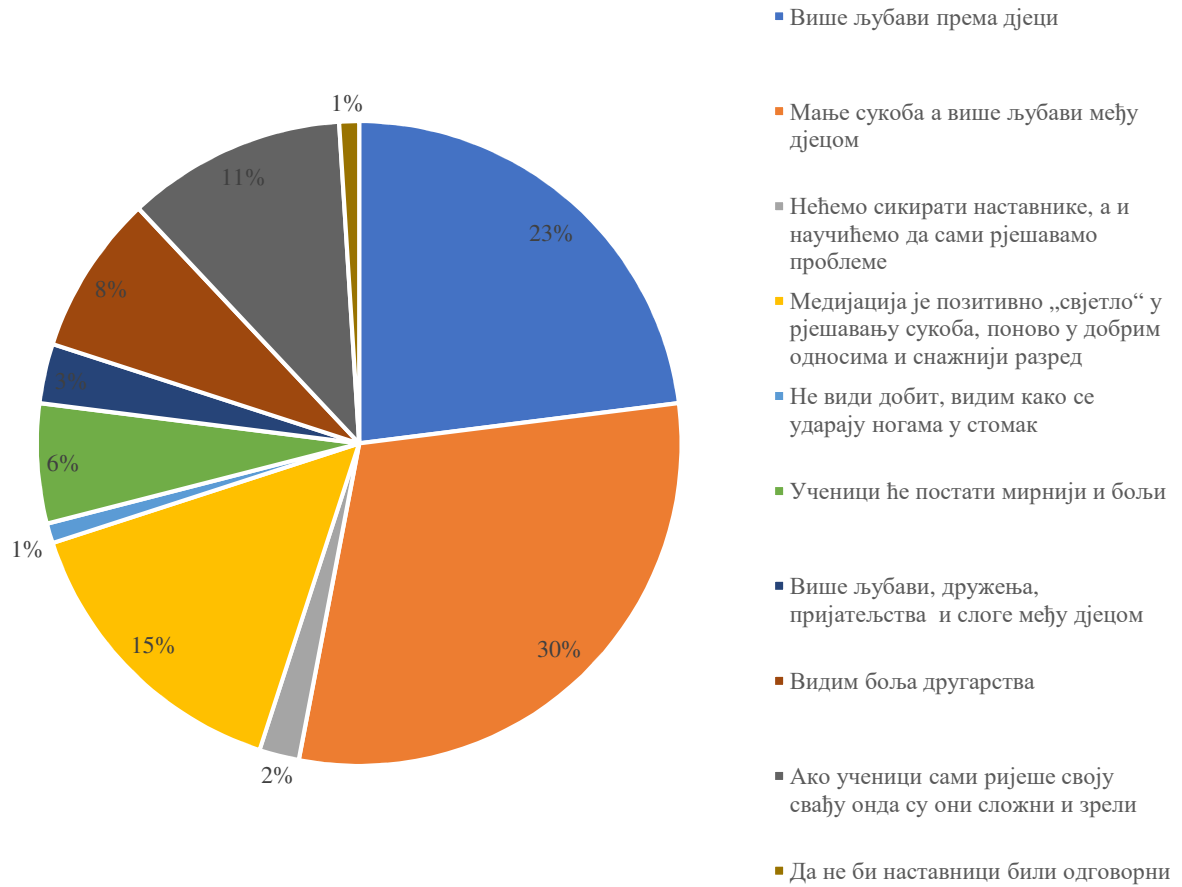
У табели 23. приказани су резултати истраживања спроведених у основној и средњој школи о медијацији као моделу за посредовање у сукобима. Ученици основних и средњих школа су приближно дали исте одговоре. На основу добијених одговора утврђено је да ученици сматрају да ће, захваљујући медијацији бити мање сукоба а више разговора, да ученик неће добити казну, нити ће ићи на разговор код директора и педагога, да ће бити веће поштовање на релацији ученик-наставник и ученик-ученик, да ће доћи до бољег рада и сарадње. Такође, сматрају да им медијација помаже да буду добри пријатељи.

Табела 24.

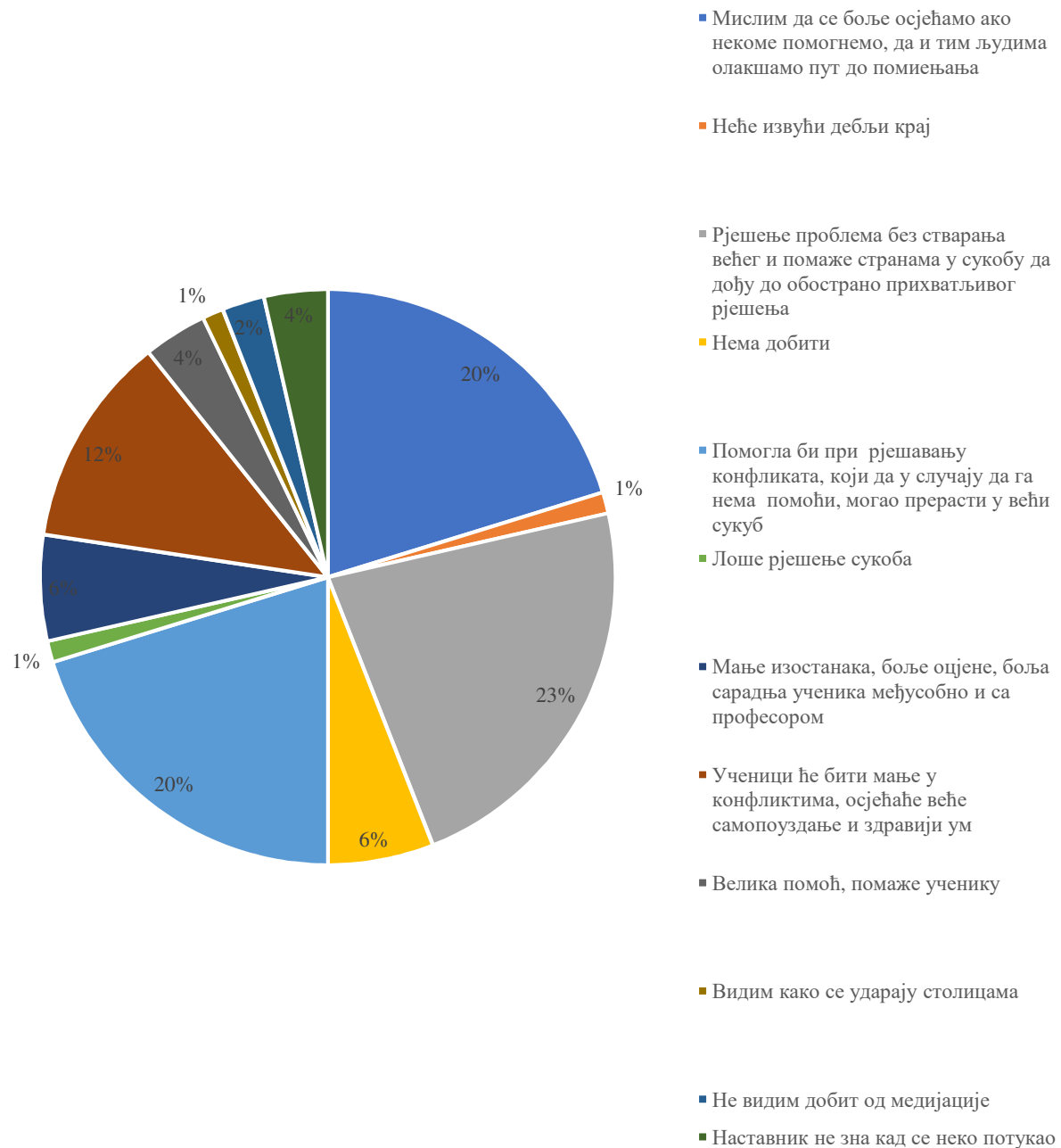
Перцепција ученика основних и средњих школа о добробити медијације за ученике

Одговори ученика основних школа	(%)
Више љубави према дјечи	23
Мање сукоба а више љубави међу дјецом	30
Нећемо сикирати наставнике, а и научићемо да сами рјешавамо проблеме	2
Медијација је позитивно „свјетло“ у рјешавању сукоба, поново у добрим односима и снажнији разред	15
Не види добит, видим како се ударају ногама у стомак	1
Ученици ће постати мирнији и бољи	6
Више љубави, дружења, пријатељства и слоге међу дјецом	3
Видим боља другарства	8
Ако ученици сами ријеше своју свађу онда су они сложни и зрели	11
Да не би наставници били одговорни	1
УКУПНО:	100
Одговори ученика средње школе:	%
Мислим да се боље осјећамо ако некеме помогнемо, да и тим људима олакшамо пут до помијењања	17
Неће извући дебљи крај	1
Рјешење проблема без стварања већег и помаже странама у сукобу да дођу до обострано прихватљивог рјешења	19
Нема добити	5
Помогла би при рјешавању конфликта, који да у случају да га нема помоћи, могао прерасти у већи сукуб	17
Лоше рјешење сукоба	1
Мање изостанака, боље оцјене, боља сарадња ученика међусобно и са професором	5
Ученици ће бити мање у конфликтима, осјећаће веће самопоуздање и здравији ум	10
Велика помоћ, помаже ученику	3
Видим како се ударају столицама	1
Не видим добит од медијације	2
Наставник не зна кад се неко потукао	3
УКУПНО:	100

Одговори ученика основних школа

Одговори ученика средње школе

Посматрајући фреквенције ученичких одговора могло би се закључити да ученици знају да само разговором помажу себи и својим друговима. Свјесни су да највећу добит они сами имају кад међусобно разговарају и уважавају се. Незнатан број ученика не види добробит од медијације. Међу ученицима основних школа таквих је 1%, а међу ченицима средњих школа 2%.

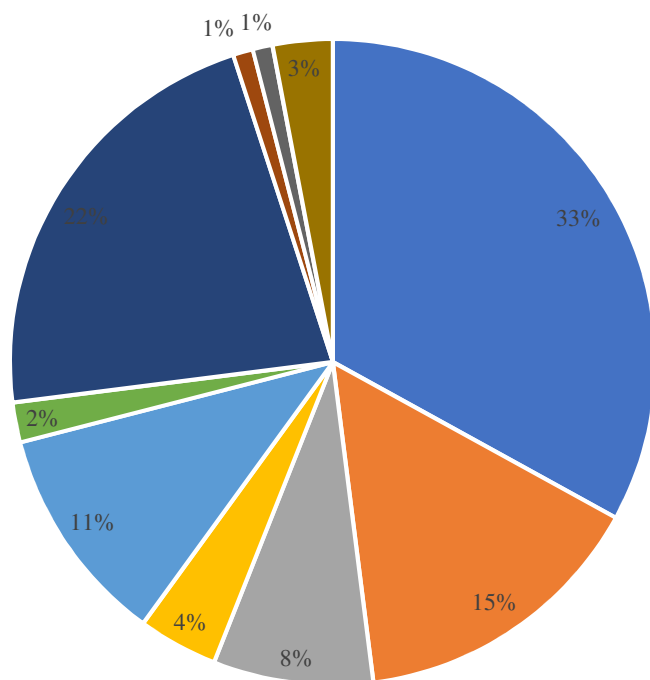

Табела 25.

Перцепција ученика основне и средње школе о добробити медијације за наставнике

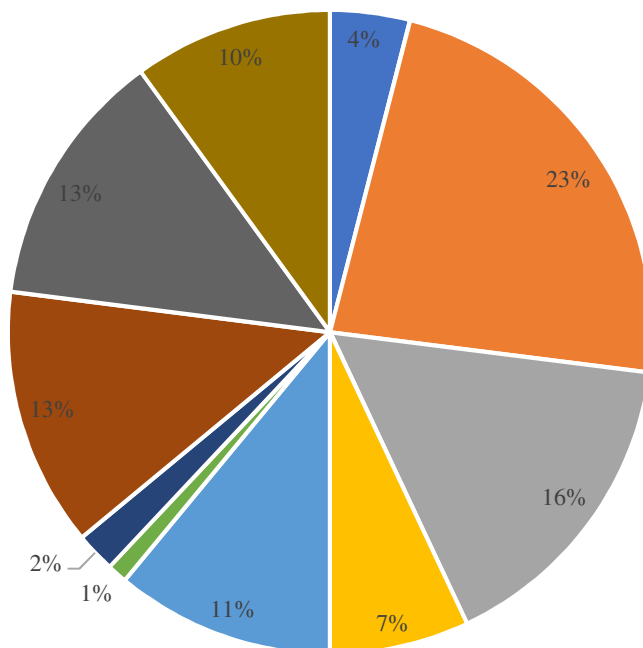
Одговори ученика основних школа	(%)
Наставнику ће бити драго што су ученици ријешили проблем и неће се морати мијешати	33
Да наставник не мора све сукобе да рјешава	15
Наставници имају добит од тога што се не замарају поступцима и да добију похвалу	8
Наставник помири ученика, то не каже никоме и то буде њихова тајна, не сикирамо наставника, не мора да иде код педагога	4
Не губи вријеме на часу за рјешавање тог проблема	11
Наставници не би били одговорни, и не би знали за сукоб	2
Ученици ћер се боље слагати ако заједно биду рјешавали проблем што ће наставницима бити боље	22
Мање замарамо наставнике	1
Наставник се не срамоти, да му не говоре да су његови ученици најгори	1
Наставници не требају кажњавати ученике	3
УКУПНО	100
Одговори ученика средњих школа	(%)
Већа повезаност с ученицима, помаже професорима у сукобима	4
Медијација је најбољи пут ка рјешавању сукоба у школи којих је много, неће морати смањивати владање, немају проблема са ученицима, боља атмосфера на часу	23
Неће се замарати сукобима, не морају бити строги	16
Професори могу видјети потребе ученика	7
Професори могу несметано да предају	11
То је за професоре један велики минус, они су ту само док школа траје после опет може доћи до сукоба	1
Мање конфликта у школи, не морају да смањују владање, кад смо добри с професором и он има већи праг толеранције	2
Побољшава однос професора и ученика, има бољи однос са учеником, мање стреса, мир на часу	13
Професору је драже радити у веселом и расположеном друштву, те из тога ће све остало бити напредније	13
Боља сарадња са ученицима, боље оцјене, боља сарадња ученик и школа и већи углед школе	10
УКУПНО	100

Одговори ученика основних школа

- Наставнику ће бити драго што су ученици ријешили проблем и неће се морати мијешати
- Да наставник не мора све сукобе да рјешава
- Наставници имају добит од тога што се не замарају поступцима и да добију похвалу
- Наставник помири ученика, то не каже никоме и то буде њихова тајна, не сикирамо наставника, не мора да иде код педагога
- Не губи вријеме на часу за рјешавање тог проблема
- Наставници не би били одговорни, и не би знали за сукоб
- Ученици ћер се боље слагати ако заједно биду рјешавали проблем што ће наставницима бити боље
- Мање замарамо наставнике
- Наставник се не срамоти, да му не говоре да су његови ученици најгори
- Наставници не требају кажњавати ученике

Одговори ученика средњих школа

- Већа повезаност с ученицима, помаже професорима у сукобима
- Медијација је најбољи пут ка рјешавању сукоба у школи којих је много, неће морати смањивати владање, немају проблема са ученицима, боља атмосфера на часу
- Неће се замарати сукобима, не морају бити строги
- Професори могу видјети потребе ученика
- Професори могу несметано да предају
- То је за професоре један велики минус, они су ту само док школа траје после опет може доћи до сукоба
- Мање конфликта у школи, не морају да смањују владање, кад смо добри с професором и он има већи праг толеранције
- Побољшава однос професора и ученика, има бољи однос са учеником, мање стреса, мир на часу
- Професору је драже радити у веселом и расположеном друштву, те из тога ће све остало бити напредније
- Боља сарадња са ученицима, боље оцјене, боља сарадња ученик и школа и већи углед школе

На питање о добробити медијације за наставнике у највећем проценту истакао се одговор ученика да наставници неће морати да смањују владање, неће имати проблема са ученицима, биће боља атмосфера на часу и наставницима ће бити драго што су ученици

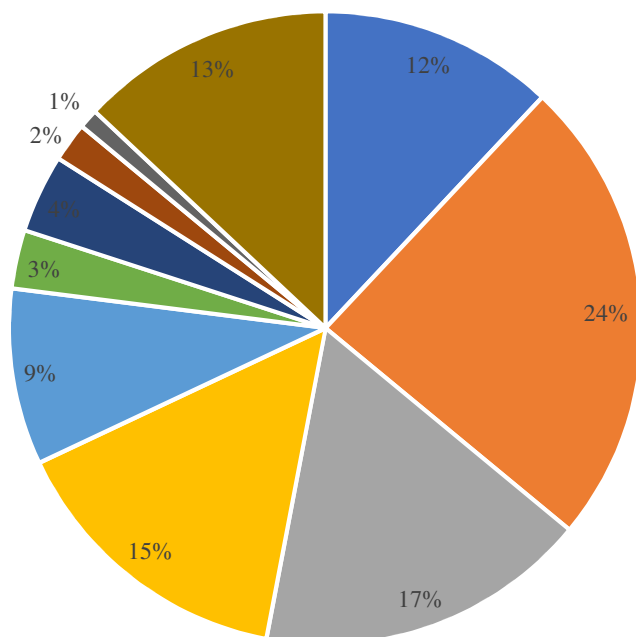
сами ријешили проблем и неће се морати да се мијешају. Запажа се и мишљења да се побољшава однос између професора и ученика, те да ће бити мање стреса а више и мира на часу. Навели су да је професору драже радити у веселом и расположеном друштву. На основу анализе ових одговора долази се до закључка да ученици и професори/наставници прижељкују бољу међусобну сарадњу и комуникацију.

Табела 26.

Перцепција ученика основне и средње школе о добробити медијације за школу

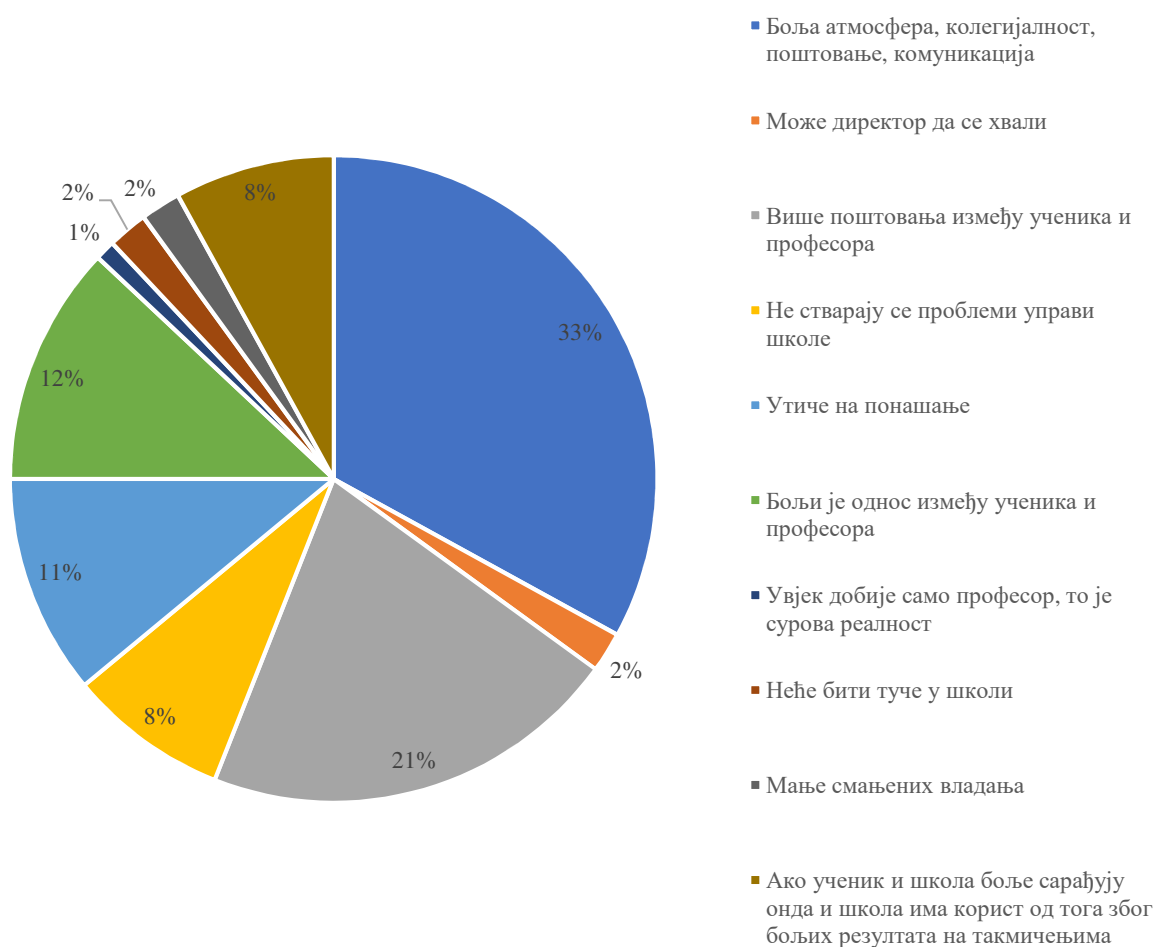
Одговори ученика основних школа	(%)
Већи углед школе као институције	12
Било би мање одлазака код педагога, директора и социјалног радника,неби било укора	24
Школа не би имала већих проблемна, не уништава се имовина	17
Дјеца се мање свађају, љепше друже, више комуницирају	15
Неће школа имати неке проблеме, а биће добро јер сви ће се слагати и неће уништавати школску имовину	9
То што неће поломити све столице било би уредније и љепши намјештај	3
Наша школа не би имала добит од тога	4
Не би никог кажњавали и неби знали да се нешто десило	2
Видим лоше	1
Биће мање сукоба дјецe у шкои и у школи ће бити мирније неће бити физичких сукоба	13
УКУПНО	100
Одговори ученика средњих школа	(%)
Боља атмосфера, колегијалност, поштовање, комуникација	33
Може директор да се хвали	2
Више поштовања између ученика и професора	21
Не стварају се проблеми управи школе	8
Утиче на понашање	11
Бољи је однос између ученика и професора	12
Увјек добије само професор, то је сурова реалност	1
Неће бити туче у школи	2
Мање смањених владања	2
Ако ученик и школа боље сарађују онда и школа има корист од тога због бољих резултата на такмичењима	8
УКУПНО	100

Одговори ученика основних школа

- Већи углед школе као институције
- Било би мање одлазака код педагога, директра и социјалног радника, не би било укора
- Школа не би имала већих проблемна, не уништава се имовина
- Дјеца се мање свађају, љепше друже, више комуницирају
- Неће школа имати неке проблеме, а биће добро јер сви ће се слагати и неће уништавати школску имовину
- То што неће поломити све столице било би уредније и љепши намјештај
- Наша школа не би имала добит од тога
- Не би никог кажњавали и не би знали да се нешто десило
- Видим лоше
- Биће мање сукоба дјеце у шкои и у школи ће бити мирније неће бити физичких сукоба

Одговори ученика средњих школа

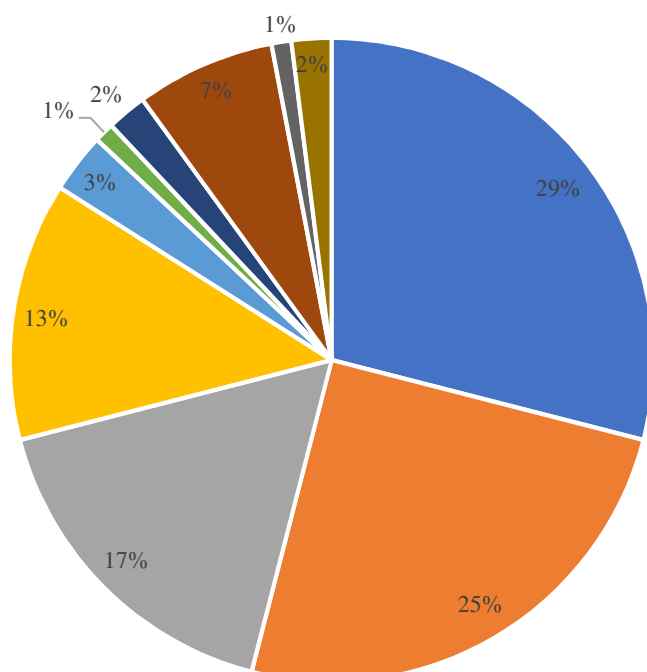
На основу анализе одговора, приказаних у табели 26, који се односе на одговоре ученика основне и средње школе о добробити медијације за школу, уочава се мишење да ће школа имати већи углед као институција, да ученици неће одлазити код педагога, директора или социјалног радника, да неће бити укора, да ће бити боља атмосфера, колегијалност, поштовање и комуникација. Мали број ученика сматра да само наставници имају корист, али не и ученици.

Табела 27.

Приједлог ученика за примјену медијације у основној и средњој школи

Приједлози ученика основних школа	(%)
Да ученици међусобно ријеше проблем без употребе насиља	29
Да ученици међусобно ријеше проблем разговором	25
Дјеца да се не туку, а да се наставници поносе својим ученицима	17
Медијација се треба што више упражњавати али се не требамо тући међусобно и од стране наставника ученици се мање требају тући	13
Ученици да се лијепо друже, договарају и да не долази до сукоба	3
Да ученици ријеше међусобно проблем без икаквих последица, да се задужи ученик који би кад баставник није ту рјешавало проблем међу ученицима	1
Наставни и радници школе треба да кажњавају дјецу да би касније своје сукобе рјешавали сами или чак више не би долазили до сукоба	2
Најбољи приједлог јесте мирним путем без туче доћи до рјешења компликованог проблема	7
Двије ученице се потуку, али њих један други помири, тако да то не каже наставнику и не буде кажњен	1
Требали би сами рјешавати проблем а не наставници	2
УКУПНО	100
Приједлози ученика средњих школа	(%)
Оштрије казнити ученике	1
Више водити рачуна о односима и правити разне радионице за дружења	27
Кад дође до сукоба између професора и ученика ту се може примијенити медијација	30
Не треба се мијешати, ако ти неко не тражи помоћ	2
Предавања о насиљу, анкете, радионице и разговори са ученицима	20
Медијација треба да се врши за вријеме часа и да треба да је обавља психолог, социјални радник или особа која познаје оба ученика, али која је објективна	1
Разговор са разредном, да свако пријави шта види	9
Треба мало више толеранције професора према ученицима	5
Довољно је да будемо сложни	4
Треба се обратити стручном лицу	1
УКУПНО	100

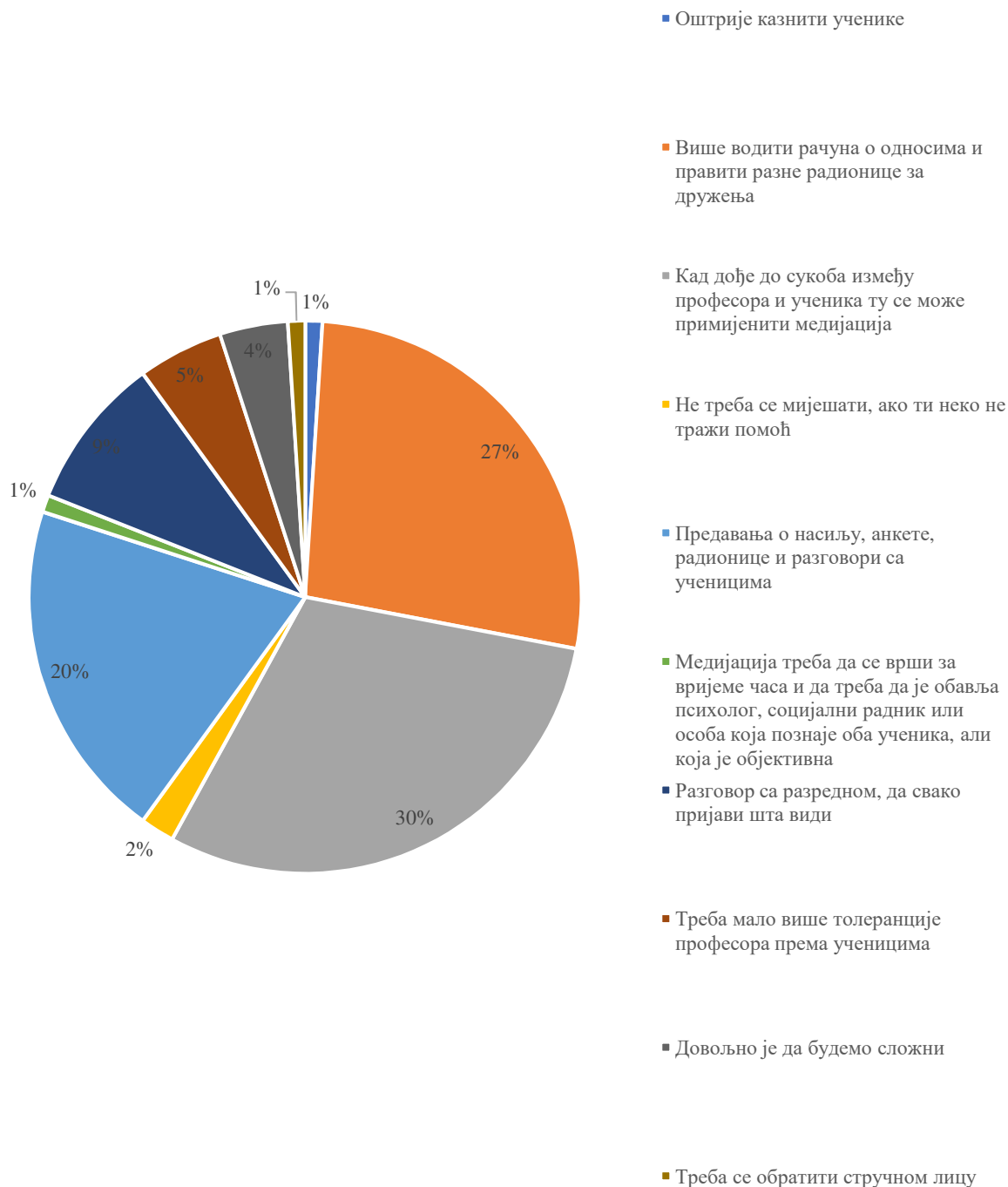
Приједлози ученика основних школа

- Да ученици међусобно ријеше проблем без употребе насиља
- Да ученици међусобно ријеше проблем разговором
- Дјеца да се не туку, а да се наставници поносе својим ученицима
- Медијација се треба што више упражњавати али се не требамо тући међусобно и од стране наставника ученици се мање требају тући
- Ученици да се лијепо друже, договарају и да не долази до сукоба
- Да ученици ријеше међусобно проблем без икаквих посљедица, да се задужи ученик који би кад баставник није ту рјешавало проблем међу ученицима
- Наставни и радници школе треба да кажњавају дјecu да би касније своје сукобе рјешавали сами или чак више не би долазили до сукоба
- Најбољи приједлог јесте мирним путем без туче доћи до рјешења компликованог проблема
- Двије ученице се потуку, али њих један други помири, тако да то не каже наставнику и не буде кажњен
- Треба би сами рјешавати проблем а не наставници

Приједлози ученика средњих школа

У табели 27. су приказани приједлози ученика за примјену медијације. На основу резултата, може се констатовати да нису пронађене значајне разлике у одговорима ученика основне и средње школе. Може се закључити да су ученици спремни на сарадњу да мирним путем ријеше сукоб и побољшају односе на релацији ученик - наставни и ученик - ученик.

На основу свих приказаних резултата који показују перцепцију ученика у вези са добробитима медијације, може се закључити да није потврђена четврта посебна хипотеза по којој већина ученика не перципира медијацију у школи као вид превенције злостављања ученика јер не уочава добробити од медијације. Унутар ове хипотезе постављене су три појединачне (да већина ученика не уочава добробити од медијације за ученике; да већина ученика не уочава добробити од медијације за наставнике; да већина ученика не уочава добробити од медијације за школу). Одговори ученика су показали супротно, тј, да ученици уочавају добробит од медијације за њих саме, наставнике и цијелу школу. Самим тим, може се закључити да перципирају медијацију као вид превенције сукоба па и злостављања у школи.

У прилог тврдњи да се медијацијом у школи могу успјешно рјешавати сукоби, у наставку су приказана два случаја посредовања којима се илуструје ова тврдња. Наиме, кроз редовне активности које су студенти радили на предмету Медијација у социјалном раду на другом циклусу студија ФПН Бања Лука испитиване су медијаторске улоге социјалних радника у школи. У наставку су приказане двије студије случаја из основе и средње школе.

Студија случаја – основна школа

Испитаник: Д. Б, ученица 8. разреда основне школе

Мјесто боравка: Нови Град

Приказан је рад социјалног радника са појединцем и породицом у основној школи Свети Сава у Новом Граду.

С обзиром да се у школи ради са дјецом да би се адекватно ријешили проблеми уочени код дјецe у већини случајева је неопходно укључити родитеље. Овдје се радило о проблему у понашању ученика које је посљедица развода брака родитеља, те прекида контакта ученика са оцем. Након што је социјални радник упознат са проблемом сачињен је план активности.

Прво је обављен разговор са учеником, затим са мајком, па са оцем ученика. На крају је организован сусрет ученика и оца у школи. У раду се могу уочити елементи медијације.

Иако у овој школи нема лиценцираних медијатора, неформалну медијацију у свом раду примјењују педагог, социјални радник и поједини наставници. Педагог примјењује медијацију у рјешавању сукоба између ученика и наставника, између ученика и ученика. Медијацију социјални радник примјењује у рјешавању сукоба између ученика и

родитеља, те између ученика и ученика. Наставници медијацију примјењују у рјешавању сукоба између ученика.

Из овог приказа можемо видјети добробити медијације у основној школи. Од стране наставника проблем је на вријеме учен, који је са проблемом упознао социјалног радника. У рјешавање проблема укључени су мајка и отац ученика. Социјални радник у раду са учеником и његовом мајком, мајци је предложио сарадњу са Центром за социјални рад и Центром за ментално здравље. Мајка је изразила жељу да се ученику помогне у основној школи. Одлазак у друге установе представља додатни проблем самохраној мајци, посебно у овако малим срединама. Из разговора са мајком сазнано се да је и за њу и за ученика било олакшање што се проблем рјешао у школи. Мајка овог ученика је истакла да се ученик осјећао сигурно у школи за вријеме сусрета са оцем, те да је имао повјерење у социјалног радника. Проблем овог ученика је у школи рјешен у краћем року него да се мајка ученика обратила Центру за социјални рад.

У раду са учеником и његовим родитељима можемо уочити принципе медијације. Ученик и родитељи рјешавају проблема су *добровољно* приступили, у рјешавању проблема *равноправни* су били сви учесници. На почетку рада социјални радник је ученика и његове родитеље упознао са *принципом повјерљивости*.

Примјер медијације у школи – Интерперсонални конфликт

Интерперсонални конфликт који се најчешће јављају због сукоба интереса у афективно незрелим особама су приказани кроз опис проблема у студији случаја.

Опис проблема

Од одјељенског старјешине 8/3 одјељења добили само информацију да ученик Д.Б. у задње вријеме има проблема, да је просјетљив и да често заплаче на часу. Одјељенски старјешина је почетком полугодишта разговарао са учеником и са мајком ученика.

Ученик је дијете разведених родитеља. Родитељи су се развели прије годину дана. Ученик живи са мајком. У школи постиже одличан успјех и примјерно владање. Одјељенски старјешина додаје своје запажање да се ученик Д.Б. никад не смије. Након добијених информација сачињен је план активности како би се помогло ученику, идентификовали узроци проблема, те заједно са учеником и родитељима допринијело рјешавању проблема.

С обзиром да се ради о ученику разведених родитеља који је у фази пубертета, план активности ће бити обиман и укључиваће, поред рада са учеником, сарадњу са родитељима, наставницима који предају ученику, те након бољег увида у проблем и стање

у коме се ученик налази по потреби и сарадњу са Центром за ментално здравље Нови Град и Центром за социјални рад Нови Град.

План активности:

1. Остварити први контакт са учеником. Први контакт са учеником остварити уз сарадњу са одјељенским старјешином. Први разговор заказаћемо за вријеме разредног часа. С обзиром да је ученик у пубертету и да је осјетљив и раздражљив, одјељенски старјешина ће насамом разговарати са учеником о одласку код социјалног радника како се ученик не би уплашио разговора са социјалним радником.
2. Остварити контакт и сарадњу са мајком ученика. С обзиром да се ради о дјетету, у циљу ефикасног рјешења проблема неопходна је сарадња са родитељима. Имајући у виду да су родитељи овог ученика разведени, те да ученик живи са мајком, прво је потребно обавити разговор са мајком, а након тога са оцем ученика. Мајку позвати телефоном.
3. Остварити контакт са оцем ученика. Након обављеног разговора са учеником и мајком позвати оца на разговор.
4. Упознати Одјељенско вијеће осмих одјељења са проблемом ученика Д.Б. Након претходно обављених планираних активности и потпунијих информација о проблему ученика информисати наставнике који предају ученику како би се адекватно понашали према ученику у одређеним ситуацијама.
5. Сарадња са Центром за ментално здравље. Зависно од процјене стања у коме се ученик налази, дати приједлог мајци ученика да ученика одведе код психолога у Центар за ментално здравље, те написати приједлог. Психолога контактирати телефоном.
6. Могућа сарадња са Центром за социјални рад. Уколико се у разговору са учеником или родитељима уочи да има проблема у вези са виђањем дјетета након развода контактирати ЦЗСР. С обзиром да родитељи имају мјесто пребивалишта у Новом Граду и да је за поступак мирјења супружника надљан Центар за социјал рад Нови Град контактирати овај центар.

Током поменутих активности консултовати се са стручном службом школе.

Обављен је разговор са учеником Д.Б. Ученик је на разговор дошао шести час. Одјељенски старјешина је договорио разговор за вријеме часа одјељенске заједнице, како други ученици из одјељења не би знали да ученик иде на разговор код социјалног радника.

Д.Б. је на разговор дошао збуњен и видно нервозан. Како бих ученика опустила започела сам разговор о школском успјеху, знајући да је Д.Б. одличан ученик. Ученик је са задовољством причао о свом успјеху. Похвалила сам га за успјех и резултате које постиже. Д.Б. је рекао како се тешко одлучио да дође на разговор и како је мама дуго разговарала са њим о томе. Он је мислио да на разговор код педагога и социјалног радника иду само ученици који имају проблема у учењу и који су сиромашни.

Кратко сам ученику објаснила шта је посао социјалног радника и педагога у школи, са посебним нагласком на чување професионалне тајне.

Након овог кратког објашњења ученик је сам започео разговор о проблему. Из разговора са учеником сазнајем да су се се његови родитељи растали прије три године, а да су се званично развели прије годину дана. Ученик живи са мајком у породичној кући њених родитеља, заједно с њима. Прије расанка родитеља Д.Б је са родитељима живио у граду. Сада са мајком живи на селу. Иако у селу живи већ три године ученик се још није навикао на нову средину. Д.Б у селу нема вршњака, истиче како му веома недостаје његов најбољи друг Л.Ј. који живи у граду. Док је са родитељима живио у граду Д.Б. је тренирао фудбал. Сада не може да тренира јер нема превоз из села у град за вријеме тренинга.

Из разговора се могло закључити да Д.Б. има добар однос са мајком и њеним родитељима. Д.Б. сувише брине за бакино здравље. Плакао је када је причао о бакиној повреди руке.

До прије два мјесеца Д.Б. је имао редовне контакте са оцем. Сада се контакт одржава телефоном. Д.Б. мисли да отац нема довољно времена за њега. Непрестано га мучи шта се то промјенило и зашто отац нема времена, када зна да отац ради исти посао као и раније. Збуњен је и тужан. Желио би да види оца, а не зна како да га пита да се састану. Телефонски разговори са оцем су кратки и, како каже, нема прилике да га пита за састанак. Разговарао је са мајком о томе, питао је за савјет, али она му није могла помоћи.

У току разговора ученику сам пружала вербалну и невербалну подршку. Пажљиво сам га слушала и показала му да ми је важно како се осјећа. Укратко и прилагођено његовим годинама ученику сам објаснила могуће разлоге због којих се одрасли разводе. Посебно сам му нагласила да дјеца никада нису разлог развода и да оба родитеља и након развода без обзира што не живе заједно воле своју дјецу.

С обзиром да сам примјетила да ученика много брине зашто му се отац не јавља и зашто се не виђају, те да се непрестано пита шта је урадио и гдје је погријешо, објаснила сам ученику да такво родитељско понашање има везе само са тим родитељем и да он као дијете није ништа криво направио. Затим сам му објаснила да то што му се

родитељ не јавља не би требало да утиче на његов однос са осталим члановима очеве породице.

Објаснила сам му да је нормално да му отац недостаје. Дала сам му пар приједлога како да договори састанак са оцем. С обзиром да добро познајем село у коме ученик сада живи дала сам му информације о фудбалском клубу у најближем селу, како би размислио о могућности да тренира у том клубу. О овом приједлогу ученик ће разговарати са мајком.

На крају разговора рекла сам ученику да поново може доћи на разговор ако осјети потребу. Замолила сам га да ми јави ако успије договорити састанак са оцем.

Разговор са Б.Б. мајком ученика Д.Б.

Обављен је разговор са Б.Б. мајком ученика Д.Б. Мајку сам на разговор позвала телефоном. С обзиром да се ради о самохраној мајци запосленој у приватној фирми термин разговора смо прилагодиле њеним обавезама.

Из разговора са мајком сазнајем да су се она и отац дјетета развели прије годину дана, а да три године не живе заједно.

Три године мајка ученика и ученик живе код њених родитеља, заједно с њима. У поступку развода у Центру за социјални рад малодобни син Д.Б. је повјерен мајци. Виђање дјетета након развода у Центру није посебно регулисано. Мајка наводи да бивши супруг није плаћао алиментацију, иако је запослен. Путем Суда је регулисала плаћање алиментације.

Б.Б. око два мјесеца нема никакав контакт са бившим супругом. Раније су контактирали телефоном и договарали се о виђању дјетета. Б.Б. наводи да јој није жао што је бивши супруг не зове. Жао јој је што бивши супруг не зове дијете. Примјетила је да је Д.Б. тужан што га отац не зове. Зна да она сину не може бити и отац и мајка. Не зна како да помогне сину.

Упознала сам мајку са Породичним законом, (члан 81. став 4), те са могућношћу да се обрати Центру за социјални рад како би одредили виђање дјетета од стране оца. Б.Б.

Б.Б. је сазнала да је њен бивши супруг засновао ванбрачну заједницу и да очекује дијете са новом партнерком. Не зна како то да каже сину. Боји се да ће га повриједити. С друге стране, плаши се да ће Д.Б. од неког другог чути ту новост, те да ће га то још више повриједити. Пар пута је покушала да са сином разговара на ту тему, али није успјела.

Мајку сам информисала о плану да позовем оца ученика на разговор, како бих га као равноправног родитеља упознала са проблемима ученикове осјетљивости и честог плакања у школи.

Б.Б. је задовољна што ћемо оца позвати у школу. Сматра да њен бивши супруг треба да буде информисан о проблемима које има њихов син, те да је добро да га о томе информише неутрална особа. Б.Б. је више пута осјетила потребу да назове бившег супруга и разговара с њим о потреби сина да га види, али није имала снаге. Плашила се да је он неће разумјети, да ће мислити да разговором о дјетету жели да привуче пажњу на себе. Б.Б. ми је дала потребне податке о оцу како бих га могла позвати на разговор.

С обзиром да је Д.Б. када је био на разговору више пута заплакао дала сам мајци информације о Центру за ментално здравље и могућности да сина одведе код психолога. Мајка мисли да нема потребе да га води код психолога. Она се боји се да би га одлазак код психолога збунио и уплашио. Мисли да проблем можемо ријешити у школи. Напомиње да је Д.Б. рекао да му је први разговор помогао. Д.Б. је мајци рекао да поново планира ићи код социјалног радника на разговор и да ће, након што се види с оцем, ићи да социјалну радницу обавјести.

Д.Б. је са мајком разговарао о тренирању фудбала у селу. Мајка је знала за тај клуб, али је мислила да Д.Б. не би хтио тренирати у сеоском клубу. Била је изненађена када је Д.Б. сам предложио да се упише у сеоски фудбалски клуб. Планира да у току следеће седмице провјери услове уписа и уколико буде могуће упише сина у клуб.

Из разговора се могло закључити да Б.Б. брине о сину, да зна како се он осјећа и да му жели помоћи.

Након претходно обављених активности можемо закључити да су узроци раздражљивости и честог плакања ученика посљедица развода брака ученикових родитеља, нерјешени односи након развода и нередовни контакти са оцем. Додатни проблем је промјена средине у којој ученик живи, а на коју се и након три године није навикао.

У досадашњем раду са учеником и мајком учени су ресурси који могу помоћи у рјешавању проблема. Индивидуални ресурси су ресурси ученика Д.Б. и ресурси мајке ученика. Ресурси ученика су одличан успјех у школи, спремност на сарадњу, добар однос са мајком, добар однос са дједом и баком и жеља да оствари контакт са оцем. Ресурси мајке су прије свега прихватање проблема код ученика, жеља да помогне ученику и отвореност за сарадњу, добро здравствено стање и стални радни однос.

Забилјешка о осталим предузетим активностима

Упознала сам стручну службу са проблемом ученика Д.Б. Разматрали смо план активности, те констатовали да овај проблем не износимо на сједници одјељенског вјећа.

Ученик нема проблема у односу са наставницима. Овдје је потребно радити на оснаживању ученика, уз сарадњу са оба родитеља.

Истог дана сам оца ученика звала телефоном. Позвала сам га на сарадњу у школу. Договорили смо састанак.

Активности планиране за наредни период:

1. Након обављеног разговора са оцем обавјестити мајку ученика о предузетим активностима.
2. Уз сарадњу са одјељенским старјешиним пратити промјене у понашању ученика Д.Б. и радити на подршци и оснаживању ученика.
3. Уколико ученик Д.Б. и даље буде изразито тужан и раздражљив са мајком ученика договорити да га одведе код психолога у Центар за ментално здравље. С обзиром да је мајци већ предложена ова активност и да је код мајке уочен отпор према вођењу дјетета код психолога биће потребно радити са мајком да прихвати да је њеном сину поред наше помоћи потребна и стручна помоћ психолога.

Разговор са оцем ученика Д.Б.

На разговор се јавио отац ученика Д.Б. Упознала сам оца ученика са проблемом ученика који се испољио у школи и са претходно предузетим активностима. Отац је потврдио да се не јавља сину у задња два мјесеца. Затим је саопштио да је засновао нову ванбрачну заједницу. Ванбрачна заједница му је препрека да се виђа са сином, не жели да повриједи сина, не жели да му саопшти да је засновао ванбрачну заједницу и да очекује дијете. Сматра да мајка треба да му то саопшти. Затим истиче да се бивша супруга како он каже “знала борити” за алиментацију и да мисли да јој ни ово не би требао бити проблем. Након што сам саслушала оца ученика упознала сам га за његовим законским обавезама према малољетном сину. Нагласила сам му колико сину недостаје и колико син има жељу да га виђа. Навела сам га да размисли колико би сина повриједило да за његову ванбрачну заједницу чује од неког другог. Предложила сам му да закажемо заједнички састанак у школи да се са сином након дуже времена први пут види у школи. Договорили смо следећи састанак у петак 18.маја у након наставе.

Састанак са учеником Д.Б. и оцем ученика

Обављен је разговор са учеником Д.Б. и његовим оцем. Ученик је на разговор дошао мало прије оца. Био је опуштен док смо чекали оца. Разговарали смо о односу са другим ученицима у одјељењу.

Када је отац ушао загрлили су се и пољубили. Сјели су један преко пута другог. Након кратког разговора о школи и свакодневници отац је сину саопштио да је засновао

ванбрачну заједницу. Ученик је био збуњен, није ништа рекао. Тада сам се обратила ученику са емпатијом и помогла му да прихвати ситуацију. Подсјетила сам га на наш претходни разговор. Да се подсјети да он није крив и одговоран за развод својих родитеља и да дјеца никада нису крива за развод родитеља. Рекла сам му да је то ствар одлуке његовог оца, те да он, ако не жели, не мора виђати очеву нову партнерку. Ученик је оцу рекао да не жели да упозна његову нову партнерку, али да жели да се виђа са њим. Отац је прихватио. Показала сам ученику да га разумијем и да му је ово нова ситуације, те да је нормално да одмах не жели да упозна нову партнерку свог оца.

Затим сам му предложила да размисли о томе, да на очеву ванбрачну заједницу не треба гледати као на губитак. Отац је рекао сину да га разумије и да ни он након смрти свог оца није желио да упозна новог партнера своје мајке, а касније је имао добар однос са њим.

Д.Б. и његов отац су договорили слиједећи састанак ван школе.

Студија случаја – средња школа

Испитаник: М. А, ученица III разреда Економске школе

Мјесто боравка: Б. Л

Насљедна и породична анамнеза: Цјеловитост породице – породица без једног родитеља, отац погинуо у саобраћајној несрећи прије седам година. Ученица М.А. живи са мајком М.В. у породичној кући коју су насљедиле од очевих родитеља, живе саме. Мајка је дипломирани економиста, запослена. Мајка већ дужи временски период има здравствених проблема, остеопороза.

Анамнеза одрастања: Здравствени статус: ученица М.А. није имала значајних обољења током одрастања, од значајнијих повреда издвајају се ломови руку који су се десили када је имала осам година (пад са бицикла). Као вид трауматизације током одрастања наводимо губитак оца.

Ученица наводи да се у последиједње вријеме не осјећа сигурно у својој породици. Током разговора ученица даје објашњење за то. Наиме, исказује да јој болест мајке и њено често одсуство (због бањског лијечења) умањује њен осјећај сигурности. Тачније, често остаје по неколико седмица са баком (са мајчине стране) те јој раздвајање од мајке све теже пада. Дакле физичко удаљавање од примарне фигуре везаности- мајке- код дјевојчице изазива осјећај несигурности и напетости.

Однос према мајци ученице М.А. може се окарактерисати као послушан, повјерљив, однос са пуно поштовања, и љубави, без агресивности и са добром комуникацијом. Ову породицу можемо карактерисати као функционалну јер је

детерминише љубав, топлина, повјерење, заштита, њежност, помоћ, подршка, разумијевање, толеранција, васпитно вођење, сарадња, припадност, материјални и социјални статус, уважавање, самоуважавање и слично.

Статус и ставови у школи: Ученица М. А. Има врло добар успјех у школи, примјерно владање, редовно похађа наставу. Раније није имала никаквих ни лакших ни тежих дисциплинских прекршаја у школи, као ни потешкоћа. Ученица је са другим ученицима из одјелења у добрим односима, има добру комуникацију, сарађује. Њен темперамент углавном можемо окарактерисати на следећи начин – реагује брзо, са slabим интензитетом, добро се контролише, практичнија у поступцима, рационална. Емоционално уравнотежена и зрела личност.

Поремећаји у понашању – опис актуелног проблема, сукоба: Дана, 12.10.2011. године, ученица М.А. вербално напада ученицу А.А. на часу одјелењске заједнице. Сукоб је, према изјави осталих ученика и разредног старјешине, започео жустрим нападом М.А на ученицу А.А. Ученица М.А. није реаговала на опомену разредног старјешине, те је наставила вербални напад са јачим интензитетом и непримјереним рјечником. Разредни старјешина је ученицу упутила код социјалног радника.

Ученица М.А. је дошла крајње узнемирена – руке и брада су јој дрхтали, лице је било црвено, очи пуне суза, гласно је рекла да је разредни старјешина послао код мене. Испричала је да је испровоцирала другарица из разреда и да није могла да обузда своје емоције и поступке. На питање о узроку свађе ученица се насмијала и рекла да вјероватно није ни вриједан свађе, али да данас није могла да се смири и суздржи. Као узрок навела је цинични смијех ученице А.А. због њене слабе оцјене из гимнастике на часу физичког васпитања који је био одржан прије часа одјелењске заједнице. Ученица А.А. је на часу одјелењске заједнице коментарисала оцјену М.А. уз смијех, што је ученица М.А. доживјела као провокацију и бурно реаговала. Кроз даљи разговор и видљиво смирење емоција и реакција М.А. увиђа да је пренаглила у свом реаговању, открива да је мајка добила лоше налазе и да је данас нервознија, али да је свјесна да то не оправдава њене поступке. Жели да ријеша конфликт и прихвати одговорност. Завршавамо разговор и договарамо нови разговор за следећи дан у 12:30 часова, прије почетка наставе.

Потом обављам разговор са ученицом А.А. која потврђује све наводе М.А. и износи свој став да је повријеђена и да не жели да комуницира са М.А. На мој приједлог, ученица А.А. пристаје да чује разлоге М.А. за такво понашање и договарамо да и она дође сутра у исто вријеме.

Вршен третман – медијација: Други састанак, Увод: ученице се међусобно поздрављају – не гледају се у очи, поглед је хладан. Подсјетим их на конфликт од

претходног дана, као и на узрок конфликта који се оне навеле. Објасним им да је циљ и сврха овог сусрета да ријеше овај конфликт, али да је за њих најбоље да саме договоре рјешење које објема одговара. Јасно истичем да сам неутрална и да сам ту да им пружим помоћ током овог разговора. Усмјеравам их да прво једна, па друга, изнесу своје мишљење, да виде гдје имају заједничке тачке. Примјећује се промјена у односу ученице А.А. према М.А. када је рекла да ја тај дан била нервознија и да је агресивно понашање претјерано за такав разлог, те да је А.А. била само окидач њеног бијеса. Ја сугеришем да причају и о емоцијама. Ученица А.А. истиче да разумије њено стање, али да и она треба схватити да ју је повриједила и понизила пред цијелим одјељењем. Кроз даљи разговор ученице постижу договор, предлажем да запишем договор, те да пратима његову примјену. Ученице пристају на то. Наиме, ученица М.А. пристаје да се пред цијелим разредом извини за увреде изречене ученици А.А. као и разредном старјешини због инцидента на часу. Потом договарамо да ученица М.А. одржи вјежбу на сљедећем одјељенском часу о медијацији и о томе обавјештавамо педагога и разредног старјешину, који то одобравају. (У нашој школи је пракса да ученици раде сличне вјежбе на часовима одјељенске заједнице – вјежбе им припрема педагог). Ученица А.А. прихвата договор у вези са извињењем, али и да више неће да се подсмјева оцјенама других ученика, јер је постала свјесна да на оцјену утиче доста фактора – концентрација, расположење и слично, те да ће своје мишљење изрећи пред цијелим разредом.

Све договорено ученице су испоштовале.

4. РАСПРАВА И ЗАКЉУЧЦИ

4.1. Расправа

4.1.1. Осврт на резултате претходних истраживања

У овом мастер раду истражена је перцепција ученика, наставника и родитеља о злостављању дјецe у школи, било да се ради о злостављању међу вршњацима или о злостављању над ученицима од стране наставника.

Злостављање и занемаривање дјецe кроз историју је познато по суровом изабљивању дјецe. У старом Риму је било слободно трговање дјецом. Мали број родитеља се може похвалити да у афекту није тукло своје дијете. И данас има родитеља који тврде „батина је из раја изашла“. Не тако давно и код нас је била пракса кажњавања дјецe у школи шибавњем. Ово потврђује и чињеница да је прије неколико година у Енглеској службено укинута шибавње дјецe. Према извјештају Свјетске здравствене организације, сваке године у просјеку четрдесет милиона дјецe млађе од петнаест година су жртве злостављања или занемаривања. У нашој земљи не постоје поуздани статистички подаци о облику и броју злостављане дјецe, иако је злостављање често присутно, на улици, у породици, школи, међу вршњацима.

Неколико истраживања је показало да се, унаточ побољшаним животним условима, у многим породицама ситуација битније не мијења (Cohn i Daro, 1987, Killen 1998.). У родитељском дому нема увијек довољно снаге ка којој би се могла градити промјена.

Истраживања је неколико показало да су се побољшали услови за становање и да многе породице боље живе, а ситуација у породицама битније се не мијења. У родитељском дому нема увјек довољно снаге на којој би се могле градити промјене. Развојно саостајање дјецa постаје све очитије, а родитељско функционисање све лошије. Понекад одустајемо, остављајући тако на циједилу и дјецу и родитеље. (Cohn i Daro, 1987, Killen, 1988). Ови аутори сматрају да породице почињемо помагати кад је већ прекасно, социјални и здравствени радници често су забринути за породице много прије него што су спремни да дјелују на темељу својих запажања.

Табела 24.

Раширеност насиља над дјецом у свијету (Breire 1996)

Облик злостављања	Постотак
Емоционално злостављање	30%
Физичко злостављање	25%
Сексуално злостављање Ж	25%
Сексуално злостављање М	16%

Истраживања показују да се у готово 50% породица догађају неки од облика насиља те да је у 80% случајева злостављач неко од родитеља (Breire, 1996).

Табела 25.

Раширеност насиља над дјецом у Хрватској
(Поликлиника за заштиту дјете града Загреб, 2001)

Облик злостављања	Постотак
Емоционално злостављање	27%
Физичко злостављање	25%
Сексуално злостављање Ж	25%
Сексуално злостављање М	15%
Занемаривање	18%
Свједочења насиља	20%

Тешко је дати тачне податке о различитим истраживањима спроведеним у основним и средњим школама Републике Српске. Бројна истраживања и анализе разних владиних и невладиних организација теже ка томе да злостављање дјете у школи сведу на најмањи проценат. Значајна истраживања провео је Омбудсмен за људска права, Министарство просвјете и културе, Републички педагошки завод, Министарство здравља и социјалне заштите, Министарство породице омладине и спорта Републике Српске, те друге владине и невладине институције. Посебно треба издвојити Протокол о поступању у случају насиља, злостављања или занемаривања дјете који је потписан 20. новембра 2012. године поводом Међународног дана права дјетета с циљем заштите дјетета од свих облика насиља, злостављања и занемаривања и јачања одговорности свих институција и служби које, у оквиру својих законом утврђених овлаштења, предузимају мјере и активности у заштити дјете од било којег облика насиља (Омбудсман за дјету, 2012).

Интердисциплинарни приступ који се огледа кроз сарадњу свих институција и организација (правосуђе, полиција, социјална заштита, здравство, школство...) који се на различите начине баве проблемом занемаривања и злостављања дјецe, намеће се као једини начин борбе против насиља над дјецом. Заштита дјецe од занемаривања и злостављања је једнако комплексан процес као и сам феномен, а према Смјерницама за поступање у случају насиља над дјецом у Босни и Херцеговини, које су усвојене од стране Вјећа Министара БиХ, на приједлог Министарства за људска права и избјеглице (2013), садржински се односи на сљедеће:

- препознавања злостављања и занемаривања дјетета;
- пријављивање сумње на злостављање и занемаривање дјетета;
- процјена ризика, стања и потреба дјетета и породице;
- неодложна интервенција;
- планирање и обезбијеђивање услуга и мјера за заштиту дјетета;
- праћење и евалуација дјетета и породице.

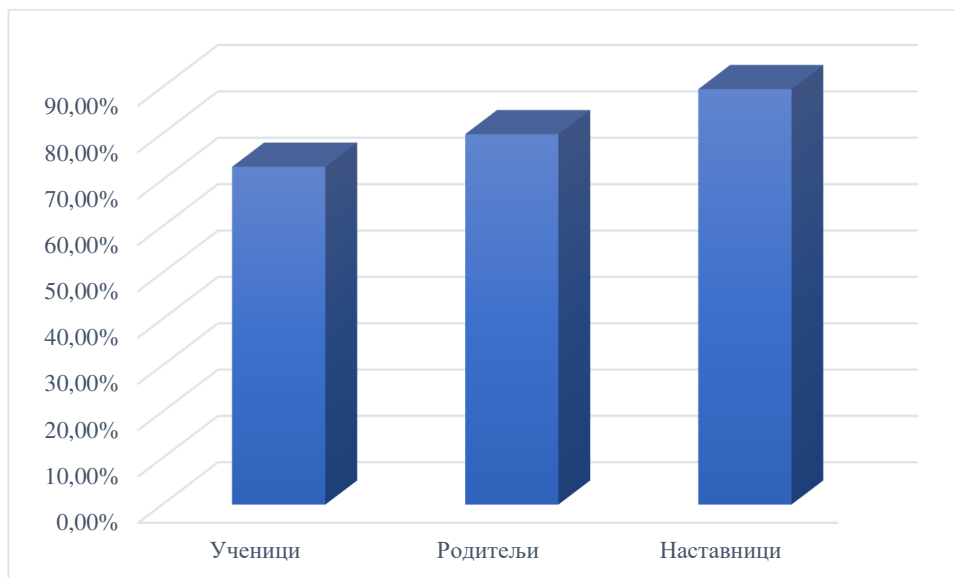
У односу на претходна истраживања проведена у Републици Српској, истраживање у овом раду се превасходно бавило виђењем (перцепцијом) непосредних актера, што даје нови угао посматрања проблема. Осим тога, испитивана је медијација као могући вид превенције и сузбијања злостављања ученика, при чему треба истаћи да ова врста истраживања није рађења у Републици Српској.

4.1.2. Сумарни преглед резултата истраживања

Злостављање дјецe је један од значајнијих и најсложенијих проблема који биљежи драстичан пораст у цијелом свијету. У овом истраживању сагледана је присутност различитих облика злостављања ученика у васпитно-образовној пракси основних и средњих школа у Републици Српској. У том циљу сагледани су ставови и мишљења ученика, родитеља и наставника о различитим облицима психолошког, физичког и сексуалног злостављања ученика. Такође испитане су и реакције одраслих на наведене појаве, као и повјерење наставника и родитеља у одјељенске старјешине и стручну службу школе, квалитет односа наставник - ученик као и задовољство ученика и родитеља школом .

Ставови и мишљења ученика, родитеља и наставника о **психолошком злостављању** сажето су приказани у наставаку.

Перцепција ученика, родитеља и наставника о психолошком злостављању

Већина ученика (72,87%), родитеља (79,9%) и наставника (89,60%) углавном се слаже и слаже се, да називање погрдним именима може повриједити другу особу, односно има јасно формиран став да је називање погрдним именима облик психолошког злостављања ученика. Очекивано овај став је највише изражен код наставника. С обзиром на позицију, улогу и стручно оспособљавање наставника проценат наставника са правилно формираним ставом према овој појави мора бити далеко већи, односно сви наставници требало би да уваже чињеницу да је називање ученика погрдним именима психолошко злостављање које повређује младу личност, негативно утиче на односе наставник - ученик и свеукупну васпитно-образовну климу у школи, оставља ожиљке у психи младе личности и има негативне последице у даљем развоју дјете.

Присуство појаве психолошког злостављања ученика у виду називања погрдним именима понекад и често опажа 69,08% ученика, 51,49% родитеља и 42,82% наставника.

Неки наставници (понекад и често) понижавају и исмијавају ученике пред одјељењем тврди 63,85% ученика, 44,45% родитеља и 25,61% наставника. Да се ова појава не дешава изјављује 24,46% ученика, 23,89% родитеља и 21,58% наставника. Да нису упознати с том појавом тврди 11,67% ученика, 29,32% родитеља и 52,80% наставника. Ови подаци указују на аспурдну ситуацију да су о проблему, који је првенствено у надлежности наставника и којим морају у потпуности владати, управо они најмање упознати. Оквир педагошког дјеловања наставника мора укључивати међусобно уважавање и разумјевање и наставника и ученика, демократску ненасилну комуникацију и свеукупно сагледавање и каналисање утицаја на младе.

Да нема вербалног злостављања ученика од стране наставника слаже се и углавном се слаже 55,49% испитаних ученика, 59,51% родитеља и 61,58% наставника. Занимљива

је појава да знатан проценат ученика који запажа називање ученика погрдним именима и исмијавање ученика од стране наставника не квалификује ту појаву као вербално злостављање. Ставовe о вербалном злостављању међу ученицима илуструју сљедећи подаци: међу ученицима има свађе и међусобног исмијавања тврди (слажу се и се углавном слажу) 75,03% ученика, 59,98% родитеља и 35,25% наставника. Несигурно је 11,43% ученика, 21,62% родитеља и 21,38% наставника. Ову појаву негира 13,53% ученика, 18,39% родитеља и 43,24% наставника. Оволике разлике у ставовима о овој појави можемо тражити у незаинтересованости као и толерисању ове појаве. Ово нас даље води у правцу закључака да се наставници не укључују довољно у сагледавање свеукупне ситуације у домену понашања и рада ученика и самим тим нису у прилици да адекватно и правовремено дјелују. Успјешан наставник свакодневно прати, има увид и зна шта се дешава ученицима у школи и окружењу и тиме себи обезбјеђује индикаторе за адекватан и правовремен утицај на понашање и рад ученика.

Сасвим другачију слику добијамо када сагледамо одговоре све три категорије испитаника о опажању појаве међуученичког вербалног злостављања у њиховим школама јер 90,31% ученика, 64,94 % родитеља и 81,81% наставника опажа ту појаву. Иако готово 82% наставника запажа међувршњачко вербално злостављање, тек њих 35,35% изјављује да има јасно формиран став о тој појави. Остали су на нивоу регистровања појаве без јасно диференцираног става о неприкладности појаве и потреби рада на њеном спречавању и санкционисању као и креирању услова за његовање културе понашања и међусобне ненасилне комуникације.

Да су добри односи између наставника и ученика пусте жеље“ слаже се и углавном се слаже 25,63% ученика и 12,87% наставника, док 72,83% наставника и 48,82% ученика те односе сматра добрим. Алармантан је податак да је односом наставник - ученик незадовољно више од половине ученика.

Даљу слику стања односа наставник - ученик употпуњују сљедећи подаци: више од половине испитаних ученика (52,58%), 38,37% родитеља и 7,24% наставника сматра да наставници воле само добре ђаке, а с том тврњом се не слаже и углавном се не слаже 29,23% ученика, 35,56% родитеља и 81,74% наставника; наставници другачије гледају на ученике чији су родитељи богати сматра 36,31% ученика (слаже се или углавном се слаже) 49,69% родитеља и 20,28% наставника.

На основу добијених података сазнајемо да наставници углавном не условљавају своје односе са ученицима њиховим успјехом или социјалним статусом.

„Наставници сматрају да су они увијек у праву праву“ изјављује 67,20% ученика (слаже и углавном слаже) што може бити прилично сигуран показатељ ауторитарног

односа наставника према ученицима. Неки наставници вичу и галаме кад су изнервирани запажа 95,95% ученика а 72,21% наставника изјављују да ученици тврде се наставници тако понашају кад су изнервирани.

Наведени подаци довољно су илустративан снимак стања демократичности, слобода и равноправних, партнерских односа наставник - ученик. У сфери ових односа треба хитно предузимати мјере у правцу побољшања јер је то значајан предуслов успјеха ученика и ефикасности васпитно-образовног дјеловања школе уопште.

Сферу односа наставника према ученицима употпуњујемо резултатима који показују да неки наставници често и понекад истјерују ученике са часа и присиљавају их да стоје. Нису ли ови подаци сигуран знак капитулације тих наставника пред стварним проблемима и признање сопствене немоћи владања ситуацијом на часу?

Судећи по одговорима све три категорије испитаника, може се закључити да психолошко злостављање није ријетка појава у нашим школама, те да већина испитаника уочава такве појаве у свакодневној пракси. Стога се може закључити да је прва посебна хипотеза дјелимично потврђена. Наиме, за разлику од полазне претпоставке да ученици, наставници и родитељи не перцепирају у довољној мјери присуство психолошког злостављања ученика у школама, установљено је да све три групе испитаника у довољној мјери перципитрају видове психолошког злостављања. Међутим, потврђено је да постоје разлике у перцепцији појединих учесника, тј. да ученици и родитељи више перципирају психолошко злостављање у односу на наставнике. Отуда се намеће приоритетан задатак свих релевантних фактора да предузимају адекватне мјере у смјеру превенције и искорјењивања такве праксе.

Ставови ученика, родитеља и наставника према **појави физичког злостављања** ученика показали су да се 89,61% ученика, 81,65% родитеља и 95,58% наставника слаже се или се углавном слаже да наставник нема право да удари ученика кад га овај изнервира.

Ставови све три категорије испитаника у погледу примјене физичке казне морају бити јасно утемељени у правцу негирања физичке казне као васпитне мјере. Испитаници опажају да се шамарање или ударања ученика од стране наставника не дешава никад (48,43% ученика, 55,84% родитеља и 52,69% наставник). Да се то дешава понекад и често сматра 24,39% ученика, 11,96% родитеља и 10,62% наставника. Са овом појавом није упознато 27,16% ученика, 32,18% родитеља и 37,50% наставника. На основу свега закључујемо да је физичка казна још увијек присутна у пракси неких наставника. Ни у ком случају не постоји оправдање за употребу физичке казне и сви носиоци васпитно-образовног процеса мора да уваже чињеницу да физичка казна не може и не смије бити саставни дио њихове праксе.

Ставова испитаника према појави физичког обрачуна међу ученицима детерминишу сљедећи подаци: да су честа међусобна физичка малтретирања ученика слаже се и углавном се слаже 34,94% ученика, 29,49% родитеља и 15,19% наставника. С овом појавом се не слаже или се углавном не слаже 29,46% ученика, 31,50% родитеља и 71,03% наставника. Са овом појавом није упознато 20,24% ученика, 27,77% родитеља и 13,75% наставника. Сасвим другачија ситуација је када се испитаници изјашњавају о опаженој појави међусобног физичког малтретирања међу ученицима јер 78,45% ученика, 65,42% родитеља и 75,43% наставника изјављује да ту појаву опажа понекад и често а њено присуство негира тек 9,75% ученика, 13,38% родитеља и 11,82% наставника. Остали нису упознати с том појавом. Судаћи по добијеним резултатима, физички обрачуни међу ученицима су саставни дио њиховог свакодневног понашања и рјешавања конфликта и вјероватно опонашања понашања које се свакодневно демонстрирају у различитим медијима, на улици, у породици у дјететовом ужем и ширем окружењу. Овакво стање не треба и не смије никога оставити равнодушним. Напротив, указује на ружну и опасну појаву и намеже питање у каквом се то амбијенту школују наша дјеца. Какве моделе понашања усвајају наши ученици? Хоће ли то понашање постати њихов трајни модел понашања? Колико је општи друштвени миље, породица а колико школски амбијент утицао на такво понашање младих? Ова питања захтијевају посебно освјетљавање проблема са свих аспеката и доношење адекватних стратегија елиминисања ових појава.

Иако већина испитаника (изнад 80%) одбацује право на физичко кажњавање ученика, половина њих запажа овакве појаве и отприлике исти проценат испитаника запажа појаву међусобних физичких обрачуна међу ученицима. На основу свега закључује се да је физичка казна још увијек присутна у пракси неких наставника, као и недовољно осуђујући став у погледу међусобног физичког малтретирања ученика. На основу тога може се закључити да ученици, наставници и родитељи не перципирају у довољној мјери појаве физичког злостављања ученика у школама, те да не постоје значајне разлике у перцепцији овог вида злостављања између појединих учесника, чиме је потврђена друга посебна хипотеза.

Резултати испитивања ставова ученика према **сексуалном узнемиравању** показали су да се већина (76,15%) ученика слаже и углавном слаже са тврдњом да нема сексуалног узнемиравања ученика у њиховој школи. То исто тврди 80,48% родитеља и 84,62% наставника. Појаву сексуалног узнемиравања ученика у својој школи запажа 8,16% ученика, 5,54% родитеља и 7,9% наставника. У одсуство те појаве није сигурно 15,68% ученика, 13,96% родитеља и 7,46% наставника.

Ставовe испитаника о овој појави употпуњују подаци који показује да незнатан број испитаника, односно да се 12% ученика, 3,20% родитеља и 0,96% наставника слаже и углавном слаже да у њиховој школи има случајева сексуалног узнемиравања ученика од стране наставника. Ову појаву негира (не слаже се и углавном се не слаже) 75% ученика, 82,65% родитеља и 92,95% наставника. Није сигурно у присуство односно одсуство ове појаве 12,81% ученика, 14,13% родитеља и 6,08% наставника.

Да сексуално узнемиравање ученика од стране наставника никад није било предмет расправе у школи тврди 73,48% наставника, 4,28% изјављује да се о том расправљало понекад и често, а 22,22% није упознато с том проблематиком.

Занимљива је и изненађујућа чињеница да ставови наставника о сексуалном узнемиравању ученика нису одраз њиховог искуственог сазнања те појаве, него су више резултат склоности наставника да вјерују у непостојање те појаве.

Мање од половине испитаних наставника категорично је у изјави да у њиховој школи нема случајева непристојног узнемиравања ученика од стране наставника. Изненађујући је висок проценат наставника који су неинформисани о оваквим појавама у њиховој школи.

Ситуација у овом погледу мора бити јасна и одлично позната свим наставницима јер је дужност свих носилаца васпитно-образовног процеса да владају свеукупном ситуацијом и климом у школи и обезбиједи максималну безбједност и заштиту интегритета личности сваког појединог ученика. Судећи по резултатима одговора све три категорије испитаника, у нашим школама није искључена појава сексуалног узнемиравања ученика. На сву срећу, већина ученика, наставника и родитеља не уочава видове сексуалног злостављања ученика у школама. Тиме је доказана трећа посебна хипотеза по којој ученици, наставници и родитељи не перцепирају у довољној мјери присуство сексуалног злостављања ученика у школама. Тим више, што је ситуација у том домену алармантна све дотле док се може говорити и о једном једином случају сексуалног узнемиравања ученика.

На основу ставова и мишљења ученика, родитеља и наставника сагледана је спремност родитеља да траже заштиту за своје дијете у случајевима било ког облика злостављања дјете. Родитељи су се жалили на вријећање ученика од стране неких наставника (понекад и често) тврди 17,21% ученика, 5,48% родитеља и 21,37% наставника. Никад нису тражили помоћ у рјешавању овог проблема мисли 43,75% ученика, 88,37% родитеља и 18,90% наставника. Нису упознати с овом појавом изјављује 39,02% ученика, 6,135 родитеља и 59,72% наставника. Спремност родитеља да тражи заштиту у случају физичког злостављања илуструју подаци да 39,52% ученика 92,95%

родитеља и 35,30% наставника изјављује да се родитељи никад нису жалили одговорним лицима на ту појаву. Да су се жалили понекад и често сматра 15,79% ученика, 2,56% родитеља и 10,62% наставника. Нису упознати изјављује 44,74% ученика, 24% родитеља и 54,29% наставника. На појаву неристојног узнемиравања ученика од стране наставника већина родитеља или 49,18% изјављује да се никада није жалило, 7,75% да се жалило (понекад и често) 43,04% родитеља изјављује да није упознато с том појавом. На основу одговора свих категорија испитаника можемо закључити да родитељи још увијек нису спремни да траже помоћ од одговорних лица у школи у случајевима било ког вида злостављања дјецe. Даљи ток истраживања оваквог стања требао би ићи у смјеру испитивања узрока таквих поступака родитеља као и развијању свијест о потреби тражења заштите дјецe као и повјерења родитеља у одговорна лица у школи.

Резултати истраживања у основним и средњим школама указују на непостојање системског развијања навика за примјеном медијације. Подршка медијацији као рјешавању сукоба мирним путем, уважавања једни други наставник-учени или ученик-ученик, међусобни разговори наши ученици позитивно перципирају и то је нешто на шта можемо бити поносни и у наредном периоду потребно је вршити едукације и развијати не насилну комуникацију у школи. Одговори малог броја ученика у вези са негативним ставом према медијацији не треба занемаривати. Ради стварања бољих међусобних односа ученика-наставника и ученика-ученика, боље и повољније атмосфере у школи, потребно је у наредном периоду посветити пажњу овом питању, испитивањем узорака негативног става ученика према медијацији радити на отклањању или ублажавању истих. Због лоше информисаности и знања ученика о медијацији овим истраживањем потврдили смо претпоставке да већина ученика није перципирала медијацију у школи као вид превенције злостављања ученика јер нису били информисани о медијацији и упознати са добробити од медијације. Такође, смо дошли до сазнања да ученици кад су добили информацију шта је медијација, која је њена улога и значај су позитивно реаговали, сматрају да је у наредном периоду треба примјењивати као ненасилан вид комуникације. Примјеном медијације у школи побољшаће се међуљудски односи, биће више поштовања између ученика и наставника, а што је најважније смањиће се број случајева насиља у школи.

У раду су изложени резултати испитивања спроведеног у двије школе кроз студију случаја и анализу садржаја докумената везану за наш предмет интересовања. Примјером су била обухваћена два узрасна нивоа (основна и средња школа). Вјештина комуницирања је једна од кључних компетенција за личну реализацију и развитак, укључивање у друштво и друштвене односе. Готово свака породица пати од проблема комуникације, поготово

међугенерациске оне између дјече и родитеља. Неразумљиве, криве интерпретације и лоше изражавање су најчешћи узрок конфликта унутар породице. Наводимо ово као кључан моменат за даље схватање и разумијевање. Породица као основна ћелија друштва има веома значајну улогу у васпитању своје дјече. Због тога је јако битна њена улога кроз примарну социјализацију дјетета, кроз породицу, ближе и даље рођаке итд. Све то наводи се из разлога што дјеца своје проблеме донесу са собом у школу, образовну институцију и долази до конфликта унутар истих. Како би ти конфликти били рјешени постоје социјални радници – медијатори који се баве радом са таквом дјецом који дођу у сукоб са неким од својих вршњака или који имају проблема у породици па су на њима ти притисци видљиви. Улога медијатора јесте, и испоставило се да је и заиста тако у пракси, помоћ у комуницирању и споразумијевању дјече и родитеља, дјече и наставника и између ученика. У наведеном примјеру ради се о низу корака које подузима медијатор како би наведеним особама помогао да дођу до циља. Медијација није психотерапија и није усредоточена на особу као биће већ само на дио њеног понашања оу вези постизања договора. *Медијатор-социјални радник* је успио на адекватан начин постићи договор са оцем и сином и упознати ученика са реалном ситуацијом у породици. *Други примјер везан је за средњу школу и предствља агресивно понашање.* Агресивност и насилништво међу дјецом све је више изражено и траже се нови програми превенције. Најчешћи узроци агресивног понашања су: породично окружење, школски миље, негативан утицај вршњака, средства масовне комуникације, доступност алкохола, дроге, недостатак садржаја за кориштење слободног времена. За овај примјер који је спроведен у средњој школи посебно занимљиво је било мишљење ученице о узроцима агресивног понашања. Код ученице можемо с реалном претпоставком полазити од става да ученица има реалан увид у ситуацију, догађаје и доживљаје који је резултирао агресивним понашањем у школи.

Агресивно понашање је појава која свакодневно уноси немир и неизвјесност знатном броју младих и отежава учење и рад у школи. Иако је веома широк спектар узрока агресије, улога школе и школског амбијента у превенцији овог вида неадекватног понашања младих је незаобилазна. Посебан акценат треба бити на активирању ученика у креирању атмосфере узајамне толеранције, разумјевања, помоћи, уважавања и у том циљу организовати разне активности као: расправе о насилништву на телевизији, у штампи, школи, породици, улици, сакупљати цитате о пријатељству, разумјевању, толеранцији, подстицати ученике да хвале једни друге, да чине добра дјела, вршити анализу текстова о пријатељству, насилништву, увести праксу писања лијепог за свог друга и остављање истог у за то намијењено сандуче, организовати расправу на тему кад је неко последњи

пут учинио нешто добро за тебе и ти за неког, да учествују у изради одјељенских правила и придржавају се истих.

У наведеном приказу случаја *медијатор-социјални радник* у сарадњи са стручном службом школе су на часу одјељењске заједнице организовали радионицу која је поучила ученике о особинама пријатеља, што је важно јер је стварање пријатељства значајан предуслов за развој ученикових особина. Могу се урадити радионице на којима ће се говорити о начинима развијања здравог пријатељства и препознавању особа које нас могу наводити да чинимо оно што нам није у најбољем интересу.

Разматрајући примјенивост једног од три описана модела, кориштених у САД-у и Канади, у нашем образовном систему, можемо извући закључак да је можда комбинација школског модела и модела клуба оно што би оптимално резултирало адекватном почетном обуком и запосленика школе и ученика, а затим касније довело до квалитетне имплементације медијацијских поступака при конфликтним ситуацијама. Конкретно, на тај начин би по школском моделу сви прошли кроз почетно упознавање и основну едукацију о процесу медијације, чиме би се створио предуслов за квалитетну примјене процеса. Али даљна имплементација у конкретним случајевима сукоба би, вјероватно, боље функционисала уколико би, према моделу клуба, један делегирани члан школског колектива (социјални радник или педагог) био задужен за додатну обуку те касније мотивисање и праћење примјене медијације преко одабране групе додатно обучених наставника и ученика.

Потребно је развијати *асертивност код ученика*. Асертивност је вјештина која омогућује да се изборимо за своја права, осигуравајући да се наше мишљење и осјећаји узму у обзир, а да се притом не нарушавају права других. На овој радионици ученици ће увјежбавати заузимање за себе, учећи вјештину одбијања. Школа је окружење у којем се може дјелотворно радити на побољшању здравља. То је стога што млади, кроз дуго раздобље одрастања, велик дио дана проводе у школи. Школа је мјесто гдје се сусрећу, испреплићу и међусобно дјелују утицаји породице, заједнице и појединца. Због свега тога, школа је мјесто гдје требамо код дјеце развијати здрав животни стил како би одрасли у задовољне и одговорне људе.

Могли смо примјетити да медијатори у обје школе, иако имају различите приступе, у проналажењу рјешења су користили:

- Учешће у медијацији је добровољно за обе стране.
- Медијатор/и помаже/у странама у сукобу да рјеше проблем. Он не ријешава проблем умјесто њих.

- Размијена током медијације је повјерљива, тј. оно што је речено остаје између медијатора и страна у сукобу.
- Медијатор/и се усмеравају на оно што може да се уради
- Чак и када у току медијације стране у сукобу говоре искључиво о ономе што је било, медијатор/и то преводи/е на језик “сада и овде”:
- шта је то што објема странама треба (потребе) и
- на који начин можемо сада да их задовољимо (захтеви и могућа рјешење).

4.2. Закључак

Циљ истраживања био је испитати колико ученици, наставници и родитељи перципирају злостављање као негативну појаву у школи и медијацију као ненасиљан вид комуникације.

Настојало се доћи до сазнања да ли је та појава у довољној мјери перципирана од стране актера у васпитно-образовној пракси наших основних и средњих школа .

Резултати говоре у прилог тврдњи да постоје значајни индикатори о присутности различитих облика злостављања ученика.

Према резултатима истраживања, односно према перцепцији испитаника, најизраженији облик злостављања је психичко злостављање. Дуготрајно и систематско психичко злостављање извор је бројних проблема у развоју младе личности (повлачи се у себе, нетрпељиво, несоцијално, слабији успјех) а и касније у одраслој доби (агресивни, осветољубиви, спремни да другима наносе зло).

Међувршњачко физичко злостављање присутно је у нашим школама, али такође још увијек није у потпуности напуштена пракса неких просвјетних радника физичког кажњавања ученика. Рад свих одговорних на сузбијању овог облика злостављања ученика приоритетан је и трајан задатак.

На основу резултата истраживања не може се, нажалост, елиминисати ни појава сексуалног узнемиравања ученика у нашим школама. Рад на елиминисању ове појаве, хитан је, приоритетан и трајан задатак свих релевантних фактора. Друштво у цјелини, локална заједница, родитељи, креатори образовне политике, институције које образују наставнике и, нарочито, саме школе дужни су обезбиједити услове у којима ће се сви ученици осјећати безбједни и заштићени. Јер школа је прије свих институција позвана да образује и васпитава, пружа заштиту и сигурност свих ученика као и да сензибилише и едукује родитеље, наставнике, дјецу о постојању проблема насиља над дјецом и начином борбе против насиља. Само у сигурној, емоционално топлој, демократској и подстицајној средини сваки ученик може дати максимум од себе и бити „здрав“ грађанин друштва.

Закључно разматрајући постављени предмет и проблем у овом раду, намеће се закључак да медијација тек почиње да проналази пут од наставног и ван-наставног кадра и до ученика.

5. ЛИТЕРАТУРА

- Ајдуковић, М. (2009), Рефлексија о супервизији: међународна перспектива, Загреб
- Ајдуковић, М. (1977), Групни приступ у социјалном раду Д.П.П., Загреб;
- Алан, Л.Б. (2003). Учионица без насилништва. Београд: Креативни центар.
- Буљан Фландер, Г. и Коцијан Херцигоња, Д. (2003). *Злостављање и занемаривање дјете*. Загреб: Марко М;
- Видановић, И. (2001), Појединац и породица – методе, технике и вјештине социјалног рада, НИЦ, Београд;
- Видановић, И. (2006), Речник социјалног рада, Београд: Ауторско издање
- Видановић, И. (2008), Терапијски модели социјалног рада, Београд:
- Видовић, С., Остојић, М. (2009). Основац медијатор: Организација за техничку сарадњу СР Немачке (GTZ) GmbH Оливер Каинрад
- Гавриловић, А. (2010), Социјални изазови и менаџмент у социјалној заштити, Бања Лука: Филозофски факултет
- Гавриловић, Шућур-Јањетовић (2014): Социјални рад у васпитно-образовним установама, Бања Лука: Факултет политичких наука Бања Лука.
- Ђорђевић, Ж., Врачар М. (2006): „Вршњачка медијација а у школи, програм ненасилног решавања конфликта“, Београд.
- Исић, У. (2010): Вршњачка медијација, Водич за педагоге и психологе, Мисија OSCE у БиХ.
- Јовановић, Ј., Марковић, Д. Пејовић, М. (2006). Буквар толеранције,
- Кошичек, М.,(1967). И ваше дијете је личност, Загреб
- Лакићевић, М. Кнежић, Б. (2011), истраживање у социјалној политици и социјалном раду, Београд: Чигоја штампа.
- Мартић В. М.: Насилје у школи, Научно-стручни часопис СВАРОГ бр. 4, мај 2012. стр. 117 – 131.
- Петровић, Ј. (2012), Психотерапијске основе психосоцијалног рада, скрипта, Бања Лука: Факултет политичких наука.
- Петровић, Ј. (2012). Друштвено укључивање сиромашних – концепт за реафирмацију социјалног рада, Политеиа, научни часопис ФПН Бања Лука, бр. 3, 73-88
- Петровић, Ј. (2012). Хуманост – покретачко својство социјалног рада, у *Српска вила, часопис за књижевност, науку и културу*, Бијељина, 2012. број 35, стр. 192-199;
- Петровић, Ј. Шућур Јањетовић, В. (2013). Медијација у социјалном раду у функцији превазилажења вршњачког насиља. У Шикман, М, ур. *Зборник радова са Међународне*

- научно-стручне конференције *Вршњачко насиље*, Бања Лука: Висока школа унутрашњих послова, стр. 37-50;
- Петровић, Ј. (2013). *Немам, дакле не постојим*, Бања Лука: Факултет политичких наука
- Петровић, Ј. (2013). Приказ књиге социјална истраживања аутора проф. др Милосава Милосављевића, Политеиа Бања Лука: Факултет политичких наука, стр.
- Петровић, Ј. (2013). Психологија у пракси социјалног рада, Зборник Филозофског факултета Универзитета Источно Сарајево, стр. 899-910
- Преград, Ј. (1996), Стрес, траума, опоравак – уџбеник *Основе психосоцијалне трауме и опоравка*, Загреб: Друштво за психолошку помоћ
- Преград, Ј. (2007). *Приручник. Пројект Засигурно и потицајно окружење у школама – Превенција и борба против насиља међу дјецом*. Загреб: Уред UNICEF-а за Хрватску.
- Станић, И. (2012) Малољетничка деликвенција - опасна друштвена појава, Педагошка стварност 7-8, Нови Сад, стр. 650-670.
- Сузић, Н.: (2006). Циљне оријентације у понашању ученика. Педагошка стварност 7-8, Нови Сад, стр. 525- 540.
- Томић, Р, Шеховић, М, Хатибовић, Ћ. (2005). Присутност злостављања међу дјецом и младима: Тузла: Денфас;
- Цамоња-Игњатовић, Т., Жегарац, Н. (2006): Медијација – концепти и контексти, Београд: Центар за примјену психологије;
- Chibbaro, J. S. (2007). "School counselors and the cyberbully: interventions and implications". *Professional School Counseling*. (5.1.2009.)
- Olweus, D. (1993). *Bullying at School: What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Olweus, D. (1998). *Насиље међу дјецом у школи: што знамо и што можемо учинити*. Загреб: Школска књига.
- Olweus, D. (2001). *Olweus' core program against bullying and antisocial behavior: A teacher handbook*. NEMIL-senteret, Universitetet i Bergen, N-5015 Bergen, Norway.
- Петровић, Д., Седмак Т., Ћорић, Б. (2000). *Методе групног социјалног рада*
- Видановић И., Колар Д. (2003.) *Ментална Хигијена*
- Конвенција о правима дјетета, 1999.
- Материјал Уницеф-а „Умијеће живљења“ - мост ка здравом и позитивном животу, 2003.
- Дасовић-Марковић В. Живановић А. Салиховић Г. Бужанин О. Љубез Г. Томић Б. (2004). Медијација-приручник за обуку медијатора. Бањалука: Удружење медијатора у БиХ.
- Miller, V. (2001). *Како остварити контакт са ученицима (приручник за наставнике)*.

Интернет извори

http://findarticles.com/p/articles/mi_m0KOC/is_1_11/ai_n21093613

<https://hr.wikipedia.org/wiki/Percepcija>

www.vasezdravlje.com/autori/autor/257/

6. ПРИЛОГ

Упитник за ученике/це

Молим те да сваку изјаву прочиташ пажљиво и онда означиш степен са којима се слажеш или не слажеш са датом изјавом.

Пол _____

Разред који похађаш: _____

Са X означите у колону која најбоље описује у којој мјери се слажеш или не слажеш са доље наведеним тврдњама, а односе се на ситуације у твојој школи.

	Тврдња	Слажем се	Углавном се слажем	Нисам сигуран	Углавном се не слажем	Не слажем се
1.	Називање погрдним именима не може повриједити другу особу					
2.	У мојој школи нема вербалног злостављања ученика/ца од стране наставника/ца					
3.	Међу ученицима често долази до свађе и међусобног исмијавања					
4.	Наставници сматрају да су они увјек у праву					
5.	Ученици/це требају знати ко је главни и чија је посљедња					
6.	Добри односи између ученика и наставника су пусте жеље					
7.	Наставнице/е воле само оне ученике/це који су добри ђаци					
8.	Неки наставнице/е другачије гледају на ученике чији су родитељи богати					
9.	Задовољан/на сам стањем у мојој школи					
10.	Наставник/ца има право да удари ученика/цу када преврши мјеру					
11.	У мојој школи нема физичког злостављања ученика/ца од стране наставника/ца					
12.	Честа су међусобна физичка малтретирања ученика у мојој школи					
13.	Нема сексуалног узнемиравања ученика/ца у мојој школи					
14.	У мојој школи присутна је појава сексуалног узнемиравања ученика од стране наставника/ца					

Хвала на помоћи!

Упитник за ученике/це

Молим те да сваку изјаву прочиташ пажљиво и онда означиш степен са којима се слажеш или не слажеш са датом изјавом.

Пол _____

Разред који похађаш: _____

Са X означите колону која најбоље описује твоје мишљење о наведеним тврдњама.

	Тврдња	Никада	Понекад	Често	Нисам упознат/а
1.	Поједини наставници називају ученике/це погрдним именима				
2.	Неки наставници понижавају и исмијавају ученике пред одјељењем				
3.	У мојој школи родитељи су се жалили одговорним лицима због вријеђања ученика од стране неких наставника				
4.	Ученици/е се међусобно називају погрдним именима и исмијавају				
5.	Неки наставници вичу и галаме када су изнервирани				
6.	У мојој школи има случајева да поједини наставници истјерују ученике с часа или их присиљава да стоје цијели час				
7.	У мојој школи се догађа да неки наставници/е ошамаре или ударе ученика/цу				
8.	Родитељи су се жалили неком од одговорних лица у школи због физичког кажњавања њихове дјеце у школи				
9.	Физички обрачуни међу ученицима су присутни у мојој школи				
10.	Моји другови тврде да их поједин наставник/ца узнемирава на непристојан начин				
11.	У мојој школи се догодио случај непристојног узнемиравања ученика/ца од стране наставника/це				

Хвала на помоћи!

Упитник за родитеље/старатеље

Молим Вас да сваку изјаву прочитате пажљиво и онда означите степен са којима се слажеш или не слажеш са датом изјавом, а означава Ваш однос са школом.

Родитељ/старатељ _____

Разред који похађа Ваше дијете: _____

Са X означите колону која најбоље описује Ваше мишљење о наведеним тврдњама, а односе се на ситуације у школи.

	Тврдња	Слажем се	Углавном се слажем	Нисам сигуран	Углавном се не слажем	Не слажем се
1.	Називање погрдним именима не може повриједити другу особу					
2.	Немирне ученике батинама треба довести у ред					
3.	Ученици/це требају знати ко је главни и чија је посљедња					
4.	Задовољан/на сам школом коју похађа моје дијете					
5.	Наставнице/е воле само оне ученике/це који су добри ђаци					
6.	У школи коју похађа моје дијете нема вербалног злостављања ученика/ца од стране наставника/ца					
7.	Неки наставнице/е другачије гледају на дјецу чији су родитељи богати					
8.	Међу ученицима често долази до свађа и међусобног исмијавања					
9.	Дијете би ми без страха, сигурно рекло за било који проблем у вези односа с наставницима					
10.	Наставник/ца има право и да удари ученика/цу када преврши мјеру					
11.	У школи коју похађа моје дијете нема физичког кажњавања ни злостављања ученика					
12.	Честа су међусобна физичка малтретирања ученика					
13.	Наставник/ца има право и да удари ученика/цу када преврши мјеру					
14.	У школи коју похађа моје дијете нема физичког кажњавања ни злостављања ученика					
15.	Честа су међусобна физичка малтретирања ученика					
16.	Нема сексуалног злостављања у школи коју похађа моје дијете					
17.	Познат ми је случај сексуалног узнемиравања ученика/ца од стране наставника у школи коју похађа моје дијете					

Хвала на помоћи!

Упитник за родитеље/старатеље

Молим Вас да сваку изјаву прочитате пажљиво и онда означите степен са којима се слажеш или не слажеш са датом изјавом, а означава Ваш однос са школом.

Родитељ/старатељ _____ Разред који похађа Ваше дијете: _____

Са X означите колону која најбоље описује Ваше мишљење о наведеним тврдњама.

	Тврдња	Никада	Понекад	Често	Нисам упознат/а
1.	Моје дијете ми се жалило да га наставници исмијавају и понижавају				
2.	Неки наставници називају ученике погрдним именима				
3.	Неки наставници понижавају и исмијавају ученике пред одјељењем				
4.	Жалио/ла сам се неком од одговорних лица у шк. због исмијавања и вријеђања ученика од стране наставника/це				
5.	У шк. коју похађа мије дијете има случајева да поједини наставници истјерују ученике са часа или их присиљавају да стоје цијели час				
6.	Ученице/це се међусобно називају погрдним именима и исмијавају				
7.	У школи коју похађа моје дијете неки наставници шамарају и ударају ученике/це				
8.	Жалио сам се неком од одговорних лица у школи због физичког кажњавања мог дјетета				
9.	У школи коју похађа моје дијете присутни су физички обрачуни међу ученицима				
10.	Моје дијете тврди да га је поједини наставник/ца узнемиравао на непристојан начин.				
11.	Жалио сам се неком од одговорних лица у школи због узнемиравања мог дјетета на непристојан начин од стране наставника				
12.	Ако је моје дијете изложено било ком облику малтретирања у школи, реагује разредни старјешина				
13.	Ако је моје дијете изложено било ком облику малтретирања у школи посредује и реагује педагог				

Хвала на помоћи!

Молим Вас означите X којој Ви припадате, а означава Ваш однос са школом:

Директор
Социјални радник
Педагог
Психолог

Молимо Вас да означите са X колону која најбоље описује у којој мјери се слажете или пак не слажете са доље наведеним тврдњама, а односе се на ситуације у вашој школи.

	Тврдња	Слажем се	Углавном се слажем	Нисам сигуран	Углавном се не слажем	Не слажем се
1.	Називање погрдним именима не може повриједити другу особу					
2.	Немирне ученике батинама треба довести у ред					
3.	Добри односи између наставника и ученика су пусте жеље					
4.	Наставнице/е воле само оне ученике/це који су добри ђаци					
5.	У школи у којој радим нема вербалног злостављања ученика/ца од стране наставника/ца					
6.	Неки наставнице/е другачије гледају на дјецу чији су родитељи богати					
7.	Међу ученицима често долази до свађа и међусобног исмијавања					
8.	Наставник/ца има право и да удари ученика/цу када преврши мјеру					
9.	У школи у којој радим нема физичког кажњавања ни злостављања ученика					
10.	Честа су међусобна физичка малтретирања ученика у школи					
11.	Наставник/ца има право и да удари ученика/цу када преврши мјеру					
12.	У школи у којој радим нема физичког кажњавања ни злостављања ученика					
13.	Нема сексуалног узнемиравања ученика/ца у школи у којој радим					
14.	У школи у којој радим присутна је појава сексуалног узнемиравања ученика/ца од стране наставника/ца					

Хвала на помоћи!

**Молим Вас означите X којој Ви припадате, а означава Ваш однос са школом:
Директор, Социјални радник, Педагог, Психолог**

Молимо Вас да означите са X колону која најбоље описује Ваше мишљење са доље наведеним тврдњама

Тврдња	Никада	Понекад	Често	Нисам упознат/а
Ученици тврде да неки наставници вичу када су узнемирени				
Поједини наставници називају ученике погрдним именима				
Неки наставници понижавају и исмијавају ученике пред одјељењем				
Родитељи су се жалили неком од одговорних лица у шк. због исмијавања и вријеђања ученика од стране наставника/це				
У школи у којој радим има случајева да поједини наставници истјерују ученике са часа или их присиљавају да стоје цијели час				
Ученици/це се међусобно називају погрдним именима и исмијавају				
У школи у којој радим догађа се да неки наставници ошамаре или ударе ученике/це				
Родитељи су се жалили неком од одговорних лица у школи због физичког кажњавања њиховог дјетета у школи				
Физички обрачуни међу ученицима су присутни у школи у којој радим				
У школи у којој радим ученици/е тврде да их поједини наставник/ца узнемирава на непристојан начин				
У школи у којој радим догодио се случај непристојног узнемиравања ученика/ца од стране једног од мојих колега				
Расправљали смо у школи о сексуалном узнемиравању ученика/ца од стране једног од мојих колега				
Разредни старјешина посредује и регулије, ако је ученик/ца изложен/а било ком облику малтретирања у школи				
Ако је ученик/ца изложен/а било ком облику малтретирања у школи посредује и регулије педагог-психолог школе				

Хвала на помоћи!

7. БИОГРАФИЈА АУТОРА

Свјетлана Нинковић рођена 09.12.1975. године у Босанској Крупи. Основну и средњу школу завршила у Новом Граду. Основе студије завршила на Филозофском Факултету, Одсјек за социјални рад у Бањој Луци. Мастер студије уписала школске 2011/12. године на Факултету политичких наука, студијски програм Социјални рад .

Запослена од 1999. године у Министарству просвјете и културе РС, а од 2003. године ради у Републичком педагошком заводу РС. Завршила школу енглеског језика „Сембриџ центар“ Бања Лука, посједује диплому ECDL 7 модула (European Computer Driving Licence), има положен државни испит за рад у органима државне управе. Завршила многе обуке и едукације, од тога су неке: „Поступање са дјецом и малољетницима у кривичном поступку“, I и II циклус, Министарство правде Републике Српске, 2010. и 2013. године; Курс тренинга тренера „Стоп насиљу у породици“, Влада РС, Обука за управљање пројектним циклусом, OSCE, 2013. године; учествовала на семинару на којем је реализован пројекат о „Предузетништву“; обука: „Побољшање истражних капацитета за борбу против трговине људима и реинтеграцију жртава трговине људима“, Министарство за људска права БиХ; учешће у јавној дебати „Успостављање минимума социјалне сигурности и једнаких могућности“, Коалиција маргинализованих група у БиХ-КОМА; Округли сто „Права дјетета и насиље над дјецом“, Омбудсмен за дјецу РС; Семинар „Глобално истраживање пушења код школске дјеце и омладине“, Институт за јавно здравство РС; Округли сто „Примјена протокола о поступању у случају насиља, злостављања и занемаривања дјеце“; Семинар „Инклузија Рома“, Делегација ЕУ БиХ; Округли сто „Примјена протокола о поступању у случају насиља, злостављања и занемаривања дјеце“; Семинар „Заштита личних података“, Министарство за људска права БиХ; Семинар „Замка одрастања и криза савремене породице“, Министарство за породицу омладину и спорт РС; Семинар „Социјални рад у образовном систему - Подршка развоју стандарда и капацитета социјалних радника у основним школама у Републици Српској“. Објавила стручни рад: „Примјена и унапређење инклузивног образовања у Републици Српској - улога социјалног радника“ у публикацији стручних радова и излагања са стручног симпозијума „Унапређење образовног система у области примјене инклузивних принципа подучавања“ у организацији „Save the Children“ и Министарства образовања, науке, културе и спорта Унско-санског кантона, 2015. године.

Сретно удата и мајка двоје дјеце, Алексе и Анастасије.

Универзитет у Бањој Луци

Факултет политичких наука

Комисија за оцјену и одбрану завршног рада на другом циклусу

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФАКУЛТЕТ ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

ПРИМЉЕНО: 30. 05. 2019

692/18

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВИЈЕЋУ ФАКУЛТЕТА ПОЛИТИЧКИХ НАУКА

Предмет: Извјештај о оцјени завршног рада на другом циклусу студијског програма социјални рад кандидаткиње Свјетлане Нинковић

Наставно-научно вијеће Факултета политичких наука Универзитета у Бањој Луци је на својој 74. сједници, донијело одлуку број 08/3.302-6/16 од 16.03.2016. године, којом је именовало Комисију за оцјену и одбрану завршног рада на другом циклусу студијског програма социјални рад под називом *Перцепција злостављања ученика и медијације у школама Републике Српске*, Свјетлане Нинковић, у сљедећем саставу:

1. Проф. др Весна Шућур Јањетовић, ванредни професор, ужа научна област теорије и методологија социјалног рада, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, предсједник;
2. Доц. др Небојша Мацановић, доцент, ужа научна област Општа педагогија, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, члан;
3. Проф. др Јагода Петровић, ванредни професор, ужа научна област теорије и методологија социјалног рада, Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци, члан ментор.

Након што је прегледала и детаљно анализирала завршни рад Свјетлане Нинковић, Комисија подноси Наставно-научном вијећу Факултета политичких наука Универзитета у Бањој Луци

ИЗВЈЕШТАЈ

о оцјени урађеног завршног рада на другом циклусу студија под називом *Перцепција злостављања ученика и медијације у школама Републике Српске*

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О КАНДИДАТКИЊИ

Свјетлана Нинковић рођена је 09.12.1975. године у Босанској Крупи. Основну и средњу школу завршила је у Новом Граду. Основе студије завршила је на Филозофском Факултету, Одсек за социјални рад у Бањој Луци. Мастер студије уписала је школске 2011/12. године на Факултету политичких наука Бања Лука, студијски програм Социјални рад .

Запослила се 1999. године у Министарству просвјете и културе Републике Српске, а од 2003. године ради у Републичком педагошком заводу РС. Завршила је школу енглеског језика „Cambridge center“ Бања Лука, ECDL-7 модула. Има положен државни испит за рад у органима државне управе. Завршила је многе обуке и едукације, међу којима и следеће: „Поступање са дјецом и малољетницима у кривичном поступку“, I и II циклус, Министарство правде Републике Српске, 2010. и 2013. године; Курс тренинга тренера „Стоп насиљу у породици“, Влада РС, Обука за управљање пројектним циклусом, OSCE, 2013. године; обука „Побољшање истражних капацитета за борбу против трговине људима и реинтеграцију жртава трговине људима“, Министарство за људска права БиХ; учешће у јавној дебати „Успостављање минимума социјалне сигурности и једнаких могућности“, Коалиција маргинализованих група у БиХ-КОМА; Округли сто „Права дјетета и насиље над дјецом“, Омбудсмен за дјецу РС; Семинар „Глобално истраживање пушења код школске дјеце и омладине“, Институт за јавно здравство РС; Округли сто „Примјена протокола о поступању у случају насиља, злостављања и занемаривања дјеце“; Семинар „Инклузија Рома“, Делегација ЕУ БиХ; Округли сто „Примјена протокола о поступању у случају насиља, злостављања и занемаривања дјеце“; семинар „Заштита личних података“, Министарство за људска права БиХ; семинар „Замка одрастања и криза савремене породице“, Министарство за породицу омладину и спорт РС; семинар „Социјални рад у образовном систему - Подршка развоју стандарда и капацитета социјалних радника у основним школама у Републици Српској“; Симпозијум „Унапређење социјалне инклузије дјеце са потешкоћама“, Министарство образовања, науке, културе и спорта Унско-санског кантона.

Сретно удата и мајка двоје дјеце, Алексе и Анастасије.

Увод

Завршни рад на другом циклусу студијског програма социјални рад, под називом *Перцепција злостављања ученика и медијације у школама Републике Српске* има 97 страница и састоји се од пет главних цјелина: Увод, Теоријски дио, Емпиријски дио, Резултати истраживања, Расправа и закључци.

Теоријски дио има два поглавља: Дефинисање основних појмова и Теоријски оквир за обраду теме (са потпоглављима Теоријско разумијевање злостављања дјече, Теоријско схватање конфликта, Теоријско разумијевање медијације у социјалном раду и медијације у школи).

Емпиријски дио садржи поглавље Предмет истраживања, Циљ истраживања, Хипотетички оквир, Хипотетички ставови о истраживаној појави/процесу, Хипотезе, Методе истраживања, Инструменти истраживања, Популација и узорак, Начин истраживања.

У трећем дијелу приказани су резултати истраживања у оквиру четири цјелине: Резултати испитивања перцепције ученика, наставника и родитеља о психолошком злостављању; Резултати истраживања перцепције ученика, наставника и родитеља о физичком злостављању; Резултати истраживања перцепције ученика, наставника и родитеља о сексуалном злостављању; Перцепција ученика основних и средњих школа о добробити од медијације

У четвртој дијелу (Расправа и закључци) кандидаткиња даје сажет осврт на резултате истраживања, те, реферирајући се на резултате претходних истраживања, предочава њихову комплементарност, да би у закључном дијелу изнијела релевантне препоруке.

Предмет истраживања

Предмет истраживања је перцепција ученика, наставника и родитеља о злостављању ученика и медијацији у образовању.

Емпиријско истраживање бавило се перцепцијом директних и индиректних актера злостављања ученика у основним и средњим школама у Републици Српској (ученици, наставници и родитељи) са освртом на примјену медијације и сензибилизацију за медијацију у образовању.

Хипотетички оквир рада

На основу операционалног одређења предмета истраживања, изведен је хипотетички оквир који се састоји од генералне хипотезе, четири посебне хипотезе и десет појединачних хипотеза.

Генерална хипотеза гласи: „Ученици, наставници и родитељи не перцепирају у довољној мјери присуство злостављања ученика у школи, нити ученици перцепирају медијацију као начин рјешавања овог проблема, иако примјери мирног рјешавања спорова у школама указују на успјешну примјену медијације.“

I Посебна хипотеза гласи: Ученици, наставници и родитељи не перцепирају у довољној мјери присуство психолошког злостављања ученика у школама, при чему постоје разлике у перцепцији појединих учесника.

II Посебна хипотеза гласи: Ученици, наставници и родитељи не перцепирају у довољној мјери појаве физичког злостављања ученика у школама, те не постоје значајне разлике у перцепцији овог вида злостављања између појединих учесника.

III Посебна хипотеза гласи: Ученици, наставници и родитељи не перцепирају у довољној мјери присуство сексуалног злостављања ученика у школама.

IV Посебна хипотеза гласи: Већина ученика не перцепира медијацију у школи као вид превенције злостављања ученика јер не уочава добробити од медијације.

Методолошки оквир рада

У складу са циљевима и хипотетичким оквиром истраживања, одабране су методе са припадајућим инструментима. Када је ријеч о основним и општим научним методама у раду су кориштене методе индукције, дедукције, историјско-дијалектичка метода и методе научне анализе и синтезе.

За доказивање посебних и генералне хипотезе кориштена је метода испитивања, помоћу скала процјене Ликертовог типа (за наставнике, за ученике и за родитеље). На тај начин дошло се до сазнања о перцепцији наставника, ученика и родитеља о злостављању ученика и о ставовима ученика о медијацији. Методом студије случаја дошло се до дубљих сазнања о медијацији, као специфичном начину рјешавања сукоба из посредовање социјалног радника запосленог у школи.

Резултати истраживања и закључак

На основу добијених резултата истраживања, може се закључити да је генерална хипотеза дјелимично потврђена.

За разлику од полазне претпоставке да ученици, наставници и родитељи не перцепирају у довољној мјери присуство психолошког злостављања ученика у школама, установљено је да све три групе испитаника у довољној мјери перципитрају видове психолошког злостављања. Међутим, потврђено је да постоје разлике у перцепцији појединих учесника, тј. да ученици и родитељи више перцепирају психолошко злостављање у односу на наставнике. Тиме је прва посебна хипотеза дјелимично потврђена.

Резултати су показали да ученици, наставници и родитељи не перципирају у довољној мјери појаве физичког злостављања ученика у школама, те да не постоје значајне разлике у перцепцији овог вида злостављања између појединих учесника, чиме је потврђена друга посебна хипотеза.

Потврђена је и трећа посебна хипотеза по којој ученици, наставници и родитељи не перцепирају у довољној мјери присуство сексуалног злостављања ученика у школама.

Насупрот полазној претпоставци да ученици не перцепирају медијацију као начин рјешавања сукоба, резултати истраживања указују на то да ученици запажају добробити од медијације. Међутим, изостаје системско развијања навика за примјену медијације. У наредном периоду пажњу треба усмјерити на едукације о ненасилној комуникацији и развијање сензибилизације за медијацију.

Друштвени и научни допринос истраживања

Научни допринос истраживања огледа се у дескрипција ставова и мишљења ученика, наставника и родитеља о злостављању ученика и медијацији као облику превладавања сукоба и превенције злостављања ученика у школама Републике Српске. Такође, сагледана је улога социјалног радника у школи, као медијатора у мирном рјешавању сукоба и превенцији злостављања ученика. Тиме су унапређена знања о посматраној појави и указано је на потребу друштвене интервенције у заштити дјецe од злостављања. Полазећи од тога да толерантан став о овој појави води неадекватној

перцепцији злостављања ученика, резултати истраживања треба да утичу на промјену перцепције главних актера, што је полазни основ за сузбијање и превенирање ове појаве. Допринос истраживања огледа се и у промоцији медијације као начина превазилажења сукоба у школи, који често исходују различим врстама злостављања ученика. Сензибилизација за примјену медијације, у великој мјери зависи од заступљености социјалних радника у школама, који би примјењивали и промовисали медијацију.

ЗАКЉУЧЉАК И ПРИЈЕДЛОГ

Комисија сматра да је кандидаткиња Свјетлана Нинковић обавила истраживање у складу са пријављеном темом. У раду су систематизована шира теоријска и практична сазнања о предмету истраживања.

Истраживање је урађено на основу добро постављеног методолошког оквира и примјеном релевантних метода и инструмената, што је омогућило ваљану провјеру постављених хипотеза.

Имајући у виду наведене чињенице и оцјене, Комисија Наставно-научном вијећу Факултета политичких наука Универзитета у Бањој Луци

ПРЕДЛАЖЕ

да Свјетлани Нинковић одобри јавну одбрану завршног рада на другом циклусу из области студија социјалног рада на тему *Перцепција злостављања ученика и медијације у школама Републике Српске*.

Бања Лука, 28.05.2018. године

КОМИСИЈА:

Проф. др Весна Шућур Јањетовић, предсједник

Доц. др Небоиша Маџановић, члан

Проф. др Јагода Петровић, члан - ментор

Број:08/1.638/18

Датум: 17.05.2018.

На основу члана 3. Правилника о поступку провјере оригиналности завршних радова студената на II и III циклусу студија Универзитета у Бањој Луци број 02/04-3.2688-4/17 од 28.09.2017. године издаје се

У В Ј Е Р Е Њ Е

Овим се потврђује да је мастер рад кандидаткиње **Свјетлане Нинковић** под називом „**Перцепција злостављања ученика и медијације у школама Републике Српске**“ провјерен путем званичног софтвера за откривање плагијата дана 17. 05. 2018. године.

Шеф библиотеке

Нина Кујача

Продекан за научноистраживачки рад

ДОСТАВЉЕНО:

- Ментору
- А/А

УНИВЕРЗИТЕТУ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ПОДАЦИ О АУТОРУ ОДБРАЊЕНОГ МАСТЕР/МАГИСТАРСКОГ РАДА

Име и презиме аутора мастер/магистарског рада: Свјетлана Нинковић;

Датум, мјесто и држава рођења аутора: 09.12.1975. године, Босанска Крупа, Босна и Херцеговина;

Назив завршеног факултета/Академије аутора и година дипломирања: Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци, дана 15.12.2008. године;

Датум одбране завршног/дипломског рада аутора: 15.12.2008. године

Наслов завршног/дипломског рада аутора: „Болести зависности младих“;

Академско звање коју је аутор стекао одбраном завршног/дипломског рада: Дипломирани социјални радник;

Академско звање које је аутор стекао одбраном мастер/магистарског рада: Магистар социјалног рада – 300 ECTS;

Назив факултета/Академије на коме је мастер/магистарски рад одбрањен: Факултет политичких наука Универзитета у Бањој Луци;

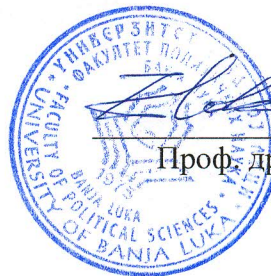
Наслов мастер/магистарског рада и датум одбране: „Перцепција злостављања ученика и медијације у школама Републике Српске“, датум одбране: 10.09.2018. године;

Научна област мастер/магистарског рада према CERIF шифрарнику: Друштвене промене, теорија социјалног рада (S 214);

Имена ментора и чланова комисије за одбрану мастер/магистарског рада:

1. Проф. др Весна Шућур Јањетовић, председник Комисије;
2. Проф. др Јагода Петровић, члан-ментор;
3. Доц. др Небојша Мацановић члан;

У Бањој Луци, дана 10.09.2018. године;

Декан

Проф. др Здравко Злокапа

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ

Изјављујем да је
мастер/магистарски рад

Наслов рада Перцепција зоставања грешака и медијације у
школама Републике Српске
Наслов рада на енглеском језику Perception of student abuse and mediation in
Republice srpska schools

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да мастер/магистарски рад, у цјелини или у дијеловима, није био предложен за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

У Бањој Луци 27. 09. 2018.

Потпис кандидата

Изјава којом се овлашћује Факултет политичке науке факултет/ Академија умјетности
Универзитета у Бањој Луци да мастер/магистарски рад учини јавно доступним

Овлашћујем Факултет политичке науке факултет/ Академију умјетности Универзитета у Бањој
Луци да мој мастер/магистарски рад, под насловом

Перцепција злочинаваца уметка и медијације у процесима Републике Српске

који је моје ауторско дјело, учини јавно доступним.

Мастер/магистарски рад са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату,
погодном за трајно архивирање.

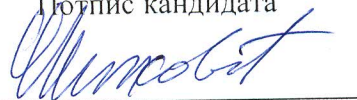
Мој мастер/магистарски рад, похрањен у дигиталним репозиторијум Универзитета
у Бањој Луци, могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце
Креативне заједнице (*Creative Commons*), за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
3. Ауторство - некомерцијално - без прераде
4. Ауторство - некомерцијално - дијелити под истим условима
5. Ауторство - без прераде
- Ауторство - дијелити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је
на полеђини листа).

У Бањој Луци 27. 09. 2018.

Потпис кандидата

Изјава о идентичности штампане и електронске верзије
мастер/магистарског рада

Име и презиме аутора Снежана Китовац

Наслов рада Перцепција постављања ученика и медијације у школама
Вуковине Српске

Ментор Проф. др Јагоза

Изјављујем да је штампана верзија мог мастер/магистарског рада идентична електронској верзији коју сам предао/ла за дигитални репозиторијум Универзитета у Бањој Луци.

У Бањој Луци 27.09.2018.

Потпис кандидата

Снежана Китовац